

TIBBA DAİR

TESPİTLER-TENKİTLER-TEKLİFLER

Prof. Dr. Mustafa Şenol

MALATYA 2017

İnönü Üniversitesi Yayınları: 14

TIBBA DAİR

TESPİTLER-TENKİTLER-TEKLİFLER

Prof. Dr. Mustafa Şenol

ISBN

978-975-8573-33-2

Sertifika No

26607

Genel Yayın Yönetmeni

Prof. Dr. Cengiz Yakıncı

Yayın Koordinatörü

Mesut Karataş

Grafik Tasarım ve Kapak

Okt. Bünyamin Bayram

Düzeltili

Mesut Karataş

Adres

Merkez Kampüs, 44280 Battalgazi/MALATYA
0422 377 32 24 e-posta: yayinevi@inonu.edu.tr

Baskı

İnönü Üniversitesi Matbaası, MALATYA
Kasım 2017/MALATYA

Bu kitabın yayın hakkı İnönü Üniversitesine aittir. 5846 ve 2936 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereği herhangi bir bölümü, resmi veya yazısı, yazarların ve yayıncısının yazılı izni alınmadan tekrarlanamaz, basılamaz, kopyası çıkarılamaz, fotokopisi alınamaz veya kopya anlamı taşıyabilecek hiçbir işlem yapılamaz. Yazıların içerikleri yazarları bağlamaktadır.

İÇİNDEKİLER

Takdim.....	V
Önsöz.....	VII
Giriş.....	1
Ne Hâldeyiz.....	13
Felsefe.....	25
Tıp Felsefesi.....	29
Hayat.....	35
İnsan.....	51
Ruh-Nefs.....	57
Hastalık.....	69
Yaşlılık.....	75
Ölüm.....	79
Öneriler.....	85
Tıbb-ı Nebevi.....	97
Sonuç.....	105
Sonsöz.....	109
Kaynaklar.....	111

TAKDİM

*Hekimlerin yaptığı en büyük hata, ruhu düşünmeden
yalnız bedeni tedaviye teşebbüs etmeleridir.*
(Eflatun)

Yaradılış mucizesi olan insan, çok boyutlu kompleks bir yapıdan müteşekkildir. Beden, ruh ve zihin bu yapının üç temel unsurudur. Küçük bir âlem olan insan, çözölemeyen sırlarıyla gizemini korumuş; onun çok yönlü doğası bütöncöl bir anlayışla değörlendirilmesi ihtiyacını doğurmuştur. Pozitivist yaklaşımı benimsemiş modern bilimler, kuramlarını somut delillere, mantık ve matematiksel doğrulara dayandırırken insan kavramını çözömlömede yetersiz kalmakta, insanın delillerle tanımlanamayacak çok yönlü doğasını unutmaktadır.

Modern bilim bilimsel bilgi üretmekle meşguldür. Bilimsel bilgi süreklilik arz eden bir süreç içerisinde oluşturulur. Eski bilgilerin üzerine yenileri ilave edilerek, yanlışlar atılarak bu süreç devam ettirilir. Olgulara dayanan, kanıt ve deneyselliğinin öne çıktığı modern bilim anlayışı, insanoğlunu çok farklı bir boyuta taşımıştır. Dogmalardan kurtarılan bilim, hızlı bir ilerleme kaydetmiş, teknolojiye akıl almaz yollar kat edilmiştir. Tıbbın kanıta dayalı bir doğa bilimi olduğı anlayışı da birçok çevrelerce kabul görmüş, bu kabul görme beraberinde büyük bir tıp endüstrisi yaratmıştır. Modern tıba hâkim olan bu anlayış şüphesiz tıp bilimine birçok artı kazandırmıştır ancak bu yeni anlayış kendi dogmasını yaratmaktan geri durmamış, dogmalaştırılan teknoloji insanı zihin, duygu ve şuurdan uzak bir meta hâline getirmiştir.

Modern tıpta insan kavramı; hasta ve sağlıklı sınıflandırması ile ayrılan, bir istatistik rakamının ötesine geçemeyen, şahsiyetten

soyutlanmış, çözülmeyi bekleyen bir vaka olarak değerlendirilken; beden âdeta bir “makine”, hastalık “makineyi bozan bir kusur”, doktor da “bozulan makineyi tamir eden” bir teknisyen olarak görülmüştür. Bu anlayış hekimliğin zanaat boyutunu göz ardı eden, hastanın duygusal ve ruhsal bedenini görmezden gelen tek yönlü bir anlayıştır. Oysaki bilim geliştikçe insanın salt fiziksel bedenden ibaret olmadığı, sağlığın zahirde görülen bedenle zihin ve ruh arasındaki uyumla sağlanabileceği görüşü öne çıkmıştır.

Modern tıp ve bütüncül tıp anlayışları arasındaki bu çekişme devam ederken bir tarafın seçilip diğer tarafın tamamen reddedilmesinin sağlıklı bir seçim olamayacağı kanaatindeyim. Nitekim modern tıbbın da bütüncül tıbbın da bilime, insanlığa, hekimlik sanatına büyük katkıları olmuştur. Yapılması gereken iki anlayışa ait görüşlerin insan merkez alınarak değerlendirilmesi, bilgilerin sentezlenerek ortak doğruların bulunması ve bu doğruların insana fayda ilkesi ile kullanılması olmalıdır.

Prof. Dr. Mustafa Şenol Hocamızın “Tıbbı Dair” kitabının bu anlamda faydalı olacağı düşüncesindeyim. Tıp felsefesi, insan, hastalık, yaşlılık, ölüm, nefis ve ruh temlerinin öne çıktığı kitapta insan kavramı bütüncül bir yaklaşımla ele alınmakta, bilimin hikmetle buluşturulması ana fikriyle günümüz tıbbına hâkim olan görüşün eksikleri tespit edilmekte, çözüm önerileri sunulmaktadır. Eserin bu anlamda tıp profesyonellerine farklı bir bakış açısı sunmasını temenni ediyorum.

Prof. Dr. Ahmet Kızılay
İnönü Üniversitesi Rektörü

ÖNSÖZ

*İhtiyârımla acep ben hiç olur muydum tabîb
Ger bileydim âlemin bunca devâsız derdini*

(Mehmet Esat Paşa)

İnsaflı ve tarafsız bir gözle bakanların tespitlerine göre, Hazret-i İsa’dan bu tarafa iki koca milenyum eskitip, bir üçüncüsüne yelken açan yaşlı dünyamızın sağlığı, bugün pek de iç açıcı bir görüntü vermemektedir.

Dünya Sağlık Örgütü, Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu ve CIA gibi değişik kaynaklarda küçük farklılıklar olmakla beraber; dünyada dolaşan yıllık para miktarı, diğer bir deyişle yıllık gayr-ı safi ‘dünyevi’ hasıla, yaklaşık 100 trilyon dolar olarak hesap edilmektedir. Bu miktarın yaklaşık %10’u, yani 10 trilyon dolar gibi devasa bir kısmı sağlık sektöründe harcanmaktadır. Silah sanayinden sonra ikinci sırada yer alan dünya ilaç pazarının hacmi, bugün itibariyle, yılda 1 trilyon doları aşmış durumdadır. Uluslararası ilaç tröstlerinin, sadece pazarlama faaliyetleri için harcadığı paranın 100 milyar dolar civarında olduğunu söyleyelim de gerisini varın siz hesap edin! 2016 yılı gayr-ı safi milli hasılamızın 800 milyar dolar civarında olduğu düşünülürse, bu bütçenin 12-13 katı bir paranın büyüklüğünü ve gücünü tahmin etmek zor olmasa gerektir!

Yaklaşık 10 trilyon dolarlık dünya sağlık bütçesinin %40’ını Amerika, %40’ını Avrupa, kalan %20’sini ise dünya nüfusunun büyük çoğunluğunu oluşturan diğer ülkeler kullanmaktadır. Bu âdil (!) paylaşım karşısında, bir şairimizin deyişiyle; “Bir kişiye tam dokuz, dokuz kişiye bir pul! Bu taksimi kurt yapmaz, kuzulara şah olsa!” demekten kendimizi alamıyoruz!

Haydi bu devasa paraları gönül rahatlığı ile(!) harcıyorlar,

karşılığında Amerika ve Avrupa'nın sağlığı yerinde olsa bari! Ne gezer? Psikiyatrik problemler, obezite, kanser türleri, kalp-damar hastalıkları, AIDS, endokrin bozukluklar ve benzerleri, neredeyse hastalık düzeyinden çıkıp salgın derecesine ulaşmış vaziyette! Dünyada 500 milyon civarında kişi, çeşitli ruh sağlığı problemleri yaşıyor. Diğer bir deyişle, her yedi kişiden biri her yıl, her dört kişiden biri ise, hayatı boyunca bir ruh sağlığı problemiyle karşı karşıya kalıyor. Dünya Sağlık Örgütü, 2020 yılında depresyonun, yetenek kaybı oluşturan hastalıkların başında yer alacağını öngörüyor. Gençlerde sık rastlanan hastalık ve ölüm sebepleri arasında psikiyatrik hastalıklar ilk sıralarda yer alıyor. Madde bağımlılığı ve kişilik bozuklukları, bugünün ve geleceğin en önemli toplumsal sorunlarını oluşturuyor. Batı dünyası, kendilerindeki bu sağlıksız yapıyı dünyanın kalan kısmına ihrac etmekten de hiç geri kalmıyor! Bu durum, tüm bu yükleri sırtımıza yükleyen kapitalist hayat tarzının, başlı başına bir hastalık kaynağı olduğunu göstermiyor mu?

Akademik kurumların olağanüstü çabalarına rağmen, son 50-60 yılda, özellikle tıp alanında esasa yönelik elle tutulur bir gelişme sağlanamamıştır. Zahirdeki pırıltılı-parlak görünüm, tıbbın kendi kerametinden değil, tıp teknolojisinden, yani mühendislik ürünlerinden ileri gelmektedir. Tomografiler, emarlar, sintigrafiler, biyokimyasal ve mikrobiyolojik tetkikler, ilaçlar, cerrahi teknikler ve benzerleri, tabii ki tıbbın yol göstermesiyle geliştirilmiş olmakla beraber, esasında mühendislik ürünleridir. Yani tıp bilimi, ancak mühendisliğin ve elektronığın izin verdiği kadar ilerleyebilmiştir.

Teknik alandaki bu muhteşem gelişmelerin, tıbbın ana temellerinde ve felsefesinde maalesef sağlanamadığı gerçeği gözlerden kaçırılmamalıdır. Eldeki devasa bilgi birikimi ve sofistike teknolojik imkanlara rağmen, sağlığı korumada, hastalıkları önlemede ve tedavi etmede, Batı tıbbının başarılı olduğunu söylemek müm-

k n görünmemektedir. Geliştirilen onca ilaca ve uygulamaya rağmen; dünyamızda, ruhsal problemler ve beslenme bozuklukları başta olmak üzere, hastalık sıklığı ve çeşidi her geçen gün artmaktadır.

Peki, bu niye böyle oldu? Acizane kanaatimiz; bu sonuca, Batı tıbbının, diğ r bir deyişle modern tıbbın, “hayat”ı ve “insan”ı tanıyamaması veya yanlış tanımlaması yol açmıştır.

Tarih boyunca, hiçbir medeniyet sıfırdan gelişmemiştir.   n k  bilgi kümülatiftir, insanlığın toplam bilgisi, biriken bir şeydirdir. Nöbetçi medeniyet hangisiyse, geçmişin birikimini alır, onun üzerine kendi zihniyetiyle uyumlu bir şeyler ekler. Bir  nceki medeniyetin yanlışları ayıklanır, doğruları alınır, kendi doğruları bu doğruların üzerine eklenerek yeni bir medeniyet oluşturulur. Bu eklenen kısım ekleyenin zihniyeti doğrultusunda olduğu için de, onun kimliğini taşır. “Tıp yoktu, Hipokrat onu var etti; ölmüştü, Galenos diriltti; dağınıktı, R z i düzenledi; eksikti, İbn-i Sînâ tamamladı!” sözü, bu açıdan güzel bir örnek teşkil eder.

Biz bugün İşlam medeniyetini yeniden ihya edeceksek, bunu, ilmi ve hikmeti üretildikleri coğrafiyalara göre yaftalayıp mahkum ederek yapamayız! S p rerek alamayacağımız gibi, süpürerek atamayız da! Ya ne yaparız? Se eriz! Vahyin inşa ettiği m m y yiz bir akla düşen de budur!

Sağlık konuları, toplumsal bir zeminde gerçekleşmekle birlikte, ekonomik, kültürel ve siyasal yönleri de olan konulardır. Günümüzde, toplum bilimlerinin sağlık alanına yönelik ilgisi her geçen gün artmaktadır. Akademik  evrelerimiz, muhtemelen konunun ve öneminin farkında olmalarına rağmen, tıp felsefesi alanında ülkemiz şartlarına uygun yeterli çalışma maalesef bulunmamaktadır.

Bu  alışmada; Batı tıbbının felsefi anlamdaki bu tıkanıklığını a maya yardımcı olmak amacıyla, modern tıp felsefesine, “ha-

yat” ve “insan”ın doğru tanımları üzerinden bir katkı sunulmaya çalışılacaktır. Ben bir felsefeci değil, tıp doktoruyum. Amacım; içeriden birisi olarak tespit edebildiğim eksiklik ve yanlışlıklara dikkat çekmek, gücüm ve kapasitem miktarınca bazı çözüm teklifleri sunmaya çalışmaktır. Kitapta rastlanabilecek her türlü hata tarafıma ait olacaktır. Her türlü yapıcı eleştiri ve katkıya açık olacağımı peşinen beyan ederim. Ülkemizin ilmî ve fikrî birikimine bir nebze de olsa katkıda bulunabilirsem, kendimi mutlu sayacağım!

Çalışmamızda pek çok kaynaktan yararlanılmıştır. Okuyucunun dikkatini dağıtmamak ve konu akışını bozmamak açısından, kaynaklar metin içerisinde değil, çalışmanın sonunda toplu olarak verilmiştir. Özellikle; Prof. Dr. Sinan Canan, Dücâne Cündioğlu, Yrd. Doç. Dr. Emre Dorman, Yrd. Doç. Dr. Şahin Efîl, Prof. Dr. Mehmet Önal, Prof. Dr. Kemal Sayar, Prof. Dr. Nevzat Tarhan, Prof. Dr. Caner Taslaman ve Prof. Dr. Süheyla Ünal’ın yazılarından ve fikirlerinden oldukça faydalandım. Kendilerine ve diğer kaynaklarımın sahiplerine teşekkürü bir borç bilirim. Çalışmamın dilbilgisi açısından son redaksiyonunu yapan değerli dünürüm Prof. Dr. Hasan Kavruk’a hususen müteşekkirim.

Çalışmamın basımı aşamasında her türlü desteği sağlayan İnönü Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Ahmet Kızılay’a, değerli arkadaşım Prof. Dr. Cengiz Yakıncı’ya ve İnönü Üniversitesi Yayınevi çalışanlarına çok teşekkür ederim.

Prof. Dr. Mustafa Şenol

GİRİŞ

Ne çok acı var
(Cahit Zarifoğlu)

İnsanoğlu, kendisini kâinat ve tabiat içerisinde bilinçli bir varlık olarak fark ettiği ilk günden itibaren, nereden gelip nereye gittiğini, kainatın ve bu kainat içinde kendi varlığının yeri ve anlamının ne olduğunu, nasıl bir süreç ve sonla karşılaşacağını, kısacası kendisini nelerin beklediğini sürekli merak etmiştir. Sokrates’in dediği gibi; “sorgulanmamış bir hayat yaşanılmaya değer değildir”.

İnsanlık tarihi boyunca, kâinatın ve hayatın nasıl ortaya çıktığı ve bu ortaya çıkışta herhangi bir amaç olup olmadığı sorusu, bilim, felsefe ve ilahiyat çevrelerinin en temel araştırma ve tartışma konularından birisi olmuştur.

İnsanın; kendisi, diğer varlıklar ve sığındığı-tapındığı varlık ile alakalı davranışlarının, onu sağlıklı bir şekilde yaşatacak ve mutlu edecek bir şekilde tanzim edilmesi gerekmektedir. Bu düzenleme; ya insan aklının ürettiği bir fikir üzerinden, ya da insan aklına eklenen daha üst bir aklın, yani vahyin katkısıyla olacaktır.

İnsanlığın çok çeşitli problemlerini istikrarlı bir şekilde; eşyanın ve insanın tabiatına uygun, akla yatkın, kalbi tatmin edici fikir ve hükümlerin çözebileceği âşikardır. Bu özellikleri taşıyan fikirler ve düşünceler toplamına dünya görüşü veya ideoloji denildiği malumdur. Bir dünya görüşü; insan, hayat ve kainat hakkındaki temel fikirlerden ve problemlere ürettiği çözüm şekillerinden oluşur. Sağlıklı bir dünya görüşü; akıl, bilim ve evrensel değerlere uyum içinde olmalıdır.

İnsan aklının ürettiği çözümler; aklın, duyuların ve veri elde edilen çevrenin sınırlı olması hasebiyle, tabii olarak sınırlı ve değişken olmalıdır. Temel özelliği kısıtlılık ve değişkenlik olan fikirlerle, insanlığın kadim sorularına tatminkar cevaplar verebilmek ve devasa problemlerini istikrarlı bir şekilde çözebilmek mümkün görünmemektedir. Bu özellikleri taşıyan bir dünya görüşünün, tek başına insan aklı tarafından üretilemeyeceği, ilahi bir bilginin (vahyin) desteğine ihtiyacı olduğu da âşikardır. Biri diğerini tamamladığı için, din ve bilim arasında gerçek bir karşıtlığın olması mümkün değildir.

İnsanın yeryüzündeki bu serüveninde, Yaratıcı'ya, hemcinslerine, eşya ve tabiata karşı sorumlulukları ve bu çerçevede çok boyutlu ilişkileri söz konusudur. İnsan-Allah, insan-insan, insan-toplum, insan-eşya ve insan-tabiat ilişkilerini düzenlerken nasıl davranması, neleri yapıp, neleri yapmaması gerektiğinin hükmü ve bilgisi, insana vahiy yoluyla bildirilmiştir.

İnsanın tarifi ve konumunu tayinde, akli tek otorite olarak kabul eden ve böylece büyük bir sapmaya sürüklenen Batı medeniyeti, pozitivist-seküler paradigmaya dayanarak ürettiği kapitalizm ve komünizm gibi azgın sistemlerin egemenliğinde, dünyayı kan ve göz yaşına boğmuş, insanlığa büyük ıstıraplar yaşatmış ve halen de yaşatmaya devam etmektedir. Şu anda dünyanın büyük bir kısmına, bu şekilde üretilmiş iki büyük ideoloji hakimdir. Kapitalizmin, sosyalizme göre daha baskın pozisyonunda olduğu günümüzde, en azından insaf sahipleri için, dünyamızın sağlıklı ve mutlu olduğunu söyleyebilmek, her halde hiç de kolay olmayacaktır.

Hristiyanlığın, dünyevi otoritenin emrine girerek, Ortaçağ boyunca insanlara uygulanan zulme ortak olmasına tepki olarak gelişen laiklik ve onun uygulanma şekli olan kapitalizmin, dünyayı ne hale getirdiği ortadadır. Hristiyanlık Hz. İsa'yı (a.s) ve

ruhbanı ilahlaştıırken, aydınlanma, Tanrı'nın yerine insanı koyarak onu ilahlaştırdı. Kilisenin tasallutundan kurtulan insanlık, çok geçmeden, "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" diyen liberal felsefenin doğurduğu kapitalizmin boyunduruğu altına girmiştir. Kapitalizme tepki olarak gelişen ve zamanla büyük oranda kapitalistleşen sosyalizm de, insanın temel problemlerine kalıcı çözümler üretebilmekten uzak gözükmektedir.

Bir bilim adamının, aynı zamanda bir yaratıcı inancına sahip olamayacağı, başka bir ifadeyle, inançlı bir kişinin bilim yapamayacağı şeklindeki asılsız iddia ve yaklaşımlar sebebiyle, bilim ile inanç arasına kalın duvarlar örülmüş, bilimsel verilerin hiçbir şekilde bir Yaratıcı'nın var ya da yok olduğuna dair bir şey söyleyemeyeceği yargısından hareketle, din ve bilim birbirinden ayrı disiplinler olarak algılanmıştır. Oysa düşünce ve bilim tarihinde öne çıkan; Galileo, Newton, Einstein gibi en önemli sima ve dehalar, kainatı, üstün bir kudret tarafından yaratılan bir laboratuvar olarak algılamış ve evrenin incelenmesinin kişiyi bir Yaratıcı'nın varlığına ulaştıracağına inanmışlardır.

Astronomi, fizik, kimya ve biyoloji gibi temel bilimlerde ortaya çıkan gelişmeler, gerek kainatın, gerekse hayatın kökenine dair yapılan tüm açıklamaların, ancak yüce bir yaratıcı'nın varlığıyla anlam kazandığını göstermekte ve bu gerçek önde gelen ve saygın birçok bilim adamı tarafından da desteklenmektedir.

Ne yazık ki, 19. yüzyılla birlikte tıp felsefeden uzaklaştıkça ve teknolojik gelişmeler hızlandıkça, hekimlik de şekil ve anlam değiştirmiştir. Hele vahşi kapitalizmin pençesine aldığı toplumlarda, en önemli şeyin para olduğu imajı yerleştikçe, ilk günden beri kutsal olarak bilinen hekimlik mesleği de, maalesef bu yozlaşmadan kendi payına düşeni almıştır. Giderek, hastaya bir insan olarak bakmak yerine, para karşılığı işlem yapılacak bir meta veya müşteri olarak bakılmaya başlanmış, yıllar önce

edilen yeminler unutularak, yeni tanrı olarak belirlenen para için her türlü olmaz iş yapılmaya başlanmıştır. Tıp etiğiyle hiçbir şekilde bağdaştırılamayacak olan bu anlayış giderek yaygınlaşmış ve sonunda hoş görülebilir bir hal almıştır. Esas hedefi, hayatı iyileştirmek olan tıbbın kutsal idealleri unutulmuş, insanın zaaf-ları, cehaleti ve tembelliği, büyük kârlar elde etmek için kullanıl-labilecek fırsatlar olarak görülür olmuştur.

Bilginin, malın, sermayenin ve insanın, politika ve ekonomi-nin sınırlarını aşan akışı olarak tarif edilen küreselleşme; coğrafi sınırları önemsiz hâle getirmesinin yanı sıra, mesafeleri de ina-nılmaz derecede kısaltmış, bu gelişmelerden sağlığın da etkilen-mesi kaçınılmaz olmuştur. Maalesef günümüzde insan sağlığı, tüketim ekonomisinin temel suistimal konularından birisi hâline gelmiş, tıp endüstri hâline gelince de, sağlık felsefesi ve etiği çökmüştür.

Bilhassa akıl ve ruh sağlığı bakımından, bugün bütün bir in-sanlık hastadır. Dünyada on küsür ayrı medeniyet var ama, Batı medeniyeti her yere hakim olmuş durumda. Batı; parayı, zen-ginliği, konforu, zevki, hazzı ve hızı ana değerler olarak kabul etmektedir. Bugün insanlığın dörtte birini oluşturan sanayileş-miş kesim, dünya zenginliğinin %85'ini elinde tutmakta, 500 civarındaki bir avuç varlıklı insan, 3 milyar dolayındaki yoksul insanın geliri kadar bir serveti paylaşmaktadır. Araştırmalara göre; bir Amerikalı, gelişmekte olan bir ülke vatandaşından 56 kat fazla enerji, 50 kat fazla çelik, 170 kat fazla kauçuk ve kağıt, 5 kat fazla tahıl tüketiyor. Bir ABD vatandaşı, bir İngiliz'in 2 katı, bir Afrikalı'nın ise 24 katı doğal kaynak tüketmektedir.

Dünya nüfusunun yarısı, günde 2 dolardan az gelir elde et-mektedir. Asya, Afrika ve Güney Amerika toprakları, dünya tarım üretiminin yarısını karşılamasına rağmen, bu bölgelerde yaşayan 1 milyar insan açlıkla boğuşmaktadır. Bugün 6 saniyede

bir çocuk açlık yüzünden ölüyor. Tüm bu sefaletin bitmesi ve açlık çeken bunca insanın karınlarını doyurabilmeleri, başkalarının sırtından zevk ve sefa süren toplumların gözlerinin doymasına bağlı ne yazık ki! Çoğu yerde insanların en büyük lüksü, sadece temiz su kaynaklarına ulaşabilmek oluyor. Öte taraftan, Amerika'daki golf sahalarının sulanması için sarf edilen su miktarının, Afrika ülkelerindeki su sorununu büyük oranda çözebilecek düzeyde olduğu görülüyor.

Dünyadaki araştırma kaynaklarının %90'ı, dünya nüfusunun %10'unu etkileyen sorunlar için kullanılmaktadır. Aynı adaletsiz paylaşım, sağlık sektöründe çok daha belirgindir. Bu ileri derecede dengesiz ve adaletsiz dağılım; hem zengin hem de fakir kesimlerin farklı şekillerde hastalanmalarına ve mutsuz olmalarına yol açmaktadır. Dünya, 7 milyarlık insanlık aleminin sofrasıdır. Zengin ve obur insanların bir kısmı, bu sofrada ihtiyaçlarından fazla yerse, bir kısım insanlar aç kalacak, fazla yiyenler ise obez olacak!

Güçlü sektörler tarafından beslenen tıp ve bilimin dayattığı görüşlere, ancak cılız seslerle karşı konulabiliyor. Birçok konuda tıba yanıldığını söyleyebilecek araştırma yapmak, ekonomik ve teknik yetersizlikler sebebiyle neredeyse imkansız durumdadır.

Tıp eğitiminde sıklıkla, koruyucu hekimliğin tedavi edici hekimliğe göre daha kolay, daha etkili, daha ucuz olduğu vurgulanıp durmasına rağmen modern tıp, sağlığa değil, hastalığa önem vermektedir. O, hemen bütün mesaisini hastalıklara, onların semptomlarını belirleme ve tedavi etmeye harcamaktadır. Modern tıp, hastalıkların anormal yapısı ve gelişimiyle, gelecekteki tıp ise daha çok sağlığın hastalıkları önleyici gücüyle ilgilenmektedir.

Bugün modern tıp, insanları iyileştirmek tekeline sahip ol-

duğuna inanıyor ve bunu her fırsatta savunuyor. Modern tıbbı göre iyileştirme, hastalığa ait belirtilerin ortadan kaldırılmasıdır. Sebebi bulamayıp belirtileri ortadan kaldırmak ise, çöpleri halının altına süpürerek evde çöp olmadığını, evin tertemiz olduğunu iddia etmekten başka bir şey değildir. Kullandığı modern rasyonel yöntemler dışındaki tedavi yöntem ve örneklerini hurafe veya tesadüf ilan edip, insanlığın onbin yıllık tecrübesini küçümseyen modern tıp biliminin, aslında kendisi hasta durumdadır. Biz gerçek hastalığı değil, müdahale edilmemesi gereken belirtileri tedavi ederken, daha doğrusu, vücudun gönderdiği imdat sinyallerini sustururken, hatayı insan vücudunda, vücudun sözde eksikliği ya da bozukluğunda arıyoruz. Bilimin ve modern tıbbın halktan uzak ve tepeden bakan tavırları ise, bu gelişim esnasında şarlatanlara zemin hazırlamakta, böylelikle modern tıp etkinlik ve otoritesini yitirmektedir.

Geleneksel tıbbın, bugünkü tıbbı kıyasla daha az bilgi, fakat daha çok tecrübe, ilim, ahlak ve vicdan ile üstesinden geldiği sağlık sorunları için bugün modern tıp, bilgide detaycı bütünlükten uzak ve etik açıdan yüzeysel bir yaklaşım sergiliyor. Geleneksel tıptaki hekimin hastaya şefkat gösterdiği, hastanın da hekime ve ilmine hürmet ettiği tabloyla kıyaslandığında; bugün hekim-hasta ilişkilerinin, sözlü ve fiziksel şiddet düzeyinde olduğu nokta oldukça düşündürücüdür! Bu gidişat değişmezse; başhekimlerimiz makamlarında, cerrahlarımız ameliyathanelerinde, doktorlarımız muayene odalarında, sağlık personelimiz ambulanslarında saldırı ve ölüm tehdidi altında görev yapmaya, daha doğrusu yapmaya çalışmaya devam edecekler!

Dünyada yıllık antibiyotik pazarı 45 milyar doları, antidepresan pazarı ise 15 milyar doları geçmiştir. Çoğu yararlı olan mikroorganizmaların tamamını düşman kabul eden, varlığını kabul bile etmediği veya önemsemediği ruhun sıkıntılarını paraya tah-

vil etme anlayışının sonucudur bu! Sayısız yan etkiye sahip bu ilaçların çılginca reçete edilmesinden en kârlı çıkanlarsa, satışları akıl almaz boyutlara ulaşan uluslararası ilaç şirketleridir.

Gereksiz ilaç tedavileri, ilaçların artan yan tesirlerine ve sağlık bozucu sonuçlarına ilgisiz doktorlar, hızla artan yanlış teşhis ve yanlış ameliyat vakaları, bütün bu olaylarda tıbbın gösterdiği soğuk ve duyarsız tutum, toplumun yavaş da olsa uyanmasına yol açmaktadır. Hastalıklara çare bulunamıyor, tam tersine tıbbi tedaviler sonucunda hastalıkların direnci artıyor, daha önce hiç bilinmeyen hastalıklar ortaya çıkıyor. Günümüzde iyatrojenik hastalıklar ciddi bir problem teşkil etmektedir. Modern tıp uygulamalarının giderek artan, önü alınamayan zararlı etkilerini görmezden gelsek bile, artık modern tıbbın yapabileceklerinin sınırına geldiğini kabul etmek zorundayız!

Modern tıba yönelik eleştiriler, dünya basınının ve entellektüellerin önemli bir malzemesi haline geldi. Modern tıp anlayışına ve onun ilaç endüstrisine inanmayanlar gittikçe çoğalıyor! Modern tıbbın eleştirmenlerine göre de insan, çok çok gelişmiş bir bilgisayara benzer! Onlara göre de, beyindeki nöronlar bilgisayarın kablolarından farksızdır. Organizmanın yalnızca maddi şeylere ihtiyacı olduğunu düşünüyorlar. Kısaca insan dedikleri bu bilgisayarın bir ruhu yok! İşte bizim klasik tıp eğitimi almış, ama sisteme de başkaldırmış hekimlerimizin eksik bıraktıkları nokta tam da burasıdır!

Modern tıbbın tesadüf veya münferit olay saydığı, ciddiye almadığı, hatta alay ettiği tedavi yöntemleri ve olayları o kadar çok ki, bu gerçeği sorgulamaktan imtina eden tıbbın, artık oturup kendi kendini sorgulamasının vakti çoktan geldi, hatta geçiyor!

Uygarlıktan tamamen habersiz, Amazonlar'da veya Papua'da yaşayan vahşi kabilelere mensup insanlar, doğru dürüst hasta bile olmuyorlar! Balta (modern insan) girmemiş ormanlarda ya-

şayan yerlilere hastalık uğramıyor! Hem de bugünün anlayışıyla hijyenik sayılmayan yerlerde yaşamalarına rağmen. Bu insanların yakalandıkları veya ölümlerine sebep olan hastalıkların tamamı altıyı-yediyi geçmiyor.

Modern tıp, insanı uzuvlarının ve organlarının bir toplamı olarak görüyor, bir bütünü olarak bile değil! Yoksa, bin türlü uzmanlık alanına ayrılmaz, esası gözden kaçırmazdı. Bugünün tıbbı, vücudu binlerce parçaya ayırır ve her bir parçaya bir uzman tayin eder. Bu yüzden asla bütünü göremez. Bütüne bakmak ve hakkında karar vermek için, onlarca uzman bir araya gelip beyin fırtınası yapmak zorundadır. Halbuki esas olan insandır, ama sadece beden olarak değil, bedeni de kapsayan, aşkın bir varlık olarak insan! Modern tıp ruhla maddeyi birbirinden ayırdığı için, hastanın ruhu ortada yok! Bundan dolayı biyomekanik süreçlerin dışında başka süreç görmediği için, bu alan üzerinde istediği gibi tasarrufta bulunuyor.

Bugün bölgesel, ulusal ya da uluslararası bilimsel toplantıların, kongrelerde sunulan bilimsel çalışmaların ve küresel hastalık tedavi kılavuzlarının içeriği, dolaylı ya da doğrudan etki ile büyük oranda ilaç endüstrisi tarafından belirlenmektedir. Bu etkinin bir yansıması olarak, ABD’de %80’i doğrudan hekimlere aktarılmak üzere, ilaç sektörünün promosyona harcadığı paranın 15 milyar dolara ulaştığı bilinmektedir. Endüstrinin, akademik tıbbın kimi alanlarında küresel düzeyde yol açtığı kirlenme o düzeye ulaşmıştır ki; New England Journal Medicine dergisinin eski editörü Dr. Angell, bir yazısında bu durumu “Akademik tıp satılık mı?” başlığı altında irdelemek zorunda kalmıştır.

Yapılan araştırmalara göre, tıp bilgilerinin yarılanma ömrü 2-3 yıldır. 20’nci yüzyılda tıp, neredeyse her 10 yılda bir temel söylemlerini reddeden ve bu kadar yanılgıya rağmen yeni yaklaşımları tereddütsüz kullanan bir sistem, daha doğrusu bir sistem-

sizlik hâline gelmiştir. Sık sık değişen diyet önerileri, mucize diye piyasaya sürülüp, birkaç sene sonra toplatılmak zorunda kalınan ilaçlar, her gün değişen sağlık tavsiyeleri... Finans kaynağı, tıp biliminin değişmemesini talep ediyor. Çünkü sanayi, ürettiğinin karşılığını almak ister. Patentlenme aşamasına gelinceye kadar, yeni bir ilaç veya buluş için çok büyük araştırma masrafları yapıldığı ve bunu ancak 10-15 yılda geri alabileceği için, en azından bu süre boyunca teorisinin değişmemesini talep eder. Tıp bilimi de oradan gelen paralarla araştırma yaptığı için değişmiyor, aynı yerde patinaj yapıyor. Tıp dünyasının artık sistemik bir özelleştire sürecine ihtiyacı var!

Tıp bir yandan akıl almaz seviyede, ciltler ve kütüphaneler dolusu bilgi yığınınına sahip olurken, açılan her kapının ardından, pek çok yeni kapı ile karşılaşmanın sıkıntı ve şaşkınlığını yaşamaktadır. “Yayınla ya da kaybol” kıskacında can çekişen bilim insanlarının çoğu, bilimsel camiada ve dergilerde neyin geçer akçe olduğunu öğrenerek, akademik kariyerlerinde yükselmek amacıyla, özgürce(!), belirli alanlarda gereksiz yere söz söyleyerek ya da çalışma yaparak bilgi kirliliğine neden olmaktadır. Bir örnek vermek gerekirse; sadece T hücresi üzerine yapılan çalışma ve yayınlar, neredeyse orta çaplı bir şehrin alanını kaplayacak kapsama ulaşmıştır. Buna rağmen, bugün T hücresi hakkındaki bilgilerimiz, bilmemiz gerekenin %10’u seviyesinde bile değildir. Akademik yükselme uğruna bu düzeyde bilgi tüketiminin olduğu mevcut kirlilik ortamı, iddia edildiği gibi bilgi toplumunu var etmenin aksine, her türlü etik dışı yayın yapma ihtimaline kapı aralamaktadır.

Modern çağın dini olan serbest piyasanın denetimine girmiş tıp kurumu, Dünya Bankası ve Dünya Sağlık Örgütü’nün önerdiği reformlar doğrultusunda, endüstrinin daha fazla para kazanması için, hayatın kendisini tıbbileştirip bir kazanç kapısı

hâline getirmiş ise; bu endüstri iktidarının var ettiği bilim ve bilim insanının, dünyaya faydalı işler üretmesini beklemek fazlaca iyimserlik olmaz mı?

Bu yolla üretilen bu ve benzeri sorular, hepimizin zihnine hayatın gerçeği olarak yerleştirilen bir yanılsamadan bizleri kopararak; hayata, bilime, tıba ve en önemlisi halen yapmakta olduğumuz işe eleştirel bakabilmemizin yolunu açabilir. Belki de o gün Bertrand Russell'ın yıllar önce korktuğu gibi, bilgelikle birleşmeyen kudretimizden ürkebilir, ancak bilgelikle birleşen bilimin insanlığa refah ve mutluluk getirebileceğini fark edebiliriz.

Modern tıba alternatif olma iddiasıyla ortaya çıkan; fitoterapi, akupunktur, refleksoloji, yoga gibi çoğu Çin ve Hint kaynaklı tedavi yöntemleri de, kısa sürede piyasaya uyum sağlamış, yeni bir umutla çare arayan insanları suistimal etmekten ve kerameti kendinden menkul yeni uzmanlara, hayli tatlı bir kazanç kapısı haline gelmekten kendisini kurtaramamıştır. Günümüzde alternatif tedavi ile ilgili harcamalar, yılda 30 milyar doları aşmış bulunmaktadır. Her televizyon kanalının, her gazetesinin, her derginin, türlü dertlere türlü devalar önermekte mahir(!) bir alternatif tıp uzmanı istihdam etmesi boşuna değil herhalde!

Her şeyde ifrata ve tefrite gitmeye meyilli olan insan tabiatı, maalesef tedavi usullerinde de aynı ifrat ve tefrit alışkanlığını göstermiştir. Bu durumdan faydalanan da yine kapitalizm olmuş, kendi krizlerini aşma noktasında yine kendi çarelerini üretmiştir. Postmodern çağda, elinde bulundurduğu en güçlü silah olan kültür endüstrisinin, toplumsal dönüştürme işlevinden de yararlanarak, ekonomik anlamda büyük bir güç olan modern ilaç sektörüne, bir noktada alternatif olarak, geleneksel uygulama ve ürünlerini sunmaktadır. Sağlık gibi toplumsal ve bireysel ölçekte hassas olan bir alanda doğallık miti kullanılarak, hedef

kitleye kolaylıkla ulaşılmakta ve hızla büyüyen yeni bir sektör oluşturulmaktadır. Modernlik bizden sorulduğu gibi, doğallık da bizden sorulur, alternatif yöntemler de! Tamamen pozitivist yöntemlerle ve Batının etkisi altında sanatlarını icra eden Müslüman tabipler veya İslam alemindeki tıp bilimi de, komplekslerinden sıyrılıp kendi benliklerinden çıkmış yöntemleri ciddiyetle ele almazlarsa, pek çok yitik malları gibi onu da Batı'dan almak zorunda kalacaklardır.

Felsefi bir altyapıyı kurmanın ilk şartı, sorunlar üzerine düşünmeye başlamaktır. Sorunlarınızın farkında iseniz bir derdiniz vardır, derdiniz yoksa düşünceniz, düşünceniz yoksa da felsefeniz olmaz. Derdinin farkında olmayan bir insan yahut toplum ise, karşılaştığı her türlü problemi çözmek için, en kolay çözüm şeklini uygular: İthal çözümleri alır ve olduğu gibi, hiçbir uyarlamaya gitmeksizin hayata geçirir. Maalesef Türk toplumu olarak, sadece eğitim alanında değil, sağlık da dahil hemen tüm hayati alanlarda, birkaç yüzyıldır bunun ötesine çok fazla geçebilmiş değiliz. Kurumlarına, siyasal yapısına ve dengelerine, dini değerlerine, ilmi zenginliğine, kültürel kuşatıcılığına karşı oynanmış bu oyunu bozmak, Doğu'nun her evladının boynuna bir borçtur. Şu anda yaşadığımız, tam anlamıyla bir kimlik problemi, bir medeniyet tasavvuru meselesidir.

En önemli ve acilen çözülmesi gereken öncelikli meselemiz; yaşadığımız ülkenin sosyal ve kültürel alt yapısına, insani dokusuna ve tarihsel mirasına uygun olmayan bir eğitim sistemini, standart olarak her kademedede gençlerimize dayatıyor oluşumuzdur. Derin bir tefekkürün ürünü olan çözüm önerileri de, ithal çözümlerin geçer akçe olduğu bir toplumda, yankı bile bırakmadan boğulup gitmeye mahkum olmaktadır. İthal çözümlerin uzun vadedeki işe yaramazlığının farkına varan zihinler, artık "bizce nasıl olmalı" sorusunu daha bir ciddiyetle sorup, cevaplar

üzerinde müzakere etme cesaretini gösterebiliyorlar. Bu başlangıcı bile, çok ama çok önemli değişimlerin işaret fişeği olarak yorumlamak ve geleceğe ümitle bakabilmek mümkündür.

Bir kişinin oturup, bu devasa sağlık endüstrisini ve tıp müfredatını yepyeni bir felsefeyle baştan sona tasarlaması, tek başına yapabileceği bir iş değildir. Farklı tecrübe ve bilgilere sahip çok sayıda uzmanın bir araya gelerek yapması gereken; yeni bir insan tanımlaması ve buna dayalı yeni bir tıp felsefesi geliştirilmesi işinden bahsediyoruz.

İkinci Adem olarak da bilinen Hazret-i Nuh'un gemisi, Kitab-ı Mukaddes'e göre Ararat üzerine, Kur'an-ı Kerim'e göre ise Cûdi üzerine oturmuştur. Hangisi kabul edilirse edilsin, bizim için tarihi gerçek değişmemektedir: İnsan neslinin ve medeniyetinin ikinci defa yeryüzüne yayılması bu topraklardan olmuştur. Üzerinde yaşadığımız toprakların, bütün büyük medeniyetlere yataklık etmiş bir kültür beşiği olduğunu sıklıkla kendimize hatırlatarak, tarihi birikimlerimizi gelecek nesillere en iyi şekilde aktarabilmenin sancısını çekmemiz gerektiğini de unutmamak durumundayız. Dünya da aslında bizden bunu bekliyor, ama herhalde şu anda bunun ne onlar, ne de biz tam olarak farkındayız. Muhtaç olduğumuz her şey belki de burada, bizimle beraber!

Tevhid anlayışı; insanın kendisi ve çevresiyle uyum içinde olmasını sağlayacak akıl, beden ve ruh birliğini içermektedir. İslam hükeması ve tabipleri, rönesansa kadar geçen yaklaşık bin yıl içerisinde, klinik tıptan cerrahiye, farmakolojiden eczacılığa, hastane yönetiminden tıp eğitime kadar her alana el atmışlar, bu alanlarda kalem oynatmışlar ve bunlarla ilgili söz söylemişlerdir. Müslümanların, günümüz anlayışına uygun bir şekilde, bu insan merkezli yaklaşımı tıbbı geri getirebilmek için, hiçbir mazerete sığınmadan, var güçleriyle çalışmalarını öncelikli görevlerindenidir.

NE HÂLDEYİZ?

Rûhun acısı hiçbir şeye benzemiyor

(Kemal Sayar)

Bilenlerce malumdur ki, bir medeniyetin akıl düzeyi, şu üç varlık kategorisini hangi sıraya göre dizdiğine bakarak anlaşılır: Mâfevk (üstün), mâdun (aşağıda) ve hemcins (eşdeğer) olan. Mâfevk; Yaratıcı’dır, mâdun; dünyadır, tabiattır, diğer canlılardır, hemcins ise; insandır. Dolayısıyla Yaratıcı’yı, insanı, tabiatı; bu üç varlığı siz hangi sıraya göre dizerseniz aklınız ona göre kimlik kazanır. Yunan-Batı aklına göre bu üç varlıktan en önemli ve öncelikli olanı insandır. Bu akıl, tabiatı, insanın hemen arkasına koyar. Çünkü bu ikisi elle tutulan, gözle görülen, özgül ağırlığı olan, dokunulabilen somut materyallerdir. Özü itibariyle materyalist olması da bu yüzdendir. Tanrıları bile materyaldir. Batı aklı, en ihmal edilebilen sıraya da Yaratıcı’yı koyar. Çünkü onun varlığı veya yokluğu fazla belli değildir ona göre; elle tutulamıyor, gözle görülemiyor. Materyal değil. O zaman onu nereye koyalım? Mesela Aristo onu nereye koymuş? Yaratıcı’yı, önce pasifleştirmiş, sonra lütfedip üçüncü sıraya koymuş. Spinoza ise daha da ileri giderek; “Tanrı âlemi yaratmamıştır, tanrı evrenin kendisidir. Nesneler onun görüntülerinden ibarettir” demiş. Panteizm denen şey, işte tam da budur.

Peki, İslam aklı varlıkları nasıl sıralar? Bir numaraya Allah’ı koyar. İki numaraya insanı koyar. Üç numaraya tabiatı, dünyayı koyar. Dünya budur işte, sıralamada en aşağıda yer alan varlık, deni olan şey!

Avrupa’daki “insan hayvandır” diye başlayan aforizmaların ve tanımlamaların babası Aristo’dur. Mesela Politika’sında; “in-

san politik hayvandır” der. Descartes “ınsan dışınen hayvandır” der. Marx, “ınsan alet kullanan hayvandır” der. Durkheim, “ınsan sosyal hayvandır” der. Sartre, “ınsan isyan eden hayvandır” der. Yani herkes nereden bakıyorsa onu sııylıyor. Ama değişmeyen temel bir kabulleri var: insan hayvandır. Buradaki hayvan ile kastedilen canlıdır diye dışınılebilir. Fakat bu kadar masum değil. Yunan-Batı aklı, insanı artıları olan hayvan olarak gırırıyor, başka değil. Bu, indirgemeci bir yaklaşımdır.

Parçalanın hakikat, hakikat olmaktan çıkıyor. Dolayısıyla, insan, insan olmaktan çıkıyor. Freud, kendi baktığı yerden indirgedi; insanı şehvet iğgüdüsüne, libidoya indirgedi. Marx, kendi baktığı açıdan indirgedi; insanı diyalektik materyalizme, sadece üretim ve tüketime, sınıfa indirgedi. Darwin, insanı biyolojik bir varlığa indirgedi. Nietzsche’ye göre ise; insan doğuştan eksiktir, dolayısıyla kendi gerçekliğini kendisi kurmak, yani kendini yeniden yaratmak zorundadır. Evet, insanda şehvet vardır, insan üretir ve tüketir, insan biyolojik bir canlıdır, ama insan bunlardan ibaret değildir. İndirgemeci her mantık parçalayıcıdır. Bu parçalayıcı anlayış, halen postmodernizm adıyla, bireylerde ve toplumlarda parçalanmışlık duygusu yaratmaya devam ediyor.

Doğu medeniyeti geneller, Batı medeniyeti ise indirger. Yani doğunun zaafi genellemedir, batının ki ise indirgemedir. Bu bakış açısı, aynı zamanda bir bütünü anlamak için parçalarına ayırmayı da iğerir. Aristo atomcudur, bir şeyi incelemek için en küçük parçalarına kadar parçalamayı teklif eder. Batı medeniyeti, bütünü parçalarına indirgediğı için, sonuçta bütünün hakikatini kaybetti. Kartezyen dışınce de bu aklın devamıdır. Kartezyen dışınce, sanıldığı gibi Descartes ile başlamadı, Yunan’la başladı. Mesela Yunan’da çok keskin bir ruh-beden ayırımı vardır. Eflatun’un, ideler âlemi fikri üzerinden geliştirdiğı düalist idealizmi de, Aristo’nun, aşkın olanın maddede iğkin olduğunu

söylediği maddeci realizmi de bu indirgeme üzerine inşa edilir. İnsanı aşağıdan yola çıkarak tanımlamanın zaafı, insanı aşağıya çekmektir.

Yunan-Batı anlayışı insanı hep aşağıya çekiyor. Aşağıya çektiği zaman, insan eşrefiyetini ve kerimiyetini kaybediyor. Sonuçta, istatistiksel bir varlığa indirgeniyor. O zaman, Aristo'nun yaptığı gibi, köleleri tabiatları gereğince köle ilan etmek daha kolay oluyor. Böylelikle, toplumu oluşturan sınıfları, efendiler ve köleler ayrımını, vicdanına daha kolay anlatıyor. İnsanı öldürmek daha kolay olabiliyor. Oysaki insanın üstünlüğü kerimiye-tinden, kerimiyeti ise, insanı Yaratan'ın ona yüklediği anlamdan kaynaklanıyor. Peki, İslam ne yapıyor? İslam insanı yukarıdan tarif ediyor. Eşref-i mahlukat, ahsen-i takvim, yani Allah'ın şaheseri! İnsanı, Hâlık'ına nispetle tarif ediyor. Hâlık'ına nispetle tarif edince, insan muhterem, hürmet sahibi ve hürmete layık bir varlık oluyor. İşte iki ayrı bakış açısı, iki ayrı yaklaşım!

İnsanı bir numaraya koyduğunuz zaman; “insan her şeyin ölçüsüdür” diyen, teosantrik (Tanrı merkezli) bakışın zıddı olan, hümanizme (insan merkezli bakış) ulaşırsınız. İslam'da varlık Allah merkezlidir. Varlığın merkezinde Allah, mahlukatın merkezinde ise insan vardır.

İnsan tasavvuru bozuk uygarlıkların temel problemi, insanı üst bir referansa göre tanımlamamaları. İşte o üst referans Allah'tır. Allah insanoğluna tariflerini vahiy yoluyla bildirmiş. İnsanı insana tanımlatmayacaksınız; insanı Allah'a tanımlatacaksınız. Yani Allah tanıtacak insanı, siz de tanıyacaksınız. Yok, insanı insana, beşeri beşere tanımlatırsanız, tanımlayan, kendinde peşinen tanımlama ayrıcalığı vehmeder. Kendini tanıma değil de, tanımlama makamına koyar, sorun da işte tam burada başlar. Kendisini ayrıcalıklı ve diğerlerinden üstün gören bir sürü insan ve bunların yaptığı sayısız tanımlama!

Modern dönemler, insanlık tarihinde bir yol kazası, bir kafa karışıklığı dönemidir. Maalesef, insanlığın son üç yüz yılına, tam anlamıyla bu kafa karışıklığı hakim olmuş durumda. Batı modernizmi her açıdan bir kafa karışıklığıdır. Modern çağlarda, artık istatistiğe, hız ve hız merkezli bir hayata indirgenmiş bir insan türü görüyoruz. Kadim geleneklerde, her şeye rağmen bir soyluluk, bir asalet ve ciddiye vardı. Bir gelenek, batıla inanırdı, ama inandığını da ciddiye alırdı. Ciddiye alır ve icabında bedelini de öderdi. Muhtemelen bunun sebebi, batıl da olsa tüm kadim geleneklerin arka planında ilahi vahyin bulunmasıdır. Mesela Sokrates'te vahiyden kaynaklanan ciddi bir ahiret inancı ve derin bir faziletin izlerini görüyoruz. Savunmasındaki son sözleri, tam inanmış bir adamın sözleridir: “Şunu iyi bilin ki, bir değil bin kez ölmem gerekse bile, asla yolumu değiştirmeyeceğim”. İşte Sokrates, sistemi eleştirdiği ve ciddi bir şekilde salladığı için, sistemin efendileri tarafından öldürüldü. Sokrates liyakati ve ehliyeti asaletin önüne koydu. Bunun cezasını da canıyla ödedi.

Dünyada barış ve iyi niyetin hakim olması amacına, tek başına ne din ulaşabilir, ne de bilim! Batı dünyasında kilise ve bilim arasındaki çatışma; insan bedeninin bilime, ruhunun da kiliseye bırakılmasıyla sonuçlanmıştır. Modern tıpta insanın sadece bedeni vardır; o da bu güne kadar anlaşılabilirdiği ve anlatılabilirdiği kadarıyla. Descartes: “Ben insan vücudunu bir makina olarak düşünüyorum. Kafamda, hasta insanı bozuk bir saate, sağlıklı insanı da iyi çalışan bir saate benzetiyorum” demektedir. Bu saatin çalışabilmesi ve çözümlenebilmesi için, olabildiğince çok parçalara bölünmesi kadar doğal bir şey olamaz.

Decartes'ın kartezyen felsefesine göre; bütün, parçalara ayrılmalı, her bir parça çözülmeli, analiz edilmeli, daha sonra elde edilen sonuç bütüne uyarlanmalıdır. Karmaşık bir şeyin, parça-

larını inceleyerek çözülebileceğini ileri süren bu mantığın bugün vardığı nokta, tam anlamıyla bir iflastır. Descartes'in zihin ve beden arasında yaptığı katı ayırım, hekimleri beden makinesi üzerinde yoğunlaşmaya ve hastalığın psikolojik, sosyal ve çevresel boyutlarını ihmal etmeye yöneltti. Artık insanın bütün hücrelerine inilmiş, adeta bütün kaleleri fethedilmişti. Hekimler artık bu indirgemeci yaklaşımla, vücudun bütün birimlerini en ince ayrıntısına kadar biliyorlardı, ama insan bu arada bütünlüğünü, gerçek mahiyetini ve değerini yitirmişti.

Batı zihniyeti, insanın gerçek konumunu hiçbir zaman keşfedemediği için, insanla irtibatlı hiçbir konuda tam anlamıyla sağlam, sahil, doğru sonuçlara ulaşmayı başaramamış, hep bir hüsrandan diğerine, bir yanılgıdan diğerine savrulup durmuştur. Ortaçağ karanlığının temel özelliği, akli faaliyetten alıkoymak ve düşüncüyü dumura uğratmaktı. Rönesans ve ondan sonraki dönemlerde ise, bu durumun tam zıddı gelişti. Akıl her alana müdahalenin tek vasıtası olarak egemenliğini kurmaya başladı. Artık aklın önünde hiçbir sınır tanınmıyor ve akli ilahlaştıran bir rasyonalizmle, yine bir başka aşırılığa kayılıyordu. Avrupa, bu sefer de aklın üstünlüğünden tabiatın üstünlüğüne geçiş yaptı. Bu süreçte pozitif bilimlerin, kainatın sırlarını keşfetme hızı artınca, Batılı düşünürler: “Başvurulması gereken, dönülmesi gereken, aslolan tabiattır” demeye başladılar. Artık batı düşüncesinin fiilen tapınılan tanrısı akıl olmaktan çıkmış, yerine Darwin'in: “Her şeyi yaratır ve onun yaratma kudretinin sınırı yoktur” dediği tabiat geçmiştir.

Daha fazla tüketmenin ve daha fazla şeye sahip olmanın insanı mutlu edeceği sanılır. Özellikle modern çağda üretimin artması ve kapitalist kaygılarla bu ürünleri pazarlama yarışı, insanların sürekli olarak tüketme hastalığına yakalanmasına sebep oldu. Postmodernizm, insan bedeninin tüketim toplumu-

nun merkezinde yer aldığını ileri sürmektedir. Bu sebeple bütün dünyamızı madde ile doldurdık. Her gün yeni yeni ihtiyaçlar çıkardık ortaya. Bir yandan içimizi boşalttığımız gerçeğini göz ardı edercesine, tükettik dostluğu, komşuluğu, arkadaşlığını. Şimdilerde fiziksel olarak sağlığı yerinde olanlar, nice mutsuz hayatlar sürüyor, acaba farkında mıyız?

Kendimizi tükettik, beraberinde sevgiyi ve saygıyı da tükettik. Beklentisiz iyilik yapmaz olduk. Başkasında olana göz diktik hep. Paylaşma, yardımlaşma, dayanışma duygularımızı körelttik. Başkalarının derdini dert edinemedik kendimize. Hep başkalarına yükledik sorumlulukları, duyarlılıkları, anlayışları. Herkesten anlayış beklerken anlayış fakiri olduk çoğu zaman. Etrafımızdaki kalabalığa rağmen, yalnızlık ve değersizlik duygusunu yaşamakta ve çeşitli korkular içerisinde kıvrılmaktayız. Bu durumun diğer adı sağlıksızlıktır. Sağlığımız, yalnızlık ve sevgisizlikten ummadığımız derecede zarar gördü.

Tıp, modern dünyada bir anlamda dinin yerine geçti. Çünkü dünyevi hayat daha önemli hâle geldikçe, öteki dünya değil de bu dünya daha fazla anlam kazandıkça, bugünkü dünyada daha uzun yaşamak, daha sağlıklı, daha güzel, daha fit kalmak gibi kaygıları hayatlarımızın merkezine taşıdık. Yani eğer kişi kendine bakarsa, egzersiz yaparsa, sağlıklı beslenirse, zamanında kontrollerini yaptırırsa problem olmayacak, mutlu bir hayat sürecektir.

Bedenlerimiz, bugün tamahkâr bir kültürün elinde bir oyuncak, çorak bir ülkeye dönüşmüş durumdadır. Kozmetikten diyet endüstrisine, oradan zinde yaşam alıştırmalarına kadar, beden büyük bir muhasara altında. Modern beden, kapitalizmin mantığı içinde özel mülkiyetin konusudur ve bedenin sahibine ona iyi bakma sorumluluğu yüklenir. Bu sebeple de üreten bedenin, üretim yapabilecek ölçüde sağlıklı olması gerekmektedir. Kişi

hastaysa, bu onun sorumluluğudur, demek ki kendine iyi bakmamış! Bu yaklaşımın hakimiyeti altında kalan insanlarda da, sağlıklı olabilmek ve kalabilmek için aşırı bir çaba kaçınılmaz hâle geliyor. O zaman, tıbbın ürettiği yeni teknolojileri sonuna kadar kullanmak da bu anlayışın bir uzantısı oluyor. Gözümüz aydın! Elbirliği ile yeni bir tüketici sınıfı daha oluşturduk! Bu yeni sınıfın mensupları, ayrılık selamı olarak “Allah’a ısmarladık” yerine “kendine iyi bak” demeye başladılar. Artık insan bedeni, bir tüketim aracı olarak her fırsatta yeniden biçimlenmekte, moda ve hayatı yaşama biçimi buna göre değişmekte! Kişisel bakım, sağlıklı yaşam deyip bir yığın kimyasal boşalttılar üzerimize. Her geçen gün yeni bir buluş çıktı kozmetikte. Her geçen gün daha fazla ve çeşitli formüller geliştirildi. Bu formüller, yepyeni, cici bicili kutulara girdiler. Basit bir krem vardı eskiden. Bugün her cilt için, günün her saati için ve neredeyse giydiğiniz kıyafete göre hazırlanmış kremler var. El, yüz, vücut, parmak arası, topuk, gözaltı, kulak memesi derken, onlarca krem türü çıktı karşımıza. Aldık itina ile, her bir yerimize sürdük. Onlar olmadan yatamaz, sabah sürünmeden kalkamaz olduk. Önce boyadık yüzümüzü gözümüzü bir yığın kimyasal renk ile, sonra başka bir şey sattılar onlardan kalan kalıntıları temizleyelim diye. Aldık, hepsini aldık! Dünya genelinde kadınların bir yıllık makyaj malzemesi harcamalarının 18 milyar dolar, parfüm harcamalarının ise 15 milyar dolar boyutlarına ulaştığını gördük. İş kadınlarla da kalmadı, metroseksüalite deyip erkekleri de kattık işin içine!

Modern hayatın sonucu olarak çoğalan veya yeni ortaya çıkan hastalıklar yanında, hayatın bir parçası olan menapoz ve osteoporoz gibi normal değişiklikler dahi, korkutucu hastalıklar olarak etiketlenmiş, böylelikle devasa bir hasta popülasyonu oluşturulmuştur. Check-up, insanlara rahatsızlanmadıkları halde, kendilerini hasta hissettirildikleri bir durum sağlar. Hasta-

lıklar ölümün habercisidir. Ölümsüzlüğe yaklaşabilmek için, bir an önce sırtımıza yapıstırılan bu illetlerin farkına varmamız ve sağıık endüstrisinin sunduğı imkânlardan faydalanarak bunlardan kurtulmamız gerekmektedir.

Neoliberal iktisadın arkasından zalim bir politik felsefe bize el ediyor. Kaybedenleri lanetleyen, her ne pahasına olursa olsun kazananları, köşeyi dönenleri ise kutsayan bir felsefe. Mutluluk endüstrisi, güçlüye zayıfın haklarını hatırlatmak yerine, zayıfa güçlü olmayı dayatmaktadır. Yeni teşhis ve tedavi yöntemleri, kök hücreler, dokular, virüsler, aşılar, hatta embriyolar, genç kapitalizmin zemininde üretilip pazarlanan birer meta haline gelmiş durumda. İleri kapitalist toplumlarda, ölümsüzlük bile satın alınabilecek bir metaya dönüşmüş durumda. Aynen sağııklı ve genç bir görünüm gibi!

Tabiata baktığımızda, pek çok hayvanın ihtiyacından fazla tüketimde bulunmadığını, tabiattan sadece ihtiyacı kadar pay aldığını görürüz. Oysa insan, ihtiyacından çok daha fazlasını edinmek, çok daha fazlasını tüketmek ister. Batı uygarlığı, bugünün insanına bireyselciliğı, pozitivizmi ve sekülerizmi miras bırakmak suretiyle insanlığı ifsat etmektedir. Modern hayat tarzının ortaya çıkardığı çevre ve tabiat tahribi, bugün büyük felaketlerle sonuçlanmaktadır. Dünya Doğal Hayat Fonu'nun, doğal kaynaklar üzerine hazırladığı araştırma raporuna göre, günümüzdeki tüketim çılgınlığının dünyanın sonunu hazırladığını öğrendik. İnsani değerleri tükettiğimiz yetmedi, doğal kaynaklarımızı da tükettik bilinçsizce. Böylelikle koskoca dünyayı da tükettik sonunda!

Çevre ve doğa felaketleri, tamahkârlığın en görünür sonuçları arasındadır. Tabiatın dengesini altüst ettik. Ekolojik denge- nin bozulması, toprak erozyonu, orman yangınları, ormanların bilinçli olarak yok edilmesi, biyolojik çeşitliliğin azalması, temiz

su kaynaklarının hızla kirlenmesi, hava kirliliği, asit yağmurları, küresel ısınma ve iklim değişiklikleri, radyoaktif kazalar ve atıklar, büyük kasırgalar, seller, hep tüketim çılgınlığının sonuçları olarak karşımıza çıktılar. Dünyanın doğal kaynakları üzerine araştırma yapan bilim adamları, Batılılar başta olmak üzere, bütün ülkelere tüketim çılgınlığına son vermeleri çağrısında bulunuyor ve insanları uyarıyorlar.

Yeni yüzyılın en önemli sağlık meseleleri; fakirlik ve ilişkili sorunlar, kronik hastalıklar (kalp ve damar hastalıkları, kanser, metabolik bozukluklar, psikolojik problemler), küresel tehditler ve krizler olarak tahmin edilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü, yirmibirinci yüzyılda küresel ölçekte halk sağlığını tehdit etmesi muhtemel tehlikeleri; enfeksiyonlar, toksik ve nükleer kazalar ve çevre felaketleri şeklinde sıralamaktadır.

Tüketecek bir şeyimiz kalmadı sonunda, çünkü ömrümüzü tükettik. Üstelik geri dönüşüm kutusuna koyarak geri kazandırma şansımız da yoktu artık. Eflatun; “Para kazanmak için sağlıklarını yitirirler. Sonra sağlıklarını geri almak için para öderler. Yarınlarından endişe ederken, bugünü unuturlar. Sonuçta ne bugünü ne de yarını yaşarlar. Hiç ölmeyecekmiş gibi yaşarlar. Ancak hiç yaşamamış gibi ölürlər” diyerek durumu tam anlamıyla özetlemiş!

Günlerini fast food zincirlerinde cips yiyip, kola içerek geçiren çocukların obezite sebebini, gerçek nedeni göz ardı edip bir dolu spekülâtif genetik faktörlerle açıklamaya çalışmamız; ya da insani değerlerin tümünün paraya endekslendiği, çıkarın egemen olduğu, bencilliğin yüceltildiği bu dünyada, insanların depresyona girme nedenini, bu çarpık zihniyetten soyutlayıp, sinapslardaki serotonin düzeylerinin azalmasına indirgememiz, ya da ileri evre akciğer kanserli hastaları iki-üç ay daha fazla yaşatabilmek için, kemoterapi ilaçlarını üreten şirketlerin kasa-

larına milyarlarca lirayı kolayca aktarabilirken, toplumda tütün alışkanlığını önleyecek projelere mali kaynak ayıramamamız, sağlığın ticarileştirildiğinin apaçık delilleri değil midir?

Batı tıbbı, daha çok tedavi üzerine yoğunlaşırken, Doğu tıbbı daha ziyade koruyuculuk ve iyileşme üzerine odaklanır. Herhalde bu yüzden olsa gerek, Batı’da hastaların bulunduğu mekânlara “hastane” doğuda ise “şifahane” denmektedir. İnsanlar, Batı tıbbından gerçek bir şifa elde edememekte, özellikle kronik rahatsızlıklarda ilaçlar tam bir iyileşme sağlayamamakta, yalnızca semptomlar kısmen düzelmekte, ama tedavi tam bir şifa ile sonlanmamaktadır. En modern tansiyon ilaçlarını kullanmamıza rağmen, tedavide başarı oranımız sadece %14’te kalmaktadır. Büyük çoğunluk ise maalesef çaresiz. Bugün toplumun neredeyse yüzde 60’ı, sürekli ilaç kullanır hâle getirilmiştir. Modern tıp, birçok gelişmiş ülkenin bile ekonomisini zorlayacak tarzda, dünya nüfusunun büyük bir kısmı için erişilemeyecek bir maliyete sahiptir. Vücudun savunma mekanizmalarını kuvvetlendirme veya desteklemeye yönelik, ucuz, güvenli ve uzun vadede daha etkili Doğu tıp felsefesi, Batı tıbbının aşağılayıcı, kısıtlayıcı ve hor görücü hegemonyasından kurtulup desteklenebilseydi, belki de bugün sağlığımız için bu kadar yüksek maliyetlere katlanmak zorunda kalmayacaktık.

Sağlık sektörü, dünyada enerji sektöründen sonraki ikinci büyük sektördür. Böyle devasa bir sektörde, zaman zaman büyük şarlatanlıklar, maalesef ki olabiliyor. Sorun, insani değerleri, maddi çıkarlara kurban etme sorunudur. Modern anlayış, insana mükerrem bir varlık olarak bakmak şöyle dursun, tıbbı belli kesimlerin daha çok kazanması için; daha çok hastaneye, daha çok muayeneye, daha çok tahlile, daha çok ilaca dayalı, son derece pahalı ve sentetik bir sektör hâline getirmiştir. Meselâ Hindistan, ilaç sanayinin ve genetik araştırmaların uygulama alanı olmuş

durumda. Bu araştırmaların kobayları Hindistan’da, tüketicileri Amerika’da. Çünkü modern tıbbın bakış açısı, sayılara, istatistiğe ve genele dayanır. Bu sebeple de hastalığın tedavisinde bireyin, onun çevresel ve kültürel şartlarının, tabiatla olan ilişkilerinin bir önemi yoktur.

Teknolojiye duyulan güven sebebiyle, yüksek teknolojik yöntemler, tıbbın temeli ve insani ögesi olan anamnez ve fizik muayenenin önüne ve yerine geçmektedir. Tıp mekanikleşince, hekim bir teknisyen, hasta ise tam anlamıyla bir cihaz konumuna düşmektedir. Hekim ile hastanın insan olarak karşı karşıya geldiği, iletişim kurduğu, belki de hasta-hekim arasında güven duygusunun en çok oluştuğu veya yok olduğu süreç olan anamnez almak, muayene etmek, hastayla iletişim kurmak, ona dokunmak gibi safhalar ortadan kalkıyor. Doktorlar artık doktor değil! Çünkü klasik doktor, karşısındaki hasta ile empati kuran, onu anlamaya çalışan, sosyal çevresi ile, gündelik alışkanlıklarıyla, bir şekilde onu kafasında yeniden inşa eden birisidir.

Maneviyatı yıkabilecek en önemli şeylerden bir tanesi de, ölçme ve değerlendirmeyi, yani performans değerlendirmesini her yere yaymak. Bugün, sağlık alanında yaygınlaştırılan bu uygulamanın, altından kalkılamaz mali boyutları yanında, meslek ahlakında yol açtığı yıkımı tahmin bile edemiyoruz. Tabiatı ıca-bı mânevî bir boyutu olan iki insanın ilişkisini, özellikle hastayla hekimin ilişkisini, ölçme ve değerlendirmeye indirgersek, ilişkinin iki tarafını da değersizleştiririz. Sevginin ölçme ve değerlendirmesini, imanın ölçme ve değerlendirmesini nasıl yapacağız?

Hastaneler ağzına kadar dolu, hapishaneler tıklım tıklım, karakol ve mahkeme koridorlarında adım atacak yer yok. Varın siz hesap edin memleketin halini! Tüketim çılgınlığı ve israf bizi bu hâle getirdi. Günde 5 milyon ekmeğin çöpe atıldığı bir ülkenin iflah olacağını sanmak ne büyük safdillik!

Peki, bu sarmaldan nasıl çıkacağız? Hep beraber akletmeye çalışmak, işbirliğı, elbirliğı ve gönöl birliğı yapmakla elbette!

FELSEFE

*Usûl erkan bilmez nâdân elinden
Usûl ağılar, erkan ağılar, yol ağılar
(Şah Hatâyi)*

İnsanoğlu, etrafında olup bitenleri anlamaya, merakını gidermeye, kâinat ve hayatın anlamını sorgulamaya, varoluşundan beri hep ihtiyaç duymuştur.

Felsefe; hayatın sorgulanması, görüntülerden ziyade, eşyanın hakikatinin ve olayların perde arkasının irdelenmesi, diğer bir deyişle; kâinatı kavramaya ve anlamaya yönelmiş zihni faaliyetler bütünü olarak tanımlanabilir. Sokrates: "Sorgulanmamış bir hayat, yaşanmaya değmez!" diyerek aslında konuyu özetlemiş olmaktadır.

Felsefe; "Evrenin kaynağı nedir, yapısı ve şekli nasıldır?" sorusu yanında, "Ben kimim, insanın mahiyeti ve anlamı nedir? Nereden geldik, nereye gidiyoruz?" gibi sorulara cevap bulmaya çalışır. Bunu yaparken de; eleştirel olmaya, sistemli düşünmeye ve hepsinden önemlisi, olaylara bütünsel bir tarzda bakmaya özen gösterir.

Felsefe; varlık nedir? Dışımızda bir evren var mıdır? Varsa nasıldır? Ruh nedir ve beden ile ilişkisi nasıl açıklanabilir? Alemin bir yaratıcısı var mıdır, varsa bu yaratıcının varlığını kavrayabilir miyiz? Bilgi nedir, kaynağı nedir ve neyi bilebiliriz sorularını da araştırır.

Genellikle hükema sıfatıyla anılan İslam filozofları, felsefeyi; "insanın gücü nispetinde, varlığın varlık olma hasebiyle araştırılması" şeklinde tanımlarlar. Bunların en başta gelenlerinden İbn-i Sînâ, "Felsefe, bilgiye duyulan ve hiç bitmeyen bir sevgi-

dir” der.

Kâinatın varoluşu, sadece fizik kanunları ile açıklanamamakta, metafiziksel bir izahı da gerektirmektedir. Evrenimizden önce de, ebedi ve ezeli metafizik bir Güç’ün varolduğu, çoğunlukla kabul edilen bir gerçektir.

Kâinat, bir düşüncenin, diğıer bir deyişle metafizik olanın fiziksel ifadesidir. Eğer evren bir fikrin ifadesiyse, beyin, bu fikrin sinyallerini almaya ayarlanmış tek anten, metafizik gerçıeklikle aramızdaki yegâne bağ olabilir. Yaratıcı hakkındaki her şey, fiziksel yaratılışın içinde gizlenmiştir ve zamanı gelince bu gerçeklik bulunacaktır. İslam’da bilginin, dünya ve ahiret mutluluğunu sağlayan bir fonksiyonu vardır.

İslam âleminin bugünkü durumunun en öncelikli sebeplerinden biri de, aklın terk edilmesidir. Akıl, Allah’ın bir ayetidir. Allah, akıl ayetini, indirdiğı ayetler yani vahiy ile ve evrende yarattığı ayetler yani bilim ile uyumlu kılmıştır. Yaratılışımıza kodlamış olduğı bilgi ve din ayetlerini hatırlatmak için bize vahiy ayetlerini bildirmiştir.

Hikmet... Yitik malımız! Onu bir türlü sahiplenemedik. Kendimiz harmanlayıp, kendimiz şekil verip kendi doğrularımızı oluşturmamдық. Hâlbuki kendi alt yapımıza sahip olabilsek, geri de kalmış olsak ‘hikmet bizim malımız’ deyip, günümüz bilimini de yavaş yavaş sindirir, hazmeder, ona yetişir ve de artık kendimiz yönlendirir hâle getirebilirdik.

Allah’ın emir ve yasaklarından oluşan gerçık din ile yine Allah tarafından yaratılan kâinat kanunları arasında herhangi bir tenakuzun varlığından söz edilemez. Böyle bir durumda, ya din anlayışımızda, ya da bilimsel yöntemimizde bir arıza var demektir.

Vahye uzak duran ve sahih bilgi kaynaklarından kendini so-

yutlayan kişiler tarafından yapılan insanı tanımlamaya yönelik felsefi araştırmalar ve üretilen fikirler, konuyu açıklığa kavuşturmak yerine tam bir kargaşaya sürüklemiştir. Bilimlerin felsefeden ayrılmasını sağlayan ana nedenlerden birisi, Descartes'ten sonra, tabiata sorulacak olan temel sorunun "neden" ve "niçin" değil, "nasıl" sorusu olmasıdır. Çünkü "neden" ve "niçin" sorularının nihai hedefi, eşyanın tekil niteliklerini öğrenmek değil, onun künhüne vâkıf olmaktır ki, bu sorular da ancak felsefe tarafından sorulabilir.

Bugünün genel geçer felsefesi; “düşünüyorum, öyleyse varım!” yerine “tüketiyorum, öyleyse varım!” haline dönüşmüştür. Hep bir adım ilerde olmak için; önündekini geçmek, üzerine basmak, ne pahasına olursa olsun köşeyi dönmek zorlaması ile, düşünmeksizin ezber hayatlar yaşamaya mecbur edilen insanların, felsefenin sunduğu iyi-kötü ve güzel-çirkin gibi kavram çiftlerinin anlamlarını içselleştirmelerini nasıl isteyebiliriz ki?

Felsefe insan olmaya çağrı ise ve tıp sadece teknik bir uygulama alanı değil de bir bilim, bir sosyokültürel çalışma ve bir sanat alanı ise; bizi uygar köleler hâline getiren ellerimizdeki, ayaklarımızdaki, zihinlerimizdeki zincirleri bize göstermek ve bu sayede tıbbın yeniden insana dönmesini sağlamak için felsefenin, diğer bir deyişle hikmetin ışığından ve yol göstericiliğinden daha çok yararlanmamız gerekmez mi?

Hakikatin değerlendirilmesi, tıptan ziyade dinin ve felsefenin konusudur. Tıp felsefesi kavramı, felsefenin tıp bilimi üzerindeki yorumlarını içermekte olup, insanı korkuları, inançları ve duyguları ile daha iyi tanımayı hedefler. Ortak alanları insan olan tıp ve felsefe, insanlık durduğu sürece hep birlikte, hep insan için var olacaklardır.

TIP FELSEFESİ

Melâli anlamayan nesle âşinâ değiliz.

(Ahmet Haşim)

İnsanlık tarihi boyunca kâinat, insan, tıp, felsefe ve manevi değerler arasında hep bir yakınlık olagelmıştır. Eski Mısır’da, sağlık bilgi ve uygulamalarının merkezi konumunda olan “Tebb” şehrinden adını alan tıp, ilk insanla birlikte varolan ve tarih boyunca kutsal kabul edilen bir özelliğe sahiptir. İnsanlığın ilk dönemlerinden beri hastalık ve şifa ilahi kaynaklı kabul edildiği için, doktorlara da bir nevi kutsallık veya ruhani güçler atfedilmiştir.

Tıp genellikle; “hastalıkları önleme, teşhis ve tedavi, bilim ve sanattır” şeklinde tanımlanır. Tıp aynı zamanda, bir yönüyle de insanlarla ilgilenme sanatıdır. Bu mesleği icra eden seçkin kişilere; tabip, hekim, doktor gibi özel sıfatlar verilmiştir.

İbn-i Sînâ: “Tıp, insan vücûdunun sağlık ve hastalık durumunu, onu sağlıklı durumda koruma ve sağlığını kaybettiğinde tekrar nasıl kazanacağı konularını ele alan bilimdir” şeklinde bir tanımlama yapmaktadır.

Hikmet kökünden gelen hekim kelimesi, "doğru ve yanlış bilgiye birbirinden ayırabilen" anlamına gelen bir sıfattır. Hakîm (filozof), makrokozmoz olan kâinatı, hekim ise mikrokozmoz olan insanı araştırır, onun kûnhüne varmak ister. Gerçek hekim, sadece bir şifa vasıtası olabilir. Bunun için de, akıllı ve erdem sahibi olmalıdır.

Batı zihniyetinin felsefi temeli olan aydınlanma, insan ile âlemi birbirinden kesin çizgilerle ayırmıştır. Böylelikle, tıp-felsefe bütünlüğü bırakılıp, tıp-fizik-kimya doğrultusu tercih

edilerek insan, ruh ve beden boyutlarından soyutlanmıştır. Aydınlanma öncesi dönemlerde, insan ile âlem arasındaki ilişki, daha çok insanın âlem ile barışık ve birleşik bir hayat sürmesi sonucunu doğurmuşken, aydınlanma sonrası modern düşünce, tabiatı insana tabi kılmıştır. Âlemin bir parçası olan insan, böyle yapmakla kendisine de yabancılaşmış oldu.

Felsefi anlamda tabiata hakim olma duygusu, sosyolojik olarak insanlar üzerinde iktidar sahibi olmayı da beraberinde getirir. Günümüzde, küresel ölçekte hakimiyet iddiasında bulunan, hat-ta bu iddiasını büyük oranda gerçekleştiren modern Batı tıbbının sorgulanması zorunlu hâle gelmiştir. Tıp adamları, pozitivistmin insana sadece kuru bir akılcılıkla bakan tek yönlü anlayışından vazgeçerek, insanı; duygu, düşünce ve ilgileri ile birlikte bir bütün olarak ele almalıdır.

Modern tıp, kaynak aldığı pozitivist dünya görüşüne tamamen uygundur, metodolojik olarak da indirgemecidir. Kabul-lenilmesi gereken nokta, tıp ve teknolojik ilerlemenin aynı şey olmadığıdır. Tıbbın günümüzde vardığı nokta, modern tıp değil, tıp endüstrisidir. Bugün tıbbın hangi alanına bakarsak bakalım, Batı'nın söyleyebileceği yeni bir şey yoktur. Tıp, bu çıkmazdan kurtulmak istiyorsa bakış açısını değiştirmek zorundadır.

Bilim alanında son 50 yıldaki gelişmelerden en az pay alanı, sanılanın aksine tıptır. Tıp, bugün vardığı noktada, insan vücudunun nasıl çalıştığına dair, çok az yeni şey söyleyebilmekte, hastalıkların nasıl ortaya çıktığı sorusuna doyurucu bir açıklama getirememektedir. Modern tıp, hastalığın esas sebebini değil, hastalık oluşuktan sonraki işleyişini merak eder.

Modern tıp, insanın dokulardan, organlardan ve sıvılardan müteşekkıl olduğunu bilmektedir ama, şuur nedir, düşünme nedir, akıl nedir, ruh nedir, hayat nedir, ölüm nedir, sorularını bilir görünmemektedir! Tıp; insan denen varlığı bütün yönleriyle-

le tanıyarak, beşeri ve tabii bilimlerin bütün çeşitleri ile dirsek temâsı kurarak oluşturacağı bir tıp felsefesi ile bu sorulara ve sorunlara cevap verebilecektir.

Tıbbın bir ana fikri yok, temel olarak yok! Yani nesnesiyle ilgili bir felsefesi yok. Bu felsefe meselesi, önemli bir mesele! Bugünün tıp felsefesinde, sağlık hizmetlerinin sunulmasında fikir birliğine varılamamış; “doktor”, “hasta”, “kanıt”, “müşteri”, “anlaşma”, “sözleşme”, “ortaklık”, “akrabalık”, “komşuluk”, “onam”... merkezli bakış açıları, belirgin bir karmaşaya yol açmıştır.

Tıp fakültelerinde, bilim kisvesi altında tek tipçi bir eğitim verilmektedir. Hekim adaylarına bilim felsefesi eğitimi verilmendiği için, gerçekte bilimin ne olduğu sorusu da boşlukta kalmaktadır! Yapılan şeye bilim denmekte ve onun dışındaki her şey de bilim dışı olarak yaftalanmaktadır!

Günümüz tıp eğitiminin, hastalarıyla iletişim sağlayamayan, insanının dilinden anlamayan, toplumunun önceliklerini bilmeyen, tedavinin geleneksel ve yerel kodlarından habersiz bir tabip nesli yetiştirmek dışında, çok kayda değer bir başarısından söz etmemiz mümkün değildir. Sağlıklı yaşamayı birkaç beslenme rejimine indirgemekte, ölümü unutmakta ve canın kıymetini bilmemekte bir sakınca görmeyen yüzlerce genç insan, artık bizleri tedavi etmek üzere diploma almaya hazırdır!

Bu noktadaki en tehlikeli şeylerden birisi de, müşteri merkezli bir hasta anlayışının kabul edilmesidir. Birçok sektörde olduğu gibi sağlıkta da Copernic devrimi oldu. Yani, hasta (müşteri) odaklı bir yaklaşım benimsendi. Doğrudan telaffuz edilmese de, çağdaş sağlık sistemleri içinde "sağlık, doktorlara bırakılmayacak kadar ciddi bir iştir" anlayışının yerleştiği görülüyor. Tıbbı ve doktorlara taşıyabileceklerinden fazla sorumluluk yükleniyor. Doktorlara da yazık, bu sektöre de!

İnsanoğlu bugün, tıbbı bilgi üretmede son derecede ileri bir kapasiteye sahipken, hakkında emin olunan bilgi artmıyor ve sağlık daha iyiye gitmiyor. Aksine bu gelişmeler beraberinde cevap bekleyen yeni sorular, daha hasta nesiller ve ahlaki endişeler getiriyor.

Bilimin son elli yılındaki derinliksiz gelişmeler, bize insanın ve diğer canlıların sadece yapı taşlarının ne olduğunu anlama şansını verdi. Büyük umutlarla başlanan İnsan Genom Projesi bitince, milyonlarca protein çeşitliliğine karşılık, insanda sadece 22.000 civarında gen bulunduğu ve protein kodlamada kullanılan genlerin, mevcudun sadece %2'si kadar olduğu keşfedildi. Bilim camiası, toplam gen sayısı ve protein çeşitliliği arasındaki bu orantısızlığı henüz açıklayamadı.

Birçok eski kültürde; yaşam enerjisi, derin düşünce biçimleri (meditasyon ve dua), duygular, sezgiler, hayal gücü, irade ve benzeri birçok ruhsal faktör, insan sağlığını korumak ve hastalıkları tedavi etmek için başarıyla kullanılmıştır ve hâlen de kullanılmaktadır.

Holistik (b t nc l) tıp; çevreyi ve çevrenin insanlar üzerindeki etkilerini de hesaba katarak, optimum iyilik hali için beden ve aklın çevreyle uyum içinde olmasını isteyen antik tıp görüşünü devam ettirmektedir. Holistik model, hekimi bir müdahaleci olmaktan çok, bir eğitimci rolü üstlenerek, hastanın içindeki iyileştirici g  leri harekete geçirecek şekilde davranmaya teşvik eder.

Bugünkü tıbbın, yıllara hayat ekleyen değil, hayata yıllar ekleyen bir tasavvuru vardır. Tıbbın, insanları daha uzun yaşatmak gibi bir amacı var mıdır? Daha uzun yaşamak bir erdem midir?  nemli olan, kısa fakat sağlıklı bir hayat mı, yoksa uzun ve eziyetli bir hayat mıdır? Aslında mutluluk ve sağlık çok kolay elde edilebilir olgulardır. Mutlu olmak problemsiz bir hayat demek

değildir. Çoğu zaman şikâyet ettiğimiz çeşitli bedensel acılar ve ağrılarımız dahi, esasen vücudumuzda doğru gitmeyen bir şeylerin olduğunu anlamamız için mucizevi belirtiler değil midir?

İnsana bilgiden çok bilgelik lazımdır. Bilgelikle birleşmeyen bilgi tehlikelidir. Her hekim, insanı doğru tanıyacak derecede bir felsefi sorgulama kapasitesine sahip olmalıdır. Felsefesi olmayan, hikmetin uzağına düşmüş bir tıp bilgisi felaketlere yol açar. Zaten açmakta da! Hekimler hastayı tanır, hakîmler ise insanı! Hekim, hakîm olmalı ki insanın iskeletini tanıdığı kadar, onun özünü de tanısin. Hastasının klinik verilerine atfettiği değer kadar, bakışlarındaki hüzne de değer atfetsin! Kimbilir bir gün o hüzünlü bakışlarda kendi özünü, insanın özünü, tıbbın özünü, hikmetin özünü de görebilir. İnsanımız, reçeteye uzanmadan önce hastasının gözlerinin içine bakan, ona dokunan, onu fark eden doktorlarla muhatap olmayı hasretle bekliyor!

Bir doktoru "hekim" yapacak özellikler nelerdir? Bir kere âlim olacak, hikmet sevdalısı olacak, feraset sahibi olacak, insanı kâinatın merkezine koyacak, kendisini insan canına ve bednine müdahale etme yetkisiyle donatan mesleğini canından aziz bilecek, ilmin izzetini her şeyden üstün tutacak.

Doktor hayatla, canla, ölümle en yakın ilişki içerisindeki meslek sahiplerinden birisidir. Hekim için laboratuvar ve görüntüleme tekniklerinden daha önemlisi; hastaya dokunma, onu dinleme ve anlamaya çalışmaktır. Hekim hiçbir zaman bir insanı makina olarak göremez, vefat eden hastasına da eks oldu diyerek yabancılaşamaz. Hastalıklarla değil hastalarla uğraşır. Hastası için ilk yaptığı şey, ona moral vermek ve dua etmektir. Hipokrat, "hekimin görevi hastayı nadiren iyileştirmek, çok kere ağrısını gidermek, fakat her zaman için teselli etmektir" derken, herhalde bunu kastediyordu. Eğer ortada tıp ahlakı yoksa, tıp tedavi etmez, hasta eder, diriltmez, öldürür!

Tabıplerimizi hekimlere dönuştürebilmek için, onlara insanı olduğu gibi, her yönüyle tanıtabilmemiz lazım. Onlara yaşamın ve ölümün, hastalık ve sağlığın, iyinin ve kötünün, aynen gece ve gündüz gibi, tabii düzenin tabii birer parçası olduğunu, düşman olmadıklarını anlatabilmemiz lazım. Hekimin işinin; hastayı iyileştirmekten ziyade, sağlıklı bir hayat sürdürmesine katkı sağlamak olduğunu ve sağlığın sadece yenilen-içilen şeylerle ilgili olmadığını anlatabilmemiz lazım.

İnsanı tabiatıyla birlikte algılayabilen, ona bu koskoca evrenin bir misali gözüyle bakabilen ve insanı her şeyiyle mesleğinin merkezine oturtabilen bir tabip, gerçek anlamda bir hekimdir. Daha entellektüel, daha az teknik, tekniği çok iyi kullanan, ama daha az teknik düşünen bir hekim profilinin, birçok konuda, özellikle etik problemlerin çözülmesinde, hasta doktor ilişkilerinde, bedene yaklaşım tarzında çok önemli olduğu göz ardı edilmemelidir.

Bir medeniyetin, kendi dünya görüşüne dayalı dinamik bir sağlık sistemi ve tababeti olmadan yaşayabilmesi, fiziksel, psikolojik ve bilimsel olarak mümkün değildir. İslam tıbbı kendisini ticari bir meta olarak değil, topluma karşı ifa edilmesi gereken dini bir sorumluluk olarak tanımlar. Müslümanlar için tıpta çağdaş mesele, kendi zihniyet, felsefe ve anlayışlarına uygun bir sistem oluşturmaktır. Elbette Batı'da elde edilen tıbbi birikimden, tıpkı seleflerimizin kadim tıbbi mirastan faydalandıkları gibi, biz de faydalanacağız. Ancak bunu, İslami karakterli tabiat-insan ilimlerimizin mantığını, felsefesini ihya edip, bunun üzerinden neyi alıp neyi reddedeceğimize karar vererek yapmak durumundayız.

HAYAT

*Ana rahminden geldik pazara
Bir kefen aldık döndük mezara*
(Yunus Emre)

Canlılığı araştırırken, daha önce hiçbir insanoğlunun tecrübe edemediği, tekrarlayamadığı ve ilk oluşumuna şahitlik edemediği; ama aynı zamanda kendisinin varlık sebebi olan bir olayı sorgulamaktayız. İnsanoğlunun, kâinat bilimi ve tüm pozitif bilim dallarında elde ettiği başarılar, elbette küçümsenemeyecek büyük başarılardır. Buna rağmen, canlılar âleminde bir canlı olarak insan, kendisinin de kurallarıyla bağlı olduğu canlılık denen hadiseyi tam olarak anlama konusunda yetersizdir. Yıllardır sürdürülen araştırmalara ve günümüzdeki baş döndürücü teknolojik gelişmelere rağmen, hâlen canlılığın ne olduğu sorusuna tatminkâr bir cevap verilememiş olması da bundandır. Sözügelimi, canlılığın maddi dünya dışında bir faili, bir sebebi varsa bile, bugünkü paradigmamız ona bakmayı yasak ettiği veya önemsemediği için, onu görebilmemiz de imkânsızdır. Belki de her şeyin ana sebebini, merkezinden çok uzaklarda, yanlış yerlerde arıyoruz!

Canlıların kökeni ve canlılığın tarihsel seyri üzerine yürütülen tartışmalarda zorunlu olarak bilimsel verileri kullanmamız gerekmektedir. Materyalist bakış açısına göre canlılık, yeterli karmaşıklık düzeyine ulaşmış madde parçacıklarının, son derece kompleks ama anlaşılabilir ilişkilerinin doğal bir sonucudur. Yani canlılığın sürdürülebilmesi için ruh gibi metafizik kavramlara veya fizik âleminin ötesinden müdahalelere gerek yoktur. Canlılığın meydana gelebilmesi için bir maddesel çorbanın var-

lığı yeterlidir; belirli bir süreç içerisinde hayat bu çorbadan kendiliğinden doğar.

Bahenizdeki bütün taşların, bir sabah toprağın üzerinde adınızı ve soyadınızı yazacak şekilde dizilmiş olduğunu görseniz, hemen bunu “kimin yaptığını” merak edersiniz. Hayatın, kaya ve sulardan meydana gelen bir karışımdan tesadüfen oluşma ihtimali, bir çantada çalkalanan bir yığın harfin Shakespeare’in eserlerini ortaya çıkarma ihtimalinden daha azdır. Tesadüfi varoluşta üç şey açıklanamıyor. Bunlardan birincisi; sembolik düşünce, ikincisi; kavramsal düşünce, cs ise; anlamlılık arayışıdır.

Kâinat aslında bilgi ve bilginin çeşitli şekillere bürünmesi demektir. Bugün astrofizikçiler arasında, kâinatın, hiçlikten, sıfır enerjiden ve maddeden, öncesinde herhangi bir zamanın olmadığı bir anda yaratılmış olduğu düşüncesi, genel kabul grmştir. Kâinat, kuşatan büyük bir enerji, varlıklar ise bu enerji içerisinde birer sinyaldir. Bu bilgiler, kâinat eşitir bilgi tezini doğurmaktadır. Kâinat muazzam bir bilgi kümesidir ve bu bilgi tüm evrene yayılmaktadır. Maddenin yaratılışı da matematik ifadelerle programlanmıştır; kişi bunları zdke kâinatın nasıl yaratıldığını da genel hatlarıyla çözmüş olacaktır.

Kâinatın bir başlangıcı olduğu fikri, günümüzde Big Bang (Büyük Patlama) teorisi çerçevesinde ele alınmaktadır. Kâinat, Big Bang ile oluşan tek bir başlangıca sahiptir, sadece bizim evrendeki özel yerimiz değil, evrenin tüm yapıları, bu gezegende hayatı ortaya ıkıracak şekilde, en doğru ve mkemmek yapısal düzenlemelere sahiptir. Tabiattaki bütün temel sabitlerin ortak paydası ve hedefi, biyolojik hayatı oluşturmak olmuştur. Big Bang, kâinatın ve tüm kanunların bir başlangıcının olduğunu, evrenin üstün bir Kudret’in kontrolü altında işletilip muhafaza edildiğini, genişleyen sınırlarıyla sonlu bir yapısı olduğunu, b-

tün bunların da kudretli, bilinçli, her şeyden haberdar bir Yaratıcı tarafından tasarlandığını ortaya koymaktadır. Büyük Patlama; son derecede zarif, simetrik ve düzgün biçimli bir başlangıca karşılık gelmektedir.

Fizik ötesi tahliller yapabilmek için, fiziksel dünyanın işleyişindeki görkemli inceliği ve sistemi görmek şarttır. Maddenin katılık oranı milyarda bir bile değildir. Kütlesiz, sıfır ağırlıklı foton, kâinatın devasa boyutlarını ortaya çıkarmıştır. Varoluşun her parçası, en başta yaratılmış bir alt tabakadan, yani enerjiden oluşmaktadır. Planck boyutları denen ölçeğe ve sınıra inince, kâinatın ve zamanın başlangıcına inmiş oluruz. Bu ölçekte uzay ve zaman anlamsızlaşır. Görünen fiziki evren, diğer bir deyişle her şey, Planck ölçeğinde geçersiz olur. Planck ölçeğinin ötesinde fizik yasaları çalışmaz. Planck-altı ölçek, maddeyi ve kâinatı oluşturan, ancak madde olmayan "karanlık enerji alanı"dır. Kâinatın %99,999'u, boşluk denen bu enerji alanından oluşur.

Büyük Patlama modelinin tam olarak manası ve gereği, yoktan yaratılıştır. Big Bang'ten önce hiçbir şey yoktu. Madde yoktu, enerji yoktu, uzay yoktu, zaman yoktu, mekân yoktu... Maddenin yaratılmaya başladığı an, zamanın da yaratıldığı andır. Big Bang teorisi, kâinatın başlangıçta akıl almaz derecede sıcak olduğunu, bu çok yoğun ve çok sıcak başlangıcın, uzay genişledikçe daha az yoğun ve daha az sıcak bir duruma geçtiğini söylemektedir. Dünyamız da zamanla soğumuş, 3,5 milyar yıl önce yeryüzünde hayatın ilk emaresi olan mikroorganizmalar-yeşil algler görülmeye başlanmıştır. İlk insan da, yaklaşık olarak 40 ile 100 bin yıl kadar önce ortaya çıkmıştır.

Bugün modern fizikte, canlı-cansız madde ayırımı kalkmış gibidir. Bir tek hidrojen atomu, yüzlerce atomu ve elementi, hatta yüz binlerce son derece karmaşık molekülleri oluşturabilecek bilgiye daha baştan sahiptir. Bir tek elektron ve protondan olu-

şan bu en basit atomun, bu korkunç bilgiye sahip olması, muaz-
zam bir sanat eseridir. Tek hücreden oluşan döllelenmiş yumur-
tada, bir insanın 70-80 yıllık hayatının özet hâlde bulunması da
buna benzetilebilir!

Artık kütle, yoğunlaşmış enerji, enerji ise çözülmüş kütle
demektir. Enerjiyi dondurduğumuzda maddeyi, maddeyi ışıık
hızında harekete geçirdiğimizde enerjiyi elde etmekteyiz. Ato-
maltı parçacıklar, sadece hareket ediyor değiller, bizzat hareket-
ten ibarettirler. Her iki durum da, aynı mekân-zaman gerçeğinin,
farklı iki cephesini oluşturur. Yani, atomaltı parçacıklar mekân
açısından “kütleyle sahip nesneler” olarak, zaman açısından ise;
“enerjiye sahip hareketler” olarak değerlendirilmektedir.

Kâinatın başlangıcını oluşturan Büyük Patlama, gördüğümüz
pek çok maddenin kaynağı olmasının yanı sıra, aynı zamanda,
göremediğimiz maddenin de kaynağıdır. Gördüğümüz madde,
gerçekte varolması gerekenden çok azdır. Modern fizik; madde-
ye neredeyse “kütsüz kütle” olarak bakmakta, maddi parçacık-
ların, uzayda sadece kuvvet alanları sayesinde kütle kazandığı-
nı düşünmektedir. Kuantum fiziği, nesnelerin kütlelerini içinde
bulundukları alandan aldığını ifade eder. Örneğin; proton, küt-
lesinin hemen hemen tamamını, protonu oluşturan üç kuarkın
kuvvet alanlarının enerjisinden alır.

Bunları uzatabiliriz. Sonuç itibariyle; madde nedir, enerji
nedir, hayat nerede başlar ve nerede biter? Canlılığın başladığı
sınır neresidir? Atomlara ya da atomaltı parçacıklara kim cansız
diyebilir? Artık “zaman”, o eski zaman değil! O da canlandı!
Zaman, her daim yeniden yaratılıştır. Yerçekimi, elektromanye-
tizma, güçlü nükleer ve zayıf nükleer kuvvetlerden oluşan dört
temel etkileşmeyi sağlayan ara parçacıklar, sürekli yaratılıp yok
edilmektedir. Artık kütleyle bile ışıık hızının karesi cinsinden, za-
manla tanımlıyoruz.

Akıllı Tasarım; evrenin ve canlıların, doğal seleksiyon gibi modern bilimin kabul ettiği süreçlerle oluşabileceğini, fakat bu süreçlerin zeki ve bilinçli bir Varlık tarafından tasarlandığını iddia eden bir teoridir. Akıllı Tasarım, dine dayanan bir düşünce değildir, ancak dindar insanlar, bu teoriden kendi argümanları için yararlanabilirler.

Kâinatın oluşmasındaki sebepler zinciri, her aşaması ve ortaya çıkan madde kümelerinin ve canlı topluluklarının her özelliği, sonsuz boyutlu Yüksek bir Akıl'ın, sonsuz incelikteki planının ince birer ayarıdır. Tüm bilimsel kanıtlar, bize varlıklar-âlemler üstü, sonsuz boyutlu bu Akl'ın ve planlamayı işaret etmektedir. Bu sonsuz boyutlu Üstün Bilinç, hem kâinatın fiziksel yapısında, hem de canlı organizmalarda, varlığını ve kudretini açıkça ilan etmektedir. Sayısız âlemlerin, muazzam bir estetik, düzen ve karmaşıklık içeren ilmi, akledenleri o Sonsuz Akl'a çağırmaktadır.

Modern bilimin verilerinin ortaya çıkarmış olduğu kâinat tablosunun bizi ulaştırdığı sonuç, yalnız tabiat kanunlarında müşahade edilen düzen değil, söz konusu bu kanunların oldukça kritik ayarlar ve matematiksel kesinlikler taşımasıdır. Kâinat, süper hesaplama yapan bir Entellektüel Güç tarafından yaratılmıştır. Aksi takdirde, bu kadar çok ilgisiz ve imkânsız tesadüfün, muhteşem bir şekilde bir arada işleyip, hayatı mümkün kılan bir kâinatı meydana getirmesi beklenemezdi. Paul Dirac, “Tanrı üst düzey bir matematikçidir ve evreni yaratırken ileri düzeyde matematik kullanmıştır” derken bu gerçeği ifade etmektedir. Kâinatın tamamını oluşturan atomik düzeydeki parçacıkların her biri ve bunlar arasında varolan olağanüstü derecedeki karmaşık ilişkiler, matematiksel prensiplere dayalı, dantel gibi örülmüş düzenlemelerin, yasalaşmış örnekleri ile doludur. Bu öylesine ahenkli, öylesine muhteşem ve öylesine harika bir sistemdir ki;

burada şans ya da rastlantılara asla yer yoktur. Modern dönemdeki önemli ve saygın pek çok bilim adamı, tabiatın kanunlarını yani tabiatdaki tasarımı, Yaratıcı bir Akıl'ın yansımaları olarak görmüşlerdir. Gazâli, "Tabii âlemdede varolan her şey, daha üst âlemdede bir şeyin sembolüdür" derken herhalde bunu kastedi-yor olsa gerek!

Kâinat, bir çeşit çok ince ayarlı, mükemmel bir makinedir. Bilim adamları kâinata, karakteristik özünü veren 20 kadar sayı-yı, tabiatın 20 temel sabitini tespit etmişlerdir. Kâinatın oluşumu için olmazsa olmaz nitelikte olan bu 20 evren sabiti, gerçeğin cüz'i bir kısmıdır. Bu sabitlerin dışında sayısız parametreler sistemi ve sabitler de söz konusudur. Eğer makinedeki ayarlara uygulanan bu değerler, gerekenden çok az farklı olsa, makine, çok farklı bir evren yapısı olarak ortaya çıkacaktır. Örneğin, elektromanyetik kuvvetin değeri çok az artırılrsa, atomlar birbirlerini daha fazla iter ve yıldızların parlamasını sağlayan nükleer fırınlar oluşmaz. Yıldızlar, güneşimiz, ezcümle bilinen kâinat oluşamaz. Kütle-çekim kuvvetinin gücü, olduğundan daha zayıf olsaydı; madde, bu kuvvetin etkisi ile bir araya gelerek yıldızları, gezegenleri ve galaksileri oluşturamazdı. Daha güçlü olsaydı, kâinat, gelişme sürecinin belli bir aşamasında, henüz daha akıllı ve şuurlu bir hayatı oluşturacak şartlar oluşmadan, kendi üstüne çökerek yok olurdu. Temel fiziksel sabitler, elektronun ve protonun yükü veya diğer kuvvetler, zayıf elektromanyetik ve nükleer etkileşimler, ölçülen değerlerinden çok daha az farklı olsaydı; yıldızlar, nükleer tepkimeler yaparak enerji üretmezlerdi. Neticede, yerküre de dahil, gezegenlerde bulunan ağır metaller meydana gelemezdi.

Kâinatı genişleten karanlık enerji değeri, 10-123 olarak ölçülmüştür. Bu, inanılmaz derecede küçük bir orandır. Karanlık enerjinin, teorik olarak hesabedilen ve tahmin edilen değerinden

bu kadar farklı ve küçük olması, akıllara durgunluk vermektedir. Karanlık enerjinin teorik tahminleri ve astronomların yaptıkları ölçme arasındaki bu büyük sapma, bugün bilimin yüzleştiği en büyük gizemlerden birisidir. Karanlık enerjinin bu değerini, sadece 4-5 tane sıfırı paydadan silerek artırırsak, elde edilen bu küçük sayı, evrenimizi kökten değiştirir. Evrendeki her şeyi, o kadar büyük bir hızla parçalar ki; yıldızlar, galaksiler, gezegenler, asla oluşamaz. Bu durum da, hiç varolamayacağımız anlamına gelir. Neden karanlık enerjinin büyüklüğü, tamı tamına kâinatımızı oluşturacak büyüklükte acaba? İşte bütün bunlar, son derece hassas bir ince ayarın sonuçlarıdır.

Biyoloji ile ilgilenen hemen herkes bilir ki, canlılık bir bütündür. İnsan, bu koskoca canlılar âleminin saadece, önemli de olsa, minik bir parçasıdır. Karşımızdaki akıl almaz büyüklükteki devasa âlem, mekanik ve yeknesak bir düzeneğin tıkırtılarından ziyade, dev bir orkestranın senfonisini icra etmektedir. Tolstoy, “Hayat, kâinat ile bir ilişki içinde olmak demektir. Hayatta rastlanan bütün değişim ve dönüşümler, kişi ile kainat arasında daha yüksek bir ilişkinin kurulmasından ibarettir” diyerek konuyu özetliyor.

Canlı bedenler, ister bitki, ister hayvan, ister insan olsun, son derece karmaşık, farklı düzeylerde çok farklı görüntüler veren, çok düzeyli bir hiyerarşiye sahip karmaşık sistemlerdir. Biyoloji biliminin bize söyleyebildiği en net gerçek, canlı bedenlerde lüzumsuz hiçbir şeyin varolmadığıdır. Canlılardaki bütün sistemler ve bileşenler, organizmanın, yaşadığı çevre şartlarına en iyi şekilde uyum sağlamasına yönelik, son derece dakik bir ayarlanmanın ürünüdür. Canlılar, hayatlarını sürdürebilmek için gereken kimyasalları üretilip tüketirken, maksimum veya minimum oranları gözetmezler; onların temel hedefi, optimum noktayı yakalamaktır ve bunu da çok mahir bir şekilde yaparlar.

Kâinatın ve hayatın işleyişine bakıldığında, birbiriyle son derece uyum içinde işleyen milyarlarca programın kusursuz bir şekilde işlediğı görölmektedir. Hayat, birbirine bağımlı olarak devam eden bir tasarımlar bütünüdür ve son derece karmaşık ve şuurlu bir programlar sarmalı sayesinde sürüp gitmektedir. Kâinattaki tüm oluşumlar, yeryüzünde hayatın ortaya çıkabilmesini mümkün kılacak özelliklerde var edilmişlerdir. Diğer bir deyişle; kâinatın temel yapı özellikleri, hayata imkân verecek şekilde, mükemmel bir incelikle ayarlanmışır. Bizim var olabilmemiz için evrenin kütle yoğunluğu, olması gereken kritik değerde tutulmuştur. Kâinatın yaratılışından itibaren bütün oluşumlar, insanı ortaya çıkaracak bir tarzda gerçekleştirilmiştir. Burada dikkat çekilmek istenen, kâinattaki varlıkların, en küçüğünden en büyüğüne kadar, hayat için tam da olması gereken şekilde var edilmiş olduğı ve evrende gözlemlenen sayısız hassas ayarın, bizi Yüce bir Yaratıcı'nın varlığına ulaştırdığıdır.

Dünyamızın hayata uygunluğu için, çok sayıda etken bir arada bulunmaktadır. Bunların arasında; yerçekimi, elektromanyetizm, güçlü ve zayıf nükleer kuvvetler gibi dört temel kuvvetin göreceli dengesi, kâinatın genişleme hızı, süpernovaların frekans ve mesafeleri ile bazı atomların nükleer enerji seviyeleri sayılabilir.

Fizikçi ve astronomlar tarafından, kâinatın çok kritik sınırlar içinde yaratıldığı ve insanın sadece bunun gibi bir evrende var olabileceğı öngörülmektedir. Bu yaklaşıma göre, insanın evrendeki yeri, çok çok özel bir konumdadır. Bu sonuç, antropik (insancı) ilke olarak isimlendirilmiştir. Antropik ilkeye göre, evreni yürüten yasalar ve sabitler; Planck sabiti, Hubble yasası, Newton'un yerçekimi sabiti, ışık hızı, elektronun yükü vs. öylesine ince bir Akıl ve İl'm'in ürünleridir ki, bu yasalarda meydana gelebilecek en küçük değişiklikler, kâinatta hayatın oluşumunu

imkânsız kılar. Bu demek oluyor ki, kâinattaki varlığımız, Yüce Yaraticı'nın planında merkezi bir yer işgal etmektedir.

Antropik ilkeye göre, kâinattaki insan ve insan dışı hayatın ortaya çıkması, sayısız ve muazzam karmaşıklıkta fiziksel ve kimyasal şartlara bağlıdır. Yıldızlardaki karbon üretimi, bütün hayatın sırrıdır. Vücudumuzda bulunan karbon, milyarlarca yıl önce, şu anda çoktan ölmüş bulunan kırmızı dev yıldızların içinde, üçlü alfa süreciyle oluşmuştur. Karbon çekirdeği, üç helyum atomunun birleşmesiyle oluşur. Kâinatın en uzak köşesindeki tek bir atomun varlığı ve bunun elektrik yükü hepimizi ilgilendirmektedir. Zira hepimizin hayatı, bu kozmik düzene ve dengeye bağlıdır. Madde-enerji, parçacık-dalga, uzay-zaman o kadar iç içedir ki, sürekli bir hareket, karşılıklı etkileşmeler, harika bir kombinezon hâlinde sürüp gitmektedir. Artık evrene mekanik bir saat nazarıyla değil, dinamik, şuurlu bir canlı olarak bakılmaktadır.

Dünya, atmosferiyle, ısıyla, konumuyla, kütlesi ve manyetik alanıyla ve daha pek çok özelliği ile adeta hayat için donatılmıştır. Yani dünya, canlılar için seçilmiş özel bir alandır. Bu alan, Yaraticı Kudret'in sanatını ve gücünü sergileme alanıdır. Dünyanın içindeki oluşumlar ve özellikle bitkisiyle hayvanıyla tüm canlılar, akıllara durgunluk verecek bir mükemmelliği, üstün bir sanatı ve kudreti göstermektedir.

Karanlık ve soğuk uzay boşluğu içerisinde müthiş bir hızla yol alan, dünya dediğimiz sıcak ve canlı bir yuvanın içerisindeyiz. Bizim için hazırlanmış bu uzay gemisinde, eksikliğini hissettiğimiz hiçbir şey yok. Burada ne aşırı soğukluk, ne de aşırı sıcaklık var. Ilıman ve hoş bir iklim hüküm sürüyor. Yüzyıllar boyunca dinamik bir denge içinde tutulmuş ortalama bir sıcaklık değeri var. Kısacası dünya tam bize göre hazırlanmış bir misafirhanedir.

Bitki olsun hayvan olsun, her canlı türü neticede, yeryüzünde insanın yaşamasına en uygun biyolojik şartları sağlayacak tarzda fonksiyon gören eko-üniteler olarak yaratılmıştır. Kâinatındaki tüm fiziksel, biyolojik ve kimyasal değerler, insanın varolması için vardır. Yani başka bir ifadeyle, kâinat insan için vardır. Bu neticeye, antropik ekolojik prensip denmektedir.

Başka bir ifadeyle; kimilerinin sandığı gibi, içinde canlı hayat mümkün kılınan dünyamız, koca kâinat içinde önemsiz bir toz zerresi olmayıp, aksine adeta tüm evren, söz konusu toz zerreciğinin varlığını sürdürmesi için yaratılmış gibidir. Kâinatın büyüklüğü, insanoğlunun küçüklüğünü göstermekle birlikte, aslında bu devasa büyüklük, onun varlığına imkân verecek şekilde belirlenmiştir. Diğer bir deyişle; dünyada hayatın ve insanın oluşabilmesi için, kâinatın bu yaşa, bu büyüklüğe ve bu kadar fazla boşluğa sahip olmasının gerektiği anlaşılmıştır. Bu durum, bizi o denli mükemmel bir tablo ile karşı karşıya bırakmaktadır ki, bir anlamda koskoca kainat tablosu, adeta bir insan için çizilmiş gibidir.

Hayatı programlayan Yüce Kudret'in asıl amacının, en mükemmel tasarıma sahip bilinçli bir varlığı yaratmak olduğu çok açık bir şekilde ortadadır. Zaten, bu mükemmel tasarıma sahip kainatı, canlı tabiatı ve güzellikleri anlayıp değerlendirecek idrak sahibi ve zeki bir şahit bulunmadan, kainatın bir anlam ve önem taşıması tasavvur edilemez. İnsansız bir evreni anlamlandırmak ve yorumlamak, herhalde hiç de kolay olmazdı! Bu yüzden yaratılış programı, insanın var olmasıyla en yüksek ve mükemmel zirveye ulaşmıştır.

Ernst F. Schumacher'e göre, varlık düzeyleri alttan yukarı doğru sırasıyla; cansız, canlı, şuurlu ve kendisinin farkında olan şeklinde sıralanır. Bitkiler, hayat hamlesinin uyusukluk eğilimini, hayvanlar içgüdüsünü, insan da zekâsını temsil eder. Alt var-

lık düzeyleri, üst düzeylerle etkileşebilir, onların tezahürlerini algılayabilir, fakat varlıklarını tam olarak kavrayamazlar. Daha da ilginç, bir varlık, ait olduğu varlık düzeyini de tam olarak algılayamaz, zira o varlık düzeyinin kurallarıyla bağlı ve sınırlarıyla da sınırlıdır. Dolayısıyla, bir varlık düzeyini tam olarak anlayabilmek için, daha üst bir varlık düzeyine ait olmak gerekir.

Varlığı yoktan var eden, her şey yokken, yoklukta Var Olan'dır. Nasıl ki, güzel bir resmi yapan ressamı, tablonun içinde aramak boşuna ise, yokluktan varlığı çıkaran Yüce Yaratıcı'yı da varlığın içinde aramak boşunadır. Varlığı algılaması, beş duyu ve bu duyularla geliştirilmiş aletlerle sınırlı olan, zaman ve mekânla bağlı, bu yüzden de varlığın dışına çıkamayan insanın, varlığın dışındaki bir şey hakkında gerçek bilgi sahibi olması mümkün görünmemektedir. Bu durumda insan, ancak Yaratıcı'dan varlığa ulaşan etkilere bakarak veya O'ndan gelen bilgilere dayanarak O'nun hakkında akıl yürütüp bilgi sahibi olabilir.

Mensubu bulunduğumuz İslam dini, hayatımız boyunca 3 kitabı dikkatle okumamızı emretmektedir: Vahyedilen Kitap, kâinat kitabı ve insan kitabı. Bu 3 kitabı, teferruatlı ve dikkatli bir şekilde, taşıdıkları bütün delilleri (ayetleri) inceden inceye tefekkür etmemizi, akletmemizi, araştırmamızı, incelememizi emrediyor. Kâinattaki ilahi (fiziksel) kanunların değişmeyeceğinden hareketle, onları anlama görevi bize verilmiştir. Bilim ne bulursa o Sünnetullah'tır. Bilim, bulduğunu belki bazen yanlış anlar, ama düzeltmek de ancak bilgiyle ve araştırmakla mümkündür. Bilmek için Kur'an'ın bizi yönlendirdiği tek yer, yaratılmış ayetler, yani şu muhteşem kâinattır. Bugün insanlığın elindeki, orijinalliği hiç bozulmamış olan tek kutsal metne sahip olan Müslümanların, gerçek bilim ve din hiç çatışmamış olması na rağmen, bilimsel olanın dinle çatışabileceği yargısından kurtulmaları gerekmektedir.

Câhız'dan İbn-i Arabî'ye, İbn-i Haldun'dan, Erzurumlu İbrâhim Hakkı ve Elmalılı Hamdi Yazır'a kadar birçok Müslüman âlim, Kur'an'dan aldıkları feyz ve bilgi ile; Darwin'den yüzyıllarca önce biyolojik bir tekâmül sürecinden, o zamanın bilgi ve bulguları nispetinde bahsetmiş, konunun eksikliklerini kendilerince tamamlamaya çalışmışlardır. Evrim ve inanç kavgasının, aslında İslam toplumuyla hiçbir ilgisi yoktur. Canlıların, insan da dâhil, ortak bir atadan türeyerek dünyaya yayılmış olmalarının İslamla hiçbir problemi olmamıştır. Müslümanların evrim teorisine mesafeli duruşları, adı geçen teorinin, teorisyesini bile şaşırtacak bir şekilde, materyalizme ve ateizme malzeme yapılmasından kaynaklanmıştır. Özellikle materyalizme malzeme oluşturmadağı ilk dönemlerde, Hristiyanlık'ın ve Museviliğ'in teolojisi için, evrim teorisi sarsıcı olmakla birlikte, İslam teolojisi ile görünür bir karşıtlığı içermiyordu. Hristiyan inancına göre, Tanrı'nın suretini taşıyan İsa'nın, bir başka canlıdan meydana geldiğini kabul edebilmek pek kolay olmasa gerek! Biz Batı'dan her şeyi hazır alıyoruz. Kullandığımız elektronik cihazlar gibi, evrim-inanç kavgasını da Batı'dan hazır aldık. Evrim teorisini bazı materyalist bilim adamlarının istismar ediyor oluşu, bu teoriye büsbütün sırt çevirmemizi gerektirmez. Her yönü ile olmasa da, biyolojik evrim teorisinin birçok yönü, İslam dünyası için bir tehlike değil, aksine, araştırma ve gelişme için itici bir güç bile olabilir.

Bilim adamı ile bilim ayrılmalıdır. Elbette bir sonraki, bir öncekinden istifade edecek, bir öncekinin bilgisi, bir sonrakinin bilgi birikimini oluşturacaktır. Ehl-i sünnet kelimacılarına göre, Allah Teala bütün türleri birden ve ayrı ayrı yaratmıştır. Fosil bilimcilerinin yaptıkları araştırmalar da, canlılığın aniden mükemmel bir şekilde meydana geldiğini göstermektedir. Türler arasında evrimleşme yoluyla geçişler yoktur, ama türlerin kendi

içlerinde tekâmül olabilmektedir. Eğer tesadüfî varoluşu değil de, tasarımsal varoluşu kabul ederse, biyolojik evrimin ilahi öğretilere ters düşmediğini söyleyen görüşler de vardır. Faraza, insan ve maymunun ortak bir atadan geldiği iddiasını ispat eden deliller bulunsa, bu durum haşa, Allah'ın yokluğunu değil, sadece yaratma sanatında nasıl bir yol izlediğini ortaya koyar.

Vücudumuzda muazzam bir iç denge ve işleyişi kontrol mekanizması çalışmaktadır. Tüm organlarımız, sahip oldukları mükemmel kabiliyet ve işlevsellik sayesinde, biyolojik hayatımızın devam etmesini sağlamakta; bunu yaparken de, tıpkı dinleyenleri hayran bırakan, büyük bir uyum içinde, birlikte hareket eden eşsiz bir orkestra edasıyla işlemektedir. Hayat boyu maruz kalabileceğimiz her türlü tehlikeye karşı, muhteşem bir savunma sistemi ile korunmaktayız. Hayat çok değerli bir bağıştır. Her gün dolulukla, merakla, hayret ve haşyetle yaşanması gereken büyük bir şöendir!

Bugün, en basit canlılara, mesela; sıradan bir hücreye, bir bakteriye, bir virüse baktığımızda hayretler içinde kalmaktayız. 20 kadar aminoasit, 5 nükleotid ve birkaç basit şekerin (monosakkarit) bir araya gelmesiyle; nükleik asit, protein ve polisakkarit gibi moleküllerin oluştuğunu görüyoruz. Bu moleküllerin mükemmel bir organizasyonuyla, organeller (hücre içi birimler) ve hücreler meydana gelir. Vücudumuzda, en az 100 trilyon hücre vardır. Bu hücrelerden, her saniye 300.000 tanesi programlı bir şekilde ölmekte, yerlerine yeni hücreler geçmekte; yeni gelenler, eskilerini aratmayacak şekilde, devir aldıkları tüm görevleri ve işlevleri aynen sürdürmektedirler.

23 kromozomlu bir sperm hücresi ile 23 kromozomlu bir yumurta hücresi birleşerek, bir insanı oluşturacak olan o ilk hücreyi ortaya çıkarırlar. Bu tek hücrede, oluşacak olan canlının bütün hayatı (cinsiyeti, boyu, posu, parmak izleri, ten rengi, saç rengi,

göz rengi, geçirebileceği hastalıklar, karakteri, ömrü, bir anlamda kaderi...) kayıtlıdır.

Hücreleri; enerji merkezleri (mitokondriler), yönetim merkezleri (anayasası DNA olan çekirdek) ve sindirim merkezleri (lizozomlar) gibi temel öğeleri olan ve sınırları içinde birçok etkinliğin yapıldığı şehirlere benzetebiliriz. Tabii ki, en modern şehirler bile bu hücrelerin yanında çok ilkel kalmaya mahkumdur.

Genetik bilgilerimizi içeren kromozomların bulunduğu hücre çekirdeği; milimetrenin yüzde biri çapındadır. Hücrenin karakütusu olan DNA; enformasyonun, kendini kopyalamanın, üremenin ve cinsiyetin temsilcisidir ve biyologlar buna genotip derler. Kromozomlardaki DNA molekülleri uç uca eklense, iki metre uzunluğunda bir zincir elde edilir. Başka bir ifadeyle, çekirdek, kendi çapından iki yüz bin kat daha uzun olan DNA sarmalını, çok rahat bir şekilde içine sığdırabilir. DNA'nın diğer bir özelliği de, kendi kendini kopyalayabilmesidir. Bu öyle olağanüstü bir kopyalama işlemidir ki, akıl sır erdirmek mümkün değil! Tek bir DNA molekülümüzde, tam bir milyon ansiklopedi sayfasını (ortalama 1000 kitap) dolduracak miktarda bilgi bulunduğunu, yani her bir hücrenin çekirdeğinde, insan vücudunun işlevlerini kontrol etmeye yarayan, bir milyon sayfalık bir ansiklopedinin içerebileceği miktarda bilginin kodlanmış olduğunu düşünün. Kâınatta DNA molekülünden daha fazla bilgiyi, daha verimli bir şekilde depolayan ve işleyen başka bir yapı yoktur.

DNA ve genlerin esas amacı proteinleri oluşturmaktır. DNA'da bulunan dört harfli hayat kodu ile yazılmış genlerimiz, 20 kadar amino asidi uygun sıralarla birleştirebilmek ve proteinlerimizi üretebilmek için, her bir harfi yerli yerinde olması gereken milyarlarca harfe ve milyonlarca cümleye sahiptir. Vücudumuzu oluşturan en önemli malzeme, proteindir. Her bir hücre

binlerce farklı proteine sahiptir. Diğer yapı maddelerimiz; su, tuzlar, vitaminler, metaller, karbonhidratlar ve yağlar, proteinlere destek olmak üzere bulunurlar. Proteinler ve genler arasında çift yönlü bir etkileşim vardır. Protein; kimyayı, yaşamayı, nefes almayı, metabolizmayı ve davranışı simgeler ve biyologlar buna fenotip derler.

Vücutta asıl işi proteinler yapar. Protein moleküllerini; vücudumuzda, yürümek, görmek, işitmek, kalbin atışı, sindirim, solunum, atıkların uzaklaştırılması gibi her işin üstesinden gelen ustalara benzetebiliriz. Enzimler, kimyasal reaksiyonları kontrol eder, hormonlar sinyalleri taşır, antikorlar mikroplarla savaşı, hemoglobin oksijen taşır... Protein sentezi için, 20 farklı amino asit kullanılır. Vücudumuz; yaklaşık olarak 150 oktilyon (150.000.000.000.000.000.000) adet amino asidi dikkatle organize ederek; yapılandırılmış proteinleri oluşturur. Bu her gün, her dakika, her saniye yeniden gerçekleşir. Bir örnek vermek gerekirse; hemoglobin, 574 tane amino asidin arka arkaya gelmesi sonucunda oluşur. Bir insanda 60 oktilyon civarında hemoglobin molekülü bulunur.

Bakteri hücreleri oldukça küçük olmalarına rağmen, her biri sahip oldukları etki itibarıyla, eşsiz bir şekilde tasarlanmış ve içinde binlerce karmaşık moleküler mekanizma barındıran mikro minyatür bir fabrika gibidir. 100 milyar civarında atomdan oluşan bu fabrika, insanoğlu tarafından üretilmiş olan bütün makinelerden daha kompleks olup, cansızlar dünyasında da bir benzeri bulunmamaktadır.

Bir yönüyle canlı, diğer yönüyle cansız olarak kabul edilen virüsler ise, en basit canlı türlerinden bile daha basit bir yapıya sahiptir. Tek bir hücreden oluşan bakterilere karşılık, virüslerin vücudu bir hücreden bile oluşmaz. Hücreyi oluşturan temel yapıtaşlarının yalnızca üç tanesinin (protein, enzim ve nükleik

asitler) kompleks bir yapı oluşturmasıyla meydana gelmişlerdir. Bakteriler, besin ve diğeri hayati moleküllerin yokluğunda hayatlarını kaybederken, virüslerin ölmesi diye bir durum söz konusu değildir. Az sayıda molekül grubundan oluşan virüslerin, bir hedef hücreye girip onu emri altına alma gibi son derecede kompleks işleri başarmaları karşısında hayrete ve haşyete düşmemek mümkün değildir!

Bu listeyi çok daha fazla uzatmak mümkündür. Kısacası; inanmak, inanmamaya göre çok daha akılcı, rasyonel, mantiki ve vicdanidir. Ama biz sözü fazla çoğaltmadan, canlılık ağacının en mükemmel meyvesi (zübde-i âlem) olan insana geçelim.

İNSAN

Hosça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen!

Merdüm-i dide-i ekvân olan âdemsin sen!

(Şeyh Galip)

İnsanın yaşadığı en önemli sorunlardan biri, kendini tanıması veya yanlış tanımasıdır. Günümüzde, insana ait olan her şey gündemimizde olmasına karşılık, insanın kendisi kayıptır. Rönesans aydınları, insanı yüceltme hedeflerinin evrilerek, sonunda insanın nesneleştirilmeye bile gerek duyulmadığı bir kounuma düşeceğini hesap etmişler miydi acaba? Nesne konumunu elde etmiş olsaydı, hiç olmazsa incelenmeye ve irdelenmeye değer bulunurdu. Modern anlayışa göre insan canlı değildir, sadece maddeden ibarettir. Bizim anlayışımızda ise, otlar ve taşlar bile canlıdır! Yeter ki biraz kulak verelim, inanın o zaman bu âlemde var olan her şeyin nefes alıp verdiğini duyabiliriz!

Tıbbın da, felsefenin de ana konusu, insan ve hayattır. İnsan, yaratılanlar zincirinin en son ve kâmil halkasını teşkil etmektedir. Bergson'a göre insan; yaratıcı-dinamik-evrimsel sürecin en nadide ürünüyken, diğer yandan bu sürece katkılar yapabilen ve bu süreci kendi hayatı ve özgür keşifleriyle, icatlarıyla, buluşlarıyla şekillendirip, zenginleştirebilen bir varlıktır. Yeryüzünde ne kadar insan yaşıyorsa, o kadar çeşit hayatın var olduğu söylenebilir. Yeryüzündeki canlı-cansız her şey, yeryüzünün hâkimi olacak insan için hazır hâle getirilmiştir. İnsanın orijini, diğer canlılarla birlikte hayatın orijinine kadar uzanmaktadır. Hayatın orijinini su, insanın orijinini toprak olarak belirten Kur'an, insanı, toprak ve su karışımı olarak görüyor. İnsanoğlu, belirli aşamalardan geçtikten sonra inorganik (elementer) evreden or-

ganık (canlı) evreye geçişini yapmıştır. O artık canıyla (ruhıyla) ve eti-kemiğiyle ayrılmaz, tecezzi kabul etmez bir bütündür.

Râgıb el-İsfahânî'ye göre; varlıklar sıralamasında en üst sırada ruh taşıyan canlılar yer alır, bunlar içerisinde en üstün olanlar ise irade ve tercih sahipleridir. Tercih sahipleri içinde de en üstün olan canlı, geleceği düşünen ve gelecekte olacaklar hakkında fikir yürütebilen insandır.

Kâinata ilim yapan, bilmediğini öğrenen, öğrenmeye iştiyacı olan ve bu amaçla teşebbüslerde bulunan yegâne varlık insandır. İnsan, bilmesi gereken her şeyi bilmesini sağlayacak özel melekeler ile donatılmıştır. İnsan, bildiğini bilir, bilmediğini de bilir ve bilmediklerini öğrenerek bilgisini artırır. Bunlar içinde en çok da; kendini, ne olduğunu, özünü, zatını ve ben dediği varlığını tanımaya özen gösterir.

İnsan, sadece ânı yaşıyan ve onun bilincine sahip bir varlık olmayıp, kendisini diğer varlıklardan ayıran, benlik, kendilik, bireylik ve kişi olmaklık özelliklerine de sahip bir varlıktır. Her birimiz, kâinatın kendini arayan birer parçasıyız. Diğer bir deyişle insanoğlu, evrenin öz-farkındalığa, yani bilince ulaşan bir parçasıdır. İnsanı insan yapan özelliklerin başında; kendisini, hayatı, yaratılanları sorgulayabilme ve cevaba ulaşabilme özelliği vardır. Fiziksel ihtiyaçlarımız karşılıandıktan sonra dahi bir şeylerin eksik olduğunu hissederiz. Eksikliği duyulan şey “anlam”dır! Gerek Antik çağda, gerek İslam düşünce sisteminde, kozmosun kendi içinde bir anlamı vardır. Bu anlam, insanın kendisine bir ideal koyabilmesidir. Çağımızda eksikliği en fazla hissedilen konu da, bu ideal yokluğudur. Kendimizi dünyanın merkezi olarak görmek kadar, benliğimizi hiçe saymak, değersiz görmek de hastalıklı bir ruh hâlidir. Zira anlaşılmıştır ki, anlamsız bir hayatta mutluluğu elde etmek mümkün değildir.

İnsanın evrensel varoluşta bir farklılığı vardır. İnsanı diğer

canlılardan ayıran önemli konulardan birisi de, beynin frontal bölgesinde tespit edilen metakognisyon genleridir (anlamlılık, zaman algısı, yeniliği arama, varoluşun ve ölümün farkında olma). Bu dört genin insanda bulunması, tesadüfi varoluşla açıklanamayacak kadar karmaşık ve girift bir husustur.

İnsan; nefes almak, yemek, içmek, bunların artıklarını dışarı atmak, uyumak, örtünmek gibi birtakım fiziksel ihtiyaçlarla ve ebediyet arzusu, neslini devam ettirme, mülkiyet sahibi olma, kendinden daha güçlü bir varlığa sığınma (tapınma) gibi içgüdülerle hareket eden bir varlıktır. İnsanın bütün davranışları; bu ihtiyaçlarını ve içgüdülerini karşılamaya dönüktür. Bu davranışlar; ya kendisi ile, ya diğer insanlarla, ya da sığındığı varlıkla ilişkili olmaktadır. İhtiyaçlarının karşılanmaması durumunda hayatın devamı imkânsızdır, yanlış bir şekilde karşılanması ise çeşitli fiziksel bozukluklara yol açar. İçgüdülerin karşılanmaması veya yanlış karşılanması halinde ise; hayat sona ermemekle birlikte birtakım psikolojik sıkıntılar ortaya çıkmaktadır.

İnsandan söz edilince hatıra ilk gelen, onun bedensel varlığıdır, mahiyeti, psikolojik özellikleri ve ahlaki yapısı ise ikinci planda kalmaktadır. Modern tıbbın temel sorunu, spiritüel bir varlık olan insanın, fiziksel bir bedende yaşadığını anlayamaması veya unutmamasından kaynaklanıyor. İnsan, o fiziksel bedenin içinde düşünen, hisseden, hislenen, inanan, hayal kuran, rüya gören, tesadüflerden anlamlar çıkaran, mavi boncuk takan, şarkı söyleyen, gülen bir varlıktır.

İnsanı insan yapan şey; ruhuna ve manevi yapısına özen göstermesidir. Aksi takdirde manevi tabiatına aykırı davrandığı için, mutsuz ve eksik olacaktır. Meşhur siyahi tenisçi Arthur Ashe: “Mutluluk insanı tatlı, zorluklar güçlü, başarı ışıltılı, yenilgi mütevazı yapar. Hüzün ise insanı insan yapar” derken ne kadar haklı!

İnsan ruh ve bedenden oluşan bir varlıktır, ruhu ile yukarı âleme, bedeniyle aşağı âleme bağılıdır. Yemek, içmek, düşmanlık etmek, dövüşmek gibi fiillerde diğıer canlılarla, özellikle de hayvanlarla ortak iken, ilim ve bilgi tahsili, iyilikleri hedeflemek gibi ruha özgü ayırt etme (temyiz) ve düşünme (fikir) güçlerine ihtiyaç duyan fiillerde ise, meleklerle ortaktır. Bu özelliklerini hangi yönde geliştirebileceğı ve kullanabileceğı hususu, insanın iradesine bırakılmıştır. Böylelikle, meleklerden üste çıkabilecek veya hayvanlardan da aşağılara inebilecektir. Bu durum, geleneğimizde; yücelerin yücesi (âlâ-yı ılıyyin) ve aşağıların aşağısı (esfel-i sâfilin) olarak tanımlanmaktadır.

İslam kùltürü içinde yaşayan insanlarız. Bizim kozmolojimizde varlık hiyerarşisi tastamam olarak, bilebileceğimiz en mükemmel şekliyle kurulmuştur. İnsan da bunun değerini bilecek bir kabiliyette inşa edilmiştir. İslam kozmolojisinde; insana bir haysiyet, diğıer varlıklara bir değer verildiğı, her varlığın bir sınırı olduğı gör÷lmektedir. Allah insanı, kendi güzel isimlerinin manalarıyla var etmek suretiyle yeryüzünde kendisine vekil (halife) kılmıştır. Hiç kuşkusuz, böylesine şerefli bir emaneti yüklenmiş olmanın idrakini her an zinde tutabilmek, insana büyük sorumluluklar yüklemektedir. Her insan potansiyel olarak; eşref-i mâhlukat olma şerefine sahiptir ve Allah'ın yeryüzündeki potansiyel halifesidir. Ama bunu fiilen gerçekleştirebilmek herkesin kârı değildir. Aydınlanma çağı ile birlikte, insan-ı kâmil düşüncesinden, yeni insan düşüncesine dön÷lmüştür. Artık insanın mutluluğı; fazilete, erdeme, insanın yaratılışına uygun davranmasına değil, sağılıklı olmasına bağılanmış durumdadır. Ama insan ne sadece molek÷ler ve biyolojik, ne de sadece psikolojik ve sosyolojik bir varlık. İnsan yükselebilen, düşebilen, güçlü ve zayıf hissedebilen bir varlık. İnsan aynı zamanda ve hepsinden önemlisi müteal bir varlık!

Mükemmel çalışan bir beş duyu, insanın bedeni avantajlarını oluştururken, akıl, irade, hayal gücü, düşünme kabiliyeti gibi hususiyetler, onun ruhi özelliklerini meydana getirmektedir. Şu önemli bir husustur ki, tek başına bedeni özellikleri veya yalnızca ruhi avantajları insana yeterli değildir. Bunlar bir bütün olarak düşünüldüğünde ise, insan mükemmel bir varlık olmaktadır. Bunların birbirinden ayrılması insanın, insan olmaktan çıkması demektir.

İbn-i Sînâ'ya göre; "İnsan madde ve ruhtan müteşekkil bir bütündür. Esas yapı (öz) ruh, beden ise araz'dır. İnsanı diğer canlılardan ayırt eden özellikler; akıl yürütme, kıyas ve temyiz yetenekleridir. İnsan, ruhuyla ve ruhun özellikleri olan aklı, vicdanı ve iradesiyle insandır. İnsan, duyu organlarıyla elde ettiği bilgileri değerlendirip davranışlarını değiştirebilen bir canlıdır. Yüce Yaratıcı, her canlıya ve onun her bir organına, en uygun ve onun tabiatıyla, işleviyle ve şartlarıyla en uyumlu mizacı bahşetmiştir."

İnsanı araştırmayı üstlenen özel bilimlerin durmadan çoğalması, insana ilişkin düşüncelerimizi aydınlatmaktan çok karıştırmış ve belirsizleştirmiştir. Alexis Carrel'in deyişiyle, "insan, kendi dışındaki dünyaya yöneldiği ve orada kaydettiği gelişme ölçüsünde kendisinden uzaklaşmış ve kendi gerçekliğini unutmuştur."

Tüm diğer alanlarda olduğu gibi, tıp sahasında da yaşanan aşırı uzmanlaşma yüzünden hekim, bazen insanın bir organizma olduğunu unutacak kadar derinlere dalmış ve insanın bütünlüğü ile bağını kesmiştir. Vücudumuzdaki enzim ve proteinlerin yüzde 80'inin ne işe yaradığını hâlen bilmiyoruz. Bilmediğimiz bir şeyle uğraşıyoruz ve biliyormuşuz gibi davranıyoruz. Bu, fazla kibirli bir bakış! Bir sürü şeyi aslında çok da iyi bilmediğimizi, bilinmediğini itiraf etmek durumundayız. Belki de insan vücu-

dunu tam olarak anlamamız hiçbir zaman mümkün olmayacak.

Evrimeci biyoloji, insanla hayvan arasındaki farkı ortadan kaldırmıştı. Bugün biyoteknoloji ve gen mühendisliğinin yaptığı ise, insanla makine arasındaki sınırı belirsiz hâle getirmek olmuştur. Biyoteknoloji, insanı bir parçası bozulduğunda yedeği takılabilen makinelere çevirmeye hizmet ediyor ve insanı insan yapan varlığı, yani ruhu, diğer bir deyişle insanın kudsietini göz ardı ediyor.

Etrafımızdaki mükemmellikler ile ilgilenmeye ne vakit bula bildik, ne de onlara hak ettikleri biçimde değer verebildik. Oysaki, farkında olmadığımız ancak maddi hiçbir değer ile kıyas edilemeyecek sayısız güzellik ve özelliğe sahibiz. Aldığımız her nefes, hayata dair bize bahşedilen ikinci bir şanstır! Biri çıkıp; “Bence dünyanın yedi harikası: Bedenimizin kontrol merkezi beynimiz, vücudumuza kan pompalayan kalbimiz, görebilen gözlerimiz, işitebilen kulaklarımız, dokunabilen ellerimiz, hareket eden ayaklarımız, konuşabilmemizi ve tat almamızı sağlayan dilimiz” dese, her hâlde çoğu kimse şaşırırdı. Oysa ki, dünyanın gerçek harikaları, çoğu zaman önemsizleştirdiğimiz, ama her biri birbirinden değerli mükemmelliklerimizdir.

İnsan hakkında doğru olduğuna inanılan bilgilerin çoğu, ruhun hamallığını yapan vücut hakkındadır. Ruh hakkında ise, çok az bilgiye sahibiz. Esas unutilan ve gözden kaçırılan nokta burası! Ruhun varlığı bilinmeden veya kabul edilmeden, hiçbir iyileştirici müdahale olamayacağı gibi, kendi kendine iyileşmeden ve denge kurulmasından da söz edilemez.

Acaba ruh, herhangi bir şekilde bilginin konusu olabilir mi, yoksa o, beşeri bilgi ve idrak vasıtalarıyla mahiyetini bilemeyeceğimiz metafizik bir problem olarak mı görülmelidir?

RUH-NEFS

*Nefse iyilik ve kötülük kabiliyeti Ueren'e and olsun ki;
onu temizleyen kurtulmuş, kirleten ise kaybetmiştir!*
(Kur'an-ı Kerim, 91:8-10)

İnsanın; biri maddi cevher olan beden, diğeri madde dışı cevher olan ruh olmak üzere iki ayrı cevherden mi, yoksa sadece maddi cevherden mi oluştuğu sorusu, zihin felsefesi ve din felsefesi gibi felsefe dalları açısından önemli bir tartışma konusudur. Ruh ve beden ayrımı eski Yunan felsefesine, Eflatun ve talebesi Aristoteles'e dayanır. Aristoteles: "Ruh formdur, bedeni hareket ettiren bir güçtür. O, cisim değil, bedenin içinde taşıdığı bir cevherdir. İnsanın özü, ruhun bir fonksiyonu olan akletme gücüdür. Tabiat hiçbir şeyi amaçsız yapmaz" demektedir.

Bu konuyu sistematik bir şekilde ele alan ve ruhun ezelden beri varolan bir cevher olduğunu iddia eden Eflatun ve öğrencisi Aristoteles'in, özellikle Hristiyan ve İslam teolojileri üzerinde önemli etkileri olmuştur. Aristoteles'in ruh ve beden kavramıyla ifade etmek istediği varlıklar birbirinden bağımsız gerçeklikler değil, aynı varlığın iki farklı boyutuna verilen adlardır. Modern dönemde ise, ruh-beden dualizmi konusunda Fransız filozof Descartes'ın öne çıktığı görülmektedir. Kant'ın, ruhun ölümsüzlüğü üzerine kurduğu pratik akıl nazariyesi de, Hristiyan dünyasında epeyce etkili olmuştur.

İslam kelamında ve felsefesinde nefis ve ruh kavramları, insanın dünyada ilk yaratılışının ve ahirette yeniden diriltilişinin açıklanmasında etkin rol oynamışlardır. Kelamcıların ruh konusundaki düşüncelerinin temelini; dünya hayatında ve ahirette, Allah'ın kitabından sorumlu varlığın kim olduğunu tespit

etmeye yönelik açıklamaların oluşturduğu g r lmektedir. Bazı kelamcılara göre; insanda, bedenden ayrı ve farklı mahiyete sahip bir cevher olarak, ruh diye bağımsız bir varlık yoktur. Bu yaklaşımın ana amacının, somut ve b t nc l bir insan tarifine ulaşmak olduğu anlaşılmaktadır.

İkinci grupta ise; ruhun manevi bir varlık olduğu görüşünü benimsyen kelamcılar ve filozoflar yer almaktadır. Bu görüş sahipleri, ruhu, bedenden ayrı ve müstakil bir şekilde varlığını sürdürebilen bir cevher olarak kabul etmektedirler. Bu görüşü benimsyenler, ruhun bedenden önce de, kendi başına varlığını sürdürebildiğini savunmuşlardır. İbn-i Sînâ, ruhun bedenden bağımsız bir cevher olduğunu kabul eder ve bunu ispatlamak için çeşitli deliller getirir. İbn-i Sînâ, ahiret hayatının ruhaniliğine inanır ama, bu konudaki açıklamaları, insanı tatmin etmekten bir hayli uzaktır.

Kelamcılarının büyük grubuna göre ise ruh; duyu organlarıyla hissedilen, insan bedenine girmiş, gelişebilmek için bir bedene ihtiyaç duyan, latif ve nurani bir cisimdir. İbn-i Hind 'ya göre ruh; insan bedeninde yayılmış latif bir cisim olup, kalpten atardamarlar vasıtasıyla yayılarak hayat ve nefes alıp vermeyi; beyinden ise sinirler vasıtasıyla yayılarak duyu ve iradi hareketleri gerçekleştirmektedir. Bu gruptaki ruh görüşleri, mutedil-maddeci tasavvur diye isimlendirilebilir. Bu anlayışa göre ölüm, ruhun bedeni terk etmesidir; dolayısıyla da ruh, bedenden bağımsız olarak varlığını sürdürebilmektedir.

İnsanın tanımını konusunda, İslam dünyasındaki genel eğilim, dualist yaklaşımın benimsenmesi yönünde olmuştur. Bu fikrin etkili savunucusunun Gaz l  olduğu söylenebilir. Ayetlerden çıkartılan anlamların, İslam d ř n rlерinin dualist veya karşıt düşünceden birini benimsemesinde asıl etkili unsur olmadığı g r lmektedir. Kutsal metinlerdeki ifadeler, iki görüşten birinin

seçilmesini mecbur etmemektedir. Burada, Kur'an-ı Kerim'den ziyade, önceki kitaplardan, özellikle Tevrat'tan, başka düşüncelerden, felsefelerden veya kendi döneminin hâkim anlayışından gelen etkiler, ayrıca ölümden sonraki yaratılışın hangi yaklaşımla daha rahat anlaşılabilceği gibi endişeler, kişilerin tercihini belirlemiştir. Tercihini belirleyen düşünürlerin, daha sonra ayetleri kendi anlayışları doğrultusunda anlamaya çalışmaları, ortaya farklı yorumlar çıkarmıştır.

Bedenin madde dışında ayrı bir cevhere sahip olamayacağı fikrini sistematik olarak ortaya koyan ilk kişinin; atomların ezeli ve ebedi olduğunu iddia eden antik Yunan filozofu Demokritos olduğu kabul edilir.

Bugün, bir elektron, ya da proton bir tanecik midir, yoksa bir dalga mıdır, karar verememekteyiz. Her yanımızı binlerce çeşitli dalga boylarında, ya da enerji düzeylerinde elektromanyetik dalganın kuşattığını biliyoruz. Bu dalgaları ister enerji taşıyan parçacıklar, isterse bilgi taşıyan paketçikler olarak kabul edelim, artık atomlar ve elementler Demokritos zamanındaki atomlar değiller!

Pozitivist dünya görüşü, ruhu beynin kimyasal faaliyetlerine indirgemektedir. Materyalist pozitivizme göre, nasıl karaciğerin salgısı safra ise, beynin salgısı da davranışlardır ve bunlar adeta beyin faaliyetlerinin birer sonucudur. Buna göre beyin, davranış, duygu ve düşüncelerimizin kaynağıdır; bunun üzerinde bir güç ve varlık yoktur. İnsan beyni, yaklaşık olarak 100 milyar kadar nörondan oluşur ve her bir nöron binlerce ayrı nöronla, 100 trilyon kadar sinaps aracılığıyla bağlıdır. Beynimizde ayrıca, sinir hücrelerinin 50 katı kadar yardımcı hücreler (glia hücreleri) bulunmaktadır. Beyin sapı bitkisel, orta beyin hayvani, üst beyin olan korteks ise, insani ve bilinçli hayatımızı yönetmektedir. Bilgi zenginliğine göre bir kişinin, günde ortalama 50.000-

100.000 civarında düşünce ürettiği zannedilmektedir. Hafızanın nerede depolandığı bilinmiyor. Beynimizde bir sürü bilgi var, ama yerleri belli değil!

Beyin hakkındaki bilimsel araştırmalar ne kadar ilerlerse ilerlesin, insan zihninin sadece maddi cevherle açıklanabileceğini iddia eden yaklaşımın doğrulanması mümkün görünmemektedir. Bu, bir bilgisayarın maharetini onun hammaddesi olan demir, plastik ve kablolarda aramak gibi abes bir iştir. Her şeyden önce, zihnin en önemli özelliği olan bilinç, maddi süreçlere indirgenememektedir. Beyni sadece hücresel bileşenleri ve bunların arasındaki bağlantılardan ibaret görsek bile (ki öyle değildir), önümüzde yine tahayyül edilemez karmaşıklıkta bir sistem vardır. Kendisini gelen veriye göre tekrar yapılandıran, böylece öğrenebilen, öğrendikçe gelişen, sürekli değişen ve değiştikçe algıladığı dünyayı da değiştiren bir garip arayüzdür beyin. Beyin, kâinatın bilinen en karmaşık yapısıdır!

Aslında insan dediğimiz varlığın özü, beden dışına uzanan ruh, ya da başka bir frekans yapısıdır ve beyin, onu algılayacak özelliklere sahip karmaşık bir antendir. Ruh, iyon yükünün dışında, radyo frekansı şeklinde bir sinyaldir. Muhtemelen beyin, insan ruhu denen bu madde ötesi varlığa aracılık etmektedir. Kuantum fizikçileri, kimyasal ve elektrofizyolojik şekilde çalışan beynimizin, sürücü koltuğunda oturan yönetici paralel beyne Psikon beyni ismini vermişlerdir. Psikon beyni, madde olmayan bir zihni ifade eder. Madde olmayan zihinsel birimler, üç boyutlu frekans kodlarından oluşur ve holografik olarak tanımlanabilirler. Bilimsel çalışmaların ilerlemesi, yakın zamanda insanın üç boyutlu görüntüsünü, ekran yerine ortamda izlemenin mümkün olabileceğini düşündürmektedir.

İnsan beyni 4 farklı beyin dalgası yayar: Beta, alfa (uyanırken), teta, delta (uyurken). Her insanın beyin dalgaları ona özgü

ve benzersizdir. Modern yaşam, yalnızca yeme alışkanlıklarımızı ya da tedavi tekniklerimizi değiştirmede, aynı zamanda gergin ve stresli bir dünya yarattı. Beta dalgası, stres beyin dalgasıdır ve saniye de 15 ilâ 40 hz. arasında bir frekansa sahiptir. Günde ortalama 15 dakikayla 30 dakika arasında kullanılması gereken beta dalgasını, modern hayatta saatlerce kullanıyoruz. Peki kullanınca ne oluyor?

Modern tıbbın, nasıl çalıştığını hâlâ tam olarak keşfedemediği bağışıklık sistemi, her türlü durumda, vücuttaki tüm arızaları tamir etmek üzere programlanmıştır. Beta dalgalarının hakimiyetinde, bu sistem tamamen devre dışı kalmakta ve vücut kendi kendini tamir edememektedir. Bu dalgalar, beyne hayatın tehlikede olduğu mesajını verdiği için beyin, iyileştirici hücreleri, içerideki bir hastalığı tedaviye yöneltmek yerine, bütün gücünü kaslara ve beyne odaklar. Hastalıkları tedavi etme fonksiyonu, artık 2. tercihtir.

Saniyede 9 ile 14 hz. frekanstaki alfa dalgalarının varlığında ise, immün sistem normal çalışmaya başlar. Yani iyileşmenin sağlanabilmesi için, alfa frekansına geçilmesi gerekmektedir. Modern hayat ise, bizi sürekli beta frekansında tutar. Çay, kahve, sigara ve enerji içecekleri de, adrenalini artırarak beta frekansında kalmamıza sebep olur. Öncelikle yapılması gereken, beyin dalga frekans hızlarının düşürülmesidir. Günümüzde, Uzakdoğu kaynaklı bazı tedavi yöntemleriyle bu dönüşüm sağlanmaya çalışılmaktadır.

Virüslerin bilgisayardaki programları sabote etmesi gibi, insanın ruh programını da sabote eden virüsler vardır. Yalan söylemek, hile yapmak, haksızlık yapmak, saldırganlık gibi çevreye zarar veren her şey, birer virüstdür. İnsan beyni, mutlu olduğunda medeniyetin ve her türlü güzelliğin, mutsuz olduğunda ise vahşetin ve her türlü çirkinliğin kaynağı olabilmektedir.

Son yüzyılda, Hıristiyan düşünürler arasında, ruhun ayrı bir cevher olmadığı inancının, özgür irade ve yeniden yaratılış gibi temel Hıristiyan doktrinlerle çelişkili olmadığını savunanların sayısı artmıştır. Batıda son zamanlarda geliştirilen “kişi teorisi”ne göre kişi; aynı cevherin ruh ve madde olarak farklı görünümünden ibarettir. Ruh, bu öznenen veya benden ayrı değildir. Bu ben, ne tek başına beden, ne de tek başına ruhtur.

Diğer yandan, dine saygılı bir kişi; ‘Allah isterse her şey mümkündür’ inancından hareketle, Allah’ın, yeniden yaratılış da dahil, iki cevherle yapabileceği her şeyi, tek cevherle de gerçekleştirebileceğine inanır. Bu kabulün anlamı ise, dindar bir teolojinin yeniden yaratılışın imkânı için, dualizme ihtiyaç duymaması demektir. Bir dindar açısından Allah isterse; canlılık, düşünme, hissetme ve ahlaki davranma gibi özellikleri, maddi cevherden bağımsız, ayrı bir cevher olan ruhu yaratarak, tüm bunlara imkân vermiş olabilir. Veya, daha işin başında maddi cevheri, kendisiyle “ruh sahibi insan” oluşturabilmesine imkan tanıyan bir potansiyelle yaratmış da olabilir. İlahi kudret açısından mümkün olan farklı alternatifler varsa ve bu şıklardan birisinin seçilmesinin, İlahi hikmete daha uygun olduğunu belirleyemiyorsak, Allah’ın bunlardan hangisini gerçekleştirdiği ile ilgili sorulara “bilemiyoruz” demek, hem tutarlılık, hem de teolojik tavır açısından en uygunu olacaktır. Mahiyeti bilinmezler hakkında en ileri ilim, “bilmiyorum,” kelimesinde ifadesini bulur. Böylesi bir tavır, hem Allah’ın fiillerindeki bütün hikmetler çözülebirmiş gibi iddialarda bulunmanın yol açabileceği kibirden sakınılmasına; hem de din ve bilim arasında bu konuda çıkartılan çatışmanın, dinen bu şıklardan birinin tercih edilmesinin zaruri olmadığı gösterilerek, çözümlenmesine vesile olabilir. Şurası çok açıktır ki; İslam düşüncesinde yeniden yaratılış, ruhun ölümsüzlüğü sayesinde değil, Allah’ın ilmi ve kudreti ile

gerçekleşecektir. “Gökleri ve yeri yaratan, onların bir benzerini yaratmağa kadir değil midir?” Elbette kadirdir!

İdare edenler âlemine “emir veya gayb âlemi”, idare edilenlere ise “halk veya şehadet âlemi” diyoruz. Bedenin ruh namına hareket etmesi, gayb âleminin şehadet âlemine hakimiyetini temsil ediyor. Halk âlemi, en mükemmel şeklini insan bedeninde bulduğu gibi, o bedenın idarecisi olan ve emir âleminden olan ruh da, en mükemmel bir kanun olacaktır. Ruh; hayat sahibi, şuurlu, nurani, maddi bir vücut giymiş, kâinata hüküm süren tüm sıfat ve çeşitliliklerle ilişkili ve onların örneklerini kendinde bulunduran bir kanundur. Eşyayı sevk ve idare eden matematik, fizik, kimya kanunları gibi, ruh dahi bir kanundur ki vazifesi, eşyayı canlı tutmaktır. Diğer kanunlardan farkı, şuurlu, yani kendi varlığının farkında olmasıdır.

Aristoteles, ruhu üçe ayırmaktadır: Bitkilerin büyüyen ruhu, hayvanların hareket eden ve hisseden ruhu ve insanların düşünen ruhu. Bitkisel ruh ilk mertebe, hayvansal ruh ikinci mertebe ve insani ruh son mertebedir. Bitkisel ruh tektir. Hayvani ruh kendinden önceki bitkisel ruha ve kendi ruhuna, insani ruh ise, hem bitkisel, hem hayvansal ruha sahiptir. Bundan ortaya çıkan şudur ki; bitkisel ruh, bir basamak yükseltirerek hayvansal ruha ve hayvani ruh da bir basamak daha yükseltirerek insan ruhuna ulaşmıştır. Büyüyen ve hisseden ruhlar, bedeni idare etmez. Bunlar ayrılmayacak şekilde madde ile bitişmişlerdir ve bunun için madde ile birlikte yok olurlar. İnsan ruhu ise, gerçek anlamda maddeye bağlı değildir ve beden dağıldıktan sonra da var olmaya devam eder. İşte ölümsüz olan ruh, insan ruhunun bu üçüncü boyutudur.

Ruh kelimesinin esas anlamı “can” demektir. Ruh kelimesi, vücut ifade eden, yani hakikat ve mecaz olarak birçok anlamda kullanılabilen bir kelimedir. Ruhsuz bir canlılık düşünülemez

ama, bir bitkiyle hayvandaki ruh ile, insandaki ruh aynı evsafıta değildir. İnsandaki ruh, cezaı ehliyeti olan ruhtur ki, bunu Allah özellikle yaratmış olup âlim, işitici, görücü gibi birtakım sıfatları vardır. Kendisine iyilik ve kötülük yapma yeteneği verilmiş olduğundan dolayı, sorumluluk da taşımaktadır. Diğerleri ise, sadece hayat verici bir enerji mahiyetindedir, insandaki ruhun diğer özelliklerine sahip değildir. Hayvanlardaki ruh da bitkilerdeki gibi değildir, daha mtekâmindir. Bu sebepten, hayvanların bazı becerileri vardır ve kararlar verip bunları uygulamak üzere harekete geçebilirler.

Ruh; insanın yaratılışı esnasında, melek (Cebrail) tarafından bedene flenip, ölümü anında meleklerce bedeninden çıkarılıp alınan ve nesneleri algılayıp, insanın yükümlü kılınmasını sağlayan bilici hakikat olarak tanımlanmıştır. İnsanın doğumuyla beraber varlığını gösteren ve yaşanan hayatın içinde gelişebilen ruh programı, Yaratıcı İrade'nin insanoğluna ikramıdır. Allah, insanı düzenli bir şekle sokup, içine adeta, kendi sıfatlarından bir miktarlık aksettiren bir program yklemitir. Allah tarafından insana üflendiği söylenen ruhu, bir enerji transferi olarak tanımlamak ta mümkündür. Hay olan Allah; hayatı, hayatıyeti, canlılığı, Ruh yani Cebrail (A.S) aracılığı ile insanlara vermektedir. Can nefesini Cebrail flemitmektedir. Yoksa bizzat Allah'ın, kendi Zatı'ndan bir ruh üflemesi söz konusu olamaz. Öyle olursa insan O'ndan olur ve O olur. Bazı mutasavvıfları yanılın, belki de bu aracı varlığın unutulmasıdır.

İnsan, bedeni ve ruhu ile, varlık âleminde çok özel bir konumdadır. Varlığının z olarak ruh temel cevher ise de, bu cevherin olgunlaşması bakımından bedene muhtaç oluşu da izahıtan varestedir. Vücudun her zerresinde ruh mevcuttur. Özellikle beyin üzerinden düşünsel faaliyetlerimizi, kalp üzerinden de duygusal özelliklerimizi oluştırmaktadır. Ruhun, maddi hislerle

idrak edilmesi mümkün değildir. O göz ile görülemez, bir şekli ve sureti de yoktur. Mevlana, bu konuda şöyle diyor: “Hakikatte beden ruhtan, ruh da bedenden gizli değildir. Fakat ruhu görebilmek için hiç kimseye izin verilmemiştir”.

Ruh, zaman ve mekân kavramlarından uzaktır, hacmi yoktur, tam anlamıyla nuranidir; zaman kaydı da dahil, hiçbir maddesel kayda tabi değildir. Ruh, müşahade âlemindeki varlıkları algılamak için, her zaman vücuttaki organları kullanmaya muhtaç değildir. Mesela; insan rüyada, göz olmadan görür, kulak olmadan işitir, el olmadan tutar, ayaksız yürür, hatta kanatları olmadan uçar, hiç görmediği insanlarla konuşur. Ruh vücuttan ayrılıp seyahat edebilir ve aynı anda birkaç değişik yerde belirip görülebilir.

Seven, sevilen, âşık olan, nefret eden, nefret ettiren, gücenen ve gücendiren, kin besleyen ve intikam almak isteyen, güzel şeylerden hoşlanan ve sevinen, kötü ve çirkin şeylerden hoşlanmayan, üzülen ve tasalanan, duygulanan, etkilenen, etkileyen, mutlu ve mutsuz olan ruhumuzdur. Namus, haya, iffet, iman, sevgi, nefret... hep ruha ait özelliklerdir. Bizi hayatta bir anlam ve amaç aramaya iten şey, insan ruhudur. İnsan ruhu, şuurlu, hür ve kendiliğinden faildir.

Ruhsal gerçeklik, insanın bütün kâinatla bağlantı kurmasını sağladığı gibi, kişiye evrendeki bütünlüğün bir parçası olduğunu da hissettirir. Bütün kâinata tevhid nazarıyla bakmamızı emreden dinimiz, küçük kâinat kabul edilen, hülasa-i kâinat addedilen insanı, bu tevhidi bakıştan, bütüncül yaklaşımdan hariç tutmaz.

Ruh, yetenekler kümesidir ve bu kümedeki kimi yetenekler, kişinin kendisi tarafından geliştirilmekte ya da yarım kalmaktadır. Ruhun diğer bir özelliği de, beden sürekli değiştiği halde, ruhun değişmemesidir. Ayrıca, vücutlarımızdaki bütün fizyolojik ve biyokimyasal faaliyetler benzer olmasına rağmen, insanlar

arasında akıl, irade, Őuur, dűŐűnce ve fikir farklılıkları olmaktadır. İnsan vücudundaki bu garip çeliŐűki; insanın akıl, irade, Őuur gibi yeteneklerin kaynađının beden deđil, ruh olmasıyla iliŐűklidir. İnsan “ben” derken, bilerek veya bilmeyerek ruhunu kas-tetmektedir. Her 7 yılda bir bűtűn hűcrelerimiz deđiŐűtiđi hűlde, yine bizim biz olarak kalmamız ve benliđimizın korunması da ancak ruhun varlıđı ile ačíklanabilir.

Bazı  limler, filozoflar ve sufiler, ruh ile nefsi aynı varlıđın iki adı olarak ačíklamıŐűlar, bazıları ise nefis ile ruhu farklı mahi-yetler olarak tanımlamıŐűlardır.

Bizim ruh dediđimize, Kur’an-ı Kerim ‘nefs’ demektedir. Nefs; bir kimsenin kendisi veya  zű, kiŐűi, Őahıs, beden ve can gibi anlamlara gelir. Kur’an-ı Kerim’de nefis; insan, tűm maddi ve manevi unsurlarıyla insanın kendisi, zatı ve  zű olarak gečí-mektedir. Daha dođrusu; ruh da dahil olmak üzere insanın tama-mına nefis demektedir. Ačík ve gizli, dűnyaya ve ahirete bakan duyuları, maddi ve manevi becerileri, arzu, heves ve ihtiyačíları, canı, ruhu, hayatı ve istekleriyle, kiŐűinin bizzat kendisi demektir. Nefs; insanın maddi-manevi sahip olduđu her Őeyin bűtűnűdűr, etiyile, canıyla, benliđiyile tamamıdır.

Nefs kelimesinin; nefes almaktan tűrediđi ve nefes alan kiŐűi anlamına geldiđi kabul edilmektedir. Kelimenin, enfűs (nefisler, canlar) ve nűfus (insanlar) gibi iki adet çođul hűli de mevcuttur. Kur’an’daki ilgili ayetlerden anlıyoruz ki, nefis, insanın kendisi, insanı insan yapan  zdwűr, takva ve fűcür ilham edilen öz, benlik. Nefse, isyanı da, takvayı da, hata yapmayı, aşırı istekleri ve Allah’a itaat etmeyi de öđreten Allah’tır.

Nefs, insanın kendisidir ve műkerremdir. İsl m fıtratıyla dođan her nefis, dűnyaya Őeref vermiŐűtir. İnsan, iki y nlű bir varlıktır. İmtihan sırrı mucibince iyiye de eđilimlidir, k tűye de. İnsana dıŐűarıdan gelen telkinler; insanların birbirlerine dostane

ve hasmane, sözlü ya da fiili tepkilerinin, insanda makes bulmasıdır. İçimizden gelen telkinler; meleğin iyiye yönlendirici, şeytanınsa saptırıcı telkinleridir. Nefs, tevhid şuuru ve Kur'an ahlakıyla hayat boyu terbiye edilecek, ama buna rağmen, ölüme kadar, imtihan sırrı gereğince fırsat buldukça kötülüğü emretmeye çalışacaktır. Böylece müslüman da, son nefesini verinceye kadar olgunlaşmaya ve derecelerini arttırmaya devam etmiş olacaktır.

Nefs, fiillerinden sorumlu ruh, yani hüküm gününde sorumlu ruh olarak da tanımlanmıştır. Dolayısıyla, insanın, ölünce de ebedi varlığını devam ettiren unsurudur. İslam inancına göre, ruh-beden bütünlüğü bakımından dünya hayatı ile ahiret hayatı arasında bir fark yoktur. Dünya hayatında nasıl ki, her iki unsur birlikte bir bütün teşkil ediyorsa, ahiret hayatı da aynı şekildedir. Ruhlar, sonradan yaratılmış olmakla birlikte, bedenın ölümü ile yok olan varlıklar değillerdir. Allah'ın emri ve izni ile, ölümden sonra semaya kaldırılmakta ve bazılarınca Berzah denen özel bir boyutta, İlahi kontrol altında tutulmaktadır. Ruhların, bu boyutta ya azab, ya da nimetler içerisinde kıyamet gününü bekleyecekleri kabul edilir. Yeniden diriliş gününde, yeni şartlara uygun olarak yaratılmış yeni bedenlerine iade edilip diriltileceklerdir.

HASTALIK

*Şeb-i yeldâyı müneccimle muvakkil ne bilir?
Mübtelâ-yı gama sor kim giceler kaç saat!
(Sâbit)*

Belki de dünyevi manada en büyük zenginliğimiz sağlığınızdır, ama kaçımız sağlığınıza kıymetini biliriz? Sağlık, gerçekten paha biçilmez bir nimettir, onu korumanın tek yolu, ruh ve bedene bakım yapmaktır. Çoğu zaman, maddi şeylerin derdine düşmemiz sebebiyle sağlığınıza olunuz. Yeniden kazanmak için de peşinde koştuğumuz parayı pulu sarf ederiz.

Vücudun iç ortamını sabit tutabilme (homeostazis) yeteneğini sekteye uğratan ve dinamik dengesini bozan uzun süreli değişiklikler, hastalık olarak tanımlanır. Hastalıklar, çeşitli iç ve dış faktörlerin etkisiyle oluşabildiği gibi, genetik ve yapısal bazı eksikliklerden ve kusurlardan da kaynaklanabilmektedir.

İnsan vücudu bir enerji kütlesi olarak algılanırsa; vücutta dolaşan enerjinin dengede olması sağlıklı olmak, dengenin çeşitli sebeplerle bozulması ise hastalık olarak kabul edilebilir. Hastalık bir enerji bozulmasıdır. Dört bin yıllık Çin tıbbına göre, tüm hastalıkların sebebi zihinseldir. Hastalıklar önce enerji seviyesinde başlayıp daha sonra bedene yansır. Psikosomatik kelimeleriyle anlatılmak istenen de bu durumdur. Kancersiz kendinizi yok etmek istediğiniz için ortaya çıkmıştır. Tedavinin ilk şartı, sizin hayattan keyif almaya başlamanız ve yaşamak istemenizdir! Dolayısıyla her hastalığı enerji terimleri üzerinden tanımlamak ve iyileştirmek mümkündür. Bunun üzerine hiçbir şekilde gidilmedi. Hasta edici uygarlık ise, kendi tedavisini yine kendi yöntemleriyle, biyomedikal tıp üzerinden çözmeye girişmiştir.

Günümüzde ölüm ve hastalık, modern hayatın akışını bozan, yok edilmesi gereken, eğer edilemiyorsa gözlerden uzak tutulması gereken unsurlar olarak görölmektedir. Modern tıbbı göre hastalık, “makina”nın arızalanmasıdır. Makinada bir arıza meydana gelmişse, bunun altında yatan sebep araştırılır. Yani etyolojisine bakılır. Sonra bu hastalığın patofizyolojisi, yani oluş mekanizması değerlendirilir. Yalnızca görünen nedenler araştırılır. Hayat dediğimiz karmaşık serüvende yolunda gitmeyen neler vardır, bunlar hiç sorgulanmaz. Ya da, bu hastalıkla imtihan edilip edilmediğimiz hiç sorgulanmaz, hastalıkla bize hatırlatılmak istenen nedir, hastalığın bize bir mesajı mı var soruları hiç akla getirilmez!

İslam’da, sağlık da, hastalık da Yaratıcı’nın takdiri olarak kabul edilir. Ya hediye, ya da imtihan vesilesi! İnsan hasta olduğu zaman, üzerine bir melal çöker ve o melalin sahibi de Cenab-ı Hak’tır. Hastalık bir zayıflık, ölüm ise nihai bir başarısızlık olarak telakki edilmemelidir. İzdıraplar bizi insan kılar. Esas problem, hastalığı bir bela olarak, bir felaket olarak yorumlamaktır. Kadim kültürümüzde hastalık, Cenab-ı Allah’ın kuluna verdiği bir imtihan olarak algılanırdı. Tabii ki şifa aranırdı ama, şifadan önce sabır aranırdı!

Hastalıkları düşman, hastalık etkenlerini ise düşman askeri olarak gören çarpık anlayış sayesinde, içinden geldiğimiz doğal canlı örtüsünü de kendimize düşman etmeyi başardık. Hâlbuki, hayatın tamamı karşılıklı iyi geçinme ve faydalanma (simbiyoz) üzerine kuruludur.

Neden hasta oluyoruz sorusuna, aşağıdaki cevapları sıralayabiliriz:

Stresten korunma yollarını yeterince özümseyemeyip, muhabbetsiz bir hayat tarzı ve manevî yoksunluklar içerisinde boğuşarak, doku ve hücrelerimizin hasarlanmasına sebep olmak.

Kendisine ve insanlara güven duygusunu kaybeden insanların, önce psikolojik, ardından da psikosomatik hastalıklara yakalanması kaçınılmaz olacaktır. Stresli haberlerin, beyinde stres tepkilerini harekete geçirdiği ve uzun dönemde bütün vücut fizyolojisini bozarak, yüksek tansiyon gibi birçok hastalığa zemin hazırladığı bilinmektedir. Endişelendirecek şeyler yerine mutlu edecek şeylere odaklanmak önemli! Bu dünyada sahip olunabilecek en büyük nimet, huzurdur.

Hayatı yaşamayı zorlaştıran her türlü düşünce ve saplantıdan uzaklaşmaya çalışılmalıdır. Aşırı sağlıklı olma çabaları, zararlı etkenlerden korunma saplantıları gevşetilmek zorundadır. Hasta ancak hayatın yaşamaya değer güzel bir deneyim olduğunu idrak edebildiği zaman, iyileşme süreci başlamış demektir.

Gözümüzün ve midemizin doymasına zemin hazırlayacak bir hayat tarzımız olmadığı için, robot gibi çalışmak zorunda kalmak, hiç ölmeyecekmiş gibi dünya için çalışırken, hemen yarın ölebileceğimizin hiç aklımıza gelmemesi ne büyük tenakuz!

İçtiğimiz sudan, yediğimiz yiyeceklerden, soluduğumuz havaya kadar her şeydeki kirlilik. En önemlisi, insani ilişkimizdeki kirlilik ve sunilik! Hava kirliliği, sudaki ağır metaller ve çevremizi kuşatmış elektronik ve manyetik kirlilik ve radyasyon. Trafik, şehrin gürültüsü, beton yığını kentler! Hepsisi de insan fitratına aykırı!

Fast food, rafineri gıdalar ve katkı maddeli yiyecekler, tatlandırıcılar, beyazlatılmış unlu gıdalar ve beyaz şeker, tuz ve katı yağlar, hormonlu gıdalar, sigara, alkol, uyuşturucu... Hepsisi köşebaşlarını kesmiş birer canavar!

Hareketli birer varlık olarak yaratılmamıza rağmen, nerede ise hareketsiz bir hayat tarzını benimseyerek, tembellik, uyuşukluk ve pısrıklıkla savunma sistemimizin iflasına zemin hazırlamak. Modern hayatın ortaya çıkardığı; yürümeyen, çalışmayan

ve bedenini kullanmayan, yağlı, göbekli, yumuşak dokulu, ince bacaklı ve kaba yüzölü, bitmez bir koşunun pençesinde zamanla yarışan stresli insan tipi, hastalıklara alabildiğine açıktır.

Hastalıklar ve hastalığa sebep olan faktörler genel bir bakış açısıyla ele alınmamalıdır, çünkü her hastanın, her hastalığın kendine özel çevresel şartları vardır. Eğitimsizlik, kötü hayat şartları, sağlıksız işyerleri, olumsuz bir sosyal ve ekonomik yapı, işsizlik, ekolojik problemler gibi pek çok faktör hastalıklarda rol oynar. Dolayısıyla, hastalık yok, hasta vardır kuralı her zaman geçerlidir.

Hastayı doğal ortamından koparmadan, vücudun hastalık üzerindeki etkisini ve doğal seyrini tamamlaması beklenmelidir. Canlı beden, karmaşık ve son derece gelişkin özdüzenleme özelliğı olan bir sistemdir. Spontan iyileşme hali, hastalığa ve vücudun bağışıklık sisteminin güçlüğüne bağılı olarak değışebilirken, sanıldığından çok daha fazla oranda gerçekleşmektedir. Bu durumda hekime düşense, sadece vücudun tedavi edici gücüne yardımcı olmaktır.

Hastalığın doğal yeri hastaneler değil ailedir. Bir kişı ailesi ile yaşıyorsa hastalıkla mücadele gücü başka, yalnızsa çok başka olur. İçten bakımın yumuşaklığı, bağılılık gösterilmesi, samimi iyileştirme arzusu, hastalığa karşı mücadele eden kişıye en büyük yardımı sunar. Bu nedenle soğuk klinik ve hastaneler çoğı zaman gereksizdir, çünkü doktorun hastalığa değil hastaya yardım etmesi gerekmektedir ve bu nedenle onun görevi hastanın ve hastalığın doğasını bozmadan hizmet etmektir.

Mutlak son görüldüğü halde, hastayı biraz daha yaşatmak adına bir hastanenin yoğun bakım servisine emanet etmediğinde, sanki aile de, üzerine düşen sorumluluğı yerine getirmemiş gibi hissediyor veya öyle hissettiriliyor.

Sözün özü, sağlık, bize bir başkasının hediye edeceği bir olgu

değil, bizim sahip çıkmamız gereken en büyük değerimizdir. Bu gerçeği unutmayalım ve yarınları beklemeden bugünden kendimize bakmaya başlayalım.

YAŞLILIK

*İhtiyarlarda maziyi görürüz;
halbuki iyi baksak, istikbalimizi görürdük!*

(Cenap Şahabettin)

Yaşlanma, hayat boyunca meydana gelen bedensel, ruhsal ve manevi değişimler ile birlikte, doğumla başlayan ve ölümle sona eren gelişim sürecini ifade eder. Başka bir deyişle yaşlanma, ölümle sonuçlanacak biçimde, canlılık etkinliklerinin azalması şeklinde tanımlanabilir. Dünyaya geldiğimiz gün, bir yandan yaşamaya, bir yandan da ölmeye başlarız! Çünkü insan doğar doğmaz yaşlanmaya başlamaktadır. Başka bir deyişle, doğduk doğalı yaşlanmaktayız. Örnek vermek gerekirse; beyin ve göz hücreleri, doğumdan itibaren eskimeye başlar.

Kâinatta hiçbir şey bir anda olmaz, her şeyin kademeli ve belirli süreçlerden geçerek, yani tedricen oluştuğu gözlenir. Doğumla başlayan ve ölüme doğru giden biyolojik yolculuğumuzda da, kademeli bir değişim geçirmektedir. Bu süreçte, vücudumuz belirli bir olgunluğa erişir, bir noktadan sonra ise ölüme doğru değişim başlar. Yaşlanmayı, sadece orta yaştan sonra ölmeye doğru işleyen bir süreç olarak düşünmemek lazımdır. Yaşlanma, eskime, canlı-cansız bütün varlıkların kaderidir. İnsan farkında olmasa da, zaman ölümün lehine işlemektedir.

İnsanın tabiatı gereği; doğacağı, olgunlaşacağı ve öleceği kabulüne karşılık, günümüz insanı çoğunlukla bu gerçeği kabul etmemekte, insanlar, genç bir vücuda sahip olabilmek ve yaşlanmayı mümkün olduğu kadar geciktirmek, zamanın izlerini silmek için çok değişik arayışlara itilmektedir. Tabii ki bu isteklerin de, tüketici kültüründe yer almak ve gerekli harcamaları

yapmak şeklinde bir bedeli olacaktır. İki insan çeşidi çok kötüdür: Biri gençliğe özenen yaşlı, diğeri ise, yaşlılığa özenen genç.

Hayatın mevsimleri olduğunu ve yaşlılığın tedavi edilmesi gereken bir mevsim olarak değeriendirilmemesi gerektiğini kabullenemiyoruz. Hayatın akışı içersinde, her yaşın kendine göre birçok özellikleri ve güzelliikleri vardır. Yaşlılığın, sadece güçlük ve zorlukların olduğu bir dönem değil, hoş yanlarının da olduğu bir hayat kesiti olduğunu düşünmek, yaşlıyı mutlu edecektir, ruhundaki fırtınaları dindirecektir. Hayattan çok şey istemeyeceğiz, bize verdiklerinin kıymetini bileceğiz. İnsan için önemli olan, ecel vakti gelip çatana dek anlamlı bir hayatın izini sürmektir.

Yaşlılıkta zekâ parlaklığı azalır, yeni şeyler öğrenmek zorlaşır, hafıza zayıflar, girişim ruhu ve ataklığı geriler. Bilgelik ve ağırbaşlılık belirginleşir, mantıklı ve doğru düşünme daha sağlıklıdır, muhakeme güçlüdür, isabetli hükümlere daha kolay varılır. Demek ki yaşla kaybolan kabiliyetlerin yanında, önemli kazanımlar da varsa, kişi keyifli bir yaşlılık geçirebilir.

Yaşlılarda saçın ağarması ile beraber ruh da ağarmaya başlamaktadır. Yalnızlık duygusu, yaşlı bir insanın en önemli psikososyal problemidir. Ölüme yaklaşmakta olan bir ihtiyarı rahatlatan en önemli şeyler, aile-çevre desteği ve iyi bir hayat felsefesidir. Gerçekçi hayat felsefesine sahip olan insan, en ufak şeylerden bile mutlu olabilir. Kendisini yalnız hissetmeyen, ailesinin, çocuklarının, yakınlarının yanında olacağını düşünen yaşlı birey, kendisini çok daha güçlü hissedecektir.

Bu zaman dilimi, aynı zamanda içe dönüş ile, duyguların sakinleşmesinin yaşandığı bir dönemdir. Bu özellikleri açısından bakıldığında, yaşlılığın ürkülen, korkulan, kaygıyla beklenen bir mevsim olmaktan çok, bilgelik ve üretkenlik özellikleriyle, toplum açısından ne kadar önemli bir dönem olduğu görülmektedir.

Bilge sözüyle; doyumlu, kendisiyle barışık, olgun ve kâmil insan anlatılmaktadır. Yaşlılık, bilge olmayana, bolluk içinde yaşasa bile ağır gelir. “Âlimin kocası koç olur, cahilin kocası heç olur” atasözümüz bu gerçeği veciz bir şekilde özetlemektedir. Bu çağın en önemli tehlikelerinden birisi, umudun yitirilmesi ve ölüm korkusudur.

Maneviyat ve din, yaşlılıkta ruh sağlığımızı destekler. İbadet edenlerin, yaşlılık ve ölüm konularında kendilerini daha iyi hissettikleri anlaşılmıştır. Birey, din sayesinde yalnız olmadığını hisseder. Kendini yaratan bir Güc’ün var olduğunu ve o Güç’ün, her konuda kendisine yardım edebileceğini düşünür.

Yapılan araştırmalar, beynin yeni şeyler öğrenmesinin uyarıcı bir etki yaptığı ve hücre yaşlanmasını yavaşlattığını göstermektedir. Gücü nispetinde çalışan, üreten, düşünen, henüz ideal ve planları bitmemiş olan insanların yaşlılık dönemi daha dinç ve daha canlı geçmekte, hastalıklar karşısında da daha dayanıklı olmaktadır. Yaşlıları oturdukları yerden kaldırmayarak, yapmak istedikleri her şeye, “sen dur, ben yaparım” denirse, işe yaramadıkları ve lüzumsuz bir hayat yaşadıkları hissine kapılabilirler. Hâlbuki, onlardan bir şeyler istemek, basit taleplerde bulunmak, onlara hala ihtiyaç duyulduğunu hissettirmek, onlar için pozitif bir enerji ve motivasyon olacaktır.

ÖLÜM

İnsan, ruhunda açılan yaradan ölür!
(Balzac)

İnsan, bir başlangıcı olan ve mekânda yer işgal eden bir varlıktır. Bu varlık, birtakım eylemleri yapabilecek özellikteki organların uyumlu bir şekilde birleşiminden oluşmuştur. Bu özellikleriyle beraber, insan ölümlü bir varlıktır. Canlılık, düşünmek ve ölümlü olmak insanın temel özellikleridir. Ölüm yoksa insan da yoktur. Zira bir varlık ölümlü değilse, o insan olamaz. Yok olmak her canlının kaçınılmaz sonudur. Hayat bir şeyin varlığa geçirilmesi, ölüm de bir şeyin varlığının veya sıfatlarının yok olmasıdır.

Özellikle felsefe, insanın ölümle ilgili merakını canlı tutarken, din bu konudaki sorulara cevaplar üretmek adına pek çok görüş geliştirmiştir. İnsanoğlu tarih boyunca, ölümle birlikte çürüyüp toprak olan cesedinden ayrı, ölümsüz bir yanının bulunduğunu fikrine hep sahip olmuştur. Alınan her bir nefesin yarısı hayat, yarısı ölüm için alınır. Her insanda var olan ölümsüzlük duygusu, ona başkası tarafından telkin edilmediğine göre, bunun İlahi Kudret tarafından mayamıza katılan, fitri ve temel bir duygu olduğunu kabul etmek gerekir.

Ömür, anne rahmi ile toprak altındaki iki karanlık arasında yakılan bir kibrit alevi gibidir, alev almasıyla sönmesi an meselesidir. Geleneğimizde ömür, doğunca kulağımıza okunan ezan ve ölünce üzerimize kılınan cenaze namazı kastedilerek; “namazsız bir ezanla, ezansız bir namaz arası kadardır” şeklinde özetlenmiştir. Hayat, önceleri hızla akan, engebeleri aşan ve çağlayanlar oluşturan bir ırmaktır. Bu ırmak giderek genişler ve

daha sakın akmaya başlar. En sonunda, görünür bir sınır olmak-sızın denizle birleşir ve böylece varoluşunu yitirir. Artık nefis ölmüş, zaman boyutundan çıkmış, zaman algısı kaybolmuştur.

Hayat, ölüm hedefine doğru koşulan bir yarıştır. Ölüm-den dolayı hayat sona ermez; dünyevi hayatın sona ermesine ölüm denir. Ölüm, hayatın ikiz kardeşidir ve bizimle birlikte doğar. Ölüm bir hastalık değil, bir kaderdir. Ölüm biyolojik olarak varolmalıdır, çünkü her yeni ölüm, yeni bir doğum için fırsattır. Niçin ölüyoruz sorusuna verilebilecek en özlü cevap, “ölmek zorunda olduğumuz için” şeklinde-dir. Ölüm, hayatın bir gerçeğidir ve korkmayı gerektirecek hiçbir unsur içermeyiz. Mevlana, “telaşlanma, hastalandığın için değil, doğduğun için öleceksin” der!

Marcus Aurelius: “Ölüm, gençliğe, yaşlılığa, büyü-meye, olgunlaşmaya, dişlerin ve sakalın çıkmasına, saçların beyazlamasına, çiftleşmeye, hamileliğe ve hayattaki diğer doğal şeylere benzer. O halde akı başında bir insanın ölümüne kızmayıp, onu doğal bir süreç olarak beklemesi gerekir. Nasıl bir çocuğun doğumunu bekliyorsak, ölümü de aynı şekilde beklemeliyiz” der! Epiktetos: “Kötü olan ölüm değil, utanç verici bir ölümdür” di-yerek ölümüne bakış ačíını özetlemiştir! Sevdiklerimizden kısa süreliğine uzaklaşmaktır ölüm!

Uyku, dinlenmek için, ölüm de bozulmayan, ihtiyaşlamayan ve hasta olmayan, yani ahiret hayatına uygun bir vücuda sahip olmak için zorunludur. Çünkü insan, sonuçta bedeniyle değil, ruhuyla insandır ve ruh da ebedilik üzere yaratılmış bir varlıktır. Ölüm, insanın manevi benliğinin, Hak tarafından kendisine çekilmesidir. Ölüm, maddi âleme ait olan ve artık gerekmeyen beden elbisesinin çıkartılmasından başka bir şey değildir.

Kâinat; içindekileri kuşatan büyük bir enerji; varlıklar ise bu enerji içerisinde birer sinyaldir. Kâinatı kuşatan Sonsuz Kudret,

sinyal üreten bu varlığa, yani yaratılmışa, dünyadaki dolaşımını bitirdikten sonra başka bir hayatta varlığını devam ettirmesi için izin vermektedir. İnsan için enerji bandının önceliği, hayat devam ettiği sürece maddi boyutta, öldükten sonra ise anlam boyutundadır. İnsan öldüğünde, sadece enerji bandını değiştirmiş olur. İnsanın sinyali, parmak izi gibidir ve onu kâinattaki enerjiden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Bu sebeple hiçbir canlı, sinyali sönmedikçe yok olmayacaktır.

Ruhsal anlamda ölüm değil, değişim ve geçişler vardır. Eğer mutlaka bir ölümden söz edeceksek, bunun aynı zamanda bir başka plana doğum olduğunu söylemek zorundayız. Ölüm anında beyin çılgın gibi bir bilgi işleme içine giriyor. Hayati bir tehlike atlatanların çoğunlukla söylediği; "hayatım bir film şeridi gibi gözlerimin önünden geçti" sözü, herhâlde bu durumu ifade ediyor. Çok kısa süren bu bilgi işlemenin ardından ölüm gerçekleşiyor. Belki de beyne ait tüm bilgiler, bu aşırı bilgi işleme döneminde başka bir boyuta aktarılıyor, bunu bilemiyoruz. Beynin durmasıyla birlikte, vücuda yayılan biyoelektrik enerji kesildiği için; beden, ruhu kendisine bağlı tutan elektromanyetizmasını yitirir. İşte bu olay ölüm kelimesiyle anlatılır. İnsan, ölüm denen olayla, maddi bedeni terk ederek, ruh denilen holografik dalga yapısıyla hayatına farklı bir boyutta devam eder!

Bilimsel dünya görüşünün kaçınılmaz sonuçlarından biri de ölümün sekülerizasyonu olmuştur. Böylelikle, tıpkı tabiat gibi, adeta ölümün de tılsımı bozulmuştur. Tıp, günümüzde hayatı uzatmaya çalışmıyor, aslında ölümü uzatıyor. Uzun ömür, ancak gençliği uzatabiliyorsa arzu edilebilir, ihtiyarlığı uzatıyorsa arzu edilmez. Tıp bilimi, insanın ölümlülüğünü kabullenmekte ayak direttiği oranda, "bir can çekişme olarak hayat" uzuyor. Ölüm korkusu ölümü durduramaz ama, hayatı durdurur. Ölümden en çok korkan kimseler, yaşamaktan en fazla korkanlardır. Bu ne-

denle; ölümü, anlamdan yoksun, basit bir durum olarak görmektense, hayatın anlamını tamamlayıcı olarak görmek, insanın ruh yapısına daha uygundur. Ölüm, profesyonel tıbbi bakışı aşan bir merhametle ele alınmayı hakeden bir süreçtir.

Biyolojide genel olarak kabul edilen ölüm tanımı, bir organizmanın, bünyesindeki tüm hücrelerle birlikte işlev göremeyecek şekilde bütünlüğünün bozulmasıdır. Yüzyıllardır ölüm, solunumun ve kalbin durması (klinik ölüm) olarak tanımlanıyordu. Bugün bu kavram, yerini beyin ölümü (biyolojik ölüm) kavramına bırakmıştır. Beyin ölümü, beynin elektriksel potansiyelinin izoelektrik hatta düşmesi demektir. Ölüm ne şekilde olursa olsun, biyolojik ölümün, klinik ölümden 6-8 dakika sonra gerçekleştiğini biliyoruz.

İnsanoğlunun varlık serüveninin; önce dünya âlemi, ardından berzah âlemi ve nihayet ahiret âlemi olmak üzere üç etaptan oluştuğu söylenebilir. Ölüm, bu dünyadan berzah âlemi denen özel bir boyuta intikal vesilesidir. Ölümle birlikte ruhlar bedenden ayrılrsa da, insanoğlu benliğini kaybetmemektedir. Bedenler çürüyüp toprağa karışsalar da, insanoğlu ruhsal kimliğini, varlığını ve kendi farkındalığını sürdürmektedir.

Berzah, insanoğlu için herşeyin askıya alındığı bir fetret değil, bilakis bu dünyadaki hayatın iyi veya kötü sonuçlarının görüleceği bir âlemdir. Bu intikal âlemindeki azap ve mükâfat ruhsal olmakla birlikte, bedensel gibi hissedilecektir.

Modern toplumların ölümle olan ilişkisi anlaşılmadan, bu toplumların kimliği tam olarak anlaşılamaz. Bunu anlamadan da modern tıbbın hastalık ve sağlıkla ilgili yaklaşımını kavramamız mümkün değildir. Modern toplumlarda insanın ölümü, tabiatın ağır bir cezası olarak algılanmaktadır. Ölüm, modern toplumların kaçtığı, yenmek ve ortadan kaldırmak istediği bir şeydir. Özellikle ölmek için doğduğuna inandığı hâlde, bir başka hayata

doğmak üzere öldüğüne inanmayanlar açısından ölüm, gerçek-ten korkunç bir olaydır. Benlik bütünlüğü; olumlu-olumsuz, acı- tatlı yönleriyle bütün bir hayatın olduğu gibi kabul edilmesidir. Benlik bütünlüğüne ulaşmış güçlü ve olgun kişiler, ölümü haya- tın doğal bir parçası olarak görür, doğallığı içinde kabullenir ve korkmazlar.

Kabristanlar, salâlar ve hasta ziyaretleri, ölüm denen haki- katin hatırlatıcılarıdır. Modern insan ölümden korkuyor, ölmek istemiyor, değil ölümü düşünmek, hatırlamak bile istemiyor! İh- tiyarlamak da istemiyor. Ölümü bu soğuk ve korkulu algılayış, kendimizi merkez olarak almamızdan, yalnızlığımızdan ve sev- gisizliğimizden kaynaklanıyor. Hayatın ölümle iç içe olduğunu, ölümün hayatın devamı olduğunu ve burada yaptıklarımızın, ölümden sonra bize yol göstereceğini veya bizi karanlığa duçar edeceğini biliyor ve buna inanıyorsak, ölümsüz bir hayatı dü- şünmememiz lazım.

Ölüm, üstünlükleri ortadan kaldırarak herkesi eşit hâle geti- rir. Yaşlanma ve ölüm gibi iki hakikatin, insan denilen canlının zorbalığını önleyen iki sigorta olduğunu fark eden, onları yok etmeye değil, anlamaya ve yaşamaya çalışan bir anlayışa sahip olmamız gerekiyor. Diğer bir deyişle; ölümle savaşılan değil, ha- yatı insanileştirmeye çalışan bir tıbbı ihtiyacımız var. Güzel öl- mek, her insanın hakkıdır!

Geçtiğimiz çağlarda, ecel saati çalana kadar, insanın geride bıraktıklarıyla helalleşmesine, onlarla son bir paylaşım yaşama- sına izin verilirdi. Modernlik öncesinde, insanın öleceğini bil- mesi, gayet doğal bir şey olarak tasavvur edilirdi. Pek azımız sevdiklerimizin ölümüne tanık oluyoruz artık, ölüm ânı itina ile gözlerden uzak tutuluyor. Ailesi, onun yapmak ve bilmek zorun- da olduğu şeyleri ondan daha iyi bilmektedir ve böylelikle hasta kendi ölümüne hazırlanma, onu bilme ve düzenleme hakkından

mahrum bırakılmaktadır. Bugünün insanı, ölümü yeterince sık ve yakından göremediğı için unuttu, ölüm insana yabancılaştı. Modern toplumda, insanın ölüm üzerine düşünerek, aile fertleri tarafından sevgiyle kuşatılmış olarak kendi yatağında ölmesi adeta haram edildi.

Doğmak gibi ölmek de irade dışı, kaçınılmaz bir gerçek olduğuna göre, hayatı anlamaya çalıştığımız gibi onun ikizi olan ölümlü de anlamaya çalışmak, her hâlde akıllıca bir tavidır. Hayat gibi, ölümlü de nice hikmetler gizlidir! Ölüm yoksa tarih, kültür ve insanlık da yoktur. Sahip olduğumuz medeniyet birikimi, ölümlü olduklarının farkında olan insanlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölümün olmadığı bir dünyada insan sevemez. Yokluğun olmadığı bir dünyada, varlığın da bir anlamı olmaz. Hayatın meselesi; bu dünyadaki varoluşumuz sonlanmadan ve can, ten kafesinden uçup gitmeden önce, hayatın ve ölümün neye hizmet ettiğini keşfedebilmektir.

ÖNERİLER

*Âyinesi işdir kişinin lâfa bakılmaz
Şahsın görünür rütbe-i aklı eserinde!*

(Ziya Paşa)

Kâinattaki tüm varlıklar ve sistemler bir bütündür. Bedenimiz de, kâinatın bir misali olarak yaratılmıştır. Yaratılış kanunlarını ne kadar iyi anlarsak, o kadar sağlıklı ve doğru bir şekilde yaşamaya imkânını buluruz. Kâinat ile insan, diğer bir deyişle makro kozmoz ile mikro kozmoz arasında zaten var olan uyum, anlaşıl-maya ve korunmaya çalışılmalı, bu uyum bozulmuşsa dengenin yeniden kurulmasına gayret edilmelidir.

Her insan mutlu ve mesut yaşamak, başkalarının beklediği gibi değil kendisi gibi varolmak, sağlıklı, özgür, yaratıcı ve anlamlı bir ömür sürdürmek ister. Bizler, bu dünyaya ikiz iki kardeş olarak geliriz. Bir yanda bedenimiz vardır, diğer yanda ruhumuz. Ruh ve beden sağlığı bir bütündür. Beden ve ruh o kadar iç içedir ki, birinin hastalığı veya sıkıntısı diğerini hemen etkilemektedir. Pek çok ruhsal belirti bedensel bir hastalığa, pek çok bedensel belirti de ruhsal bir hastalığa işaret edebilir. Ruh ile beden arasında uyum sağlanamadığında, huzursuzluklar, mut-suzluklar, acılar yaşanır.

Günümüz tıbbı, bilimsel gerçekleri yok sayarak, bedensel ve ruhsal hastalıkları iki ayrı alan olarak tanımlamaktadır. Artık, insanı ruh ve beden diye ikiye bölmenin, günlük hayatın sıkın-tılarını, üzüntülerini, basit endişelerini hastalık diye nitelemenin ve bunları ilaçlarla tedaviye kalkışmanın, bilimsel geçerliliği olmayan bir yaklaşım olduğu gerçeğini kabul etmeliyiz. Hüzün-lerimiz, bizi ilk varoluşumuza, yani İlâhi bilince yaklaştırır. Hü-

zün üzere olmakla, hırslarımızı ve tamahkârlığımızı dizginleriz. Bu sebeple, hüznü bir tedavi nesnesi kılmayalım, kendimizden uzaklaştırmaya çalışmak yerine, onu özenle koruyalım. Bize maveradan değerli bağışlar getiren bir misafir gibi ağırlayalım. Bu noktada sapla saman, hastalıklı olan ile doğal olan birbirine karışıyor ve hüznü veya yas gibi doğal süreçler de ilaç tedavisine maruz bırakılabiliyor. Hayatlarımızdan hüznü ve ızdırabı kovduğumuzda ne kalır geriye? Saman tadında hayatlar!

Bütüncül sağılıkta doğru yaklaşım, hastanın bedensel, ruhsal ve sosyal şartlarını çok iyi değerlendirip, varsa bedensel sorunların tedavisi ile sürece başlamaktır. Şimdiye kadar bedenimizin ihtiyaçlarını çok önemsedik. Bedenimizin en önemli ihtiyacı havadır. Sonra su gelir ve sonrasında ise besin, yani yemek. Uyku ve temizlik de temel ihtiyaçlarımızdandır.

İnsan, çok boyutlu ruh ve beden insicamından ziyade, enerji üreten bir makine olarak görülünce, gıdalar da, hesap yoluyla ele alınan bir yakıt biçimini aldı. Sağlıklı bir hayat sürdürebilmenin temel şartlarından biri, insanın doğal gıdalarla beslenmesidir. Yani helal ve harama dikkat ederek yaşamaktır. Haram, insanın vücuduna ve ruhuna zararlı olan her şeydir, helal ise insanın sağılığına ve ruhuna faydalı olan şeylerdir. İslam geleceğinde acıkmadan sofraya oturmak yoktur, doymadan önce de kalkmak vardır. İslam medeniyeti, yemek için yaşamak değil, yaşamak için yemek prensibini kabul eder. Zannedilenin aksine, besin kaynaklarının sınırlandırıldığı durumlarda, canlıların ömürlerinde artış eğilimi görülmektedir.

Psikoloji ve psikopatolojinin tespitlerine göre, insanda ortaya çıkan ruhi hastalıkların ve rahatsızlıkların temelinde; kendini, eşyayı ve kâinatı tanımamak yahut yanlış tanımak, asılsız inanışlar, gerçekçi olmayan beklentiler, güvensizlik, yalnızlık, içine kapanıklık ve benzeri hususlar bulunmaktadır. Ruhumuzun en

temel ihtiyaçları; sevgi, ilgi ve takdir görme isteğidir. Psikoloji bilimi, ruhun en derin ihtiyacının sevgi olduğunu söylüyor. Hayatımızın maddi olanla değiş tokuş edilemeyen, onunla kabil-i telif olmayan başka zenginlikleri olmalı değil mi? Aylaklığı, sessizliği, kâinata hayret nazarı ile bakabilmeyi, telaştan ve gürültüden uzaklaşarak kendi içinde derinleşebilmeyi satın alamayız. Seheri görmek için para ödememiz gerekmiyor, bir dağ yolunda yürümek, bir muhtacın elinden tutmak veya sevdiklerimize sarılmak için de! Sevgisizliğin bedene, sigara içmekten, obeziteden ve hareketsizlikten daha fazla zarar verdiği görülmüştür.

Ruhumuzun ikinci önemli ihtiyacı ilgidir. Sevgi, beraberinde ilgiyi getirmezse o ruhta yine değişik problemler ortaya çıkıyor. Ruhumuzun bir diğer önemli ihtiyacı ise takdir edilmek, yani değerli olduğunu hissetmektir. Takdir edildikçe değerli olduğumuzu hissediyoruz, bu his bizi ayakta tutuyor.

İçinde yaşadığımız kültürel sistem, bizi tam anlamıyla değer eksenli bir hayata davet etmiyorsa da, şefkat ve merhamet eksenli yeni bir bakış açısına duyulan ihtiyaç açıktır. İnsani yaklaşım, insanların değer sistemlerini dikkate alan bir bakım önerir ve ruhun bakımını yeniden öne çıkarır. Ancak neyi sunarsak sunalım, müdahalelerimiz, sadece insan hayatının büyük amaçlarına hizmet ettiği kadar anlamlıdır. Böylelikle insan ruhunun en derinlerine dokunmuş oluruz. Bu hedefin gerçekleşebilmesi için, hastalık ve şifa mefhumlarının yeniden yorumlanması gerekmektedir. Kültürümüzün şifaya ilişkin boyutlarını küçümsemeyelim. Hastanelerimizi yeniden şifahanelere dönüştürmeliyiz. Hastanelerde, ölümü kabullenmeyi kolaylaştıracak ve hastaları bu yönden takviye edebilecek bir manevi rehberlik sistemi kurulmalı, bu alanda psikiyatristler ile ilahiyatçılar birlikte çalışmalıdır. Son zamanlarda, özellikle Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Bölümü'nün, Sağlık Bakanlığı ile işbirliği içerisinde

yürüttüğü çalışmaları, bu açıdan sevindirici ve ümit vericidir.

Vücut, sanıldığından çok daha güçlüdür, inanılmaz bir iç şıfa potansiyeline ve muhteşem bir iyileşme-iyileştirme yeteneğine sahiptir. Kendi başına kesikleri onarır, kırıkları kaynatır, mikroplara direnir. Sağlıklı bir immün sistemin ana fonksiyonu da, sadece mikroplarla mücadele değil, vücudun dış dünya ile uyumunu sürdürmesini sağlamaktır. Bağışıklık sistemi canlandığında kimseye ihtiyaç kalmıyor, süreç kendi kendine işliyor. Bize düşen, gerekli durumlarda onun bu gücüne destek olmaktır. Aslında iyileşme, vücudun rutin işlevlerinden birisidir ve her an tekrarlanmaktadır. Hipokrat'ın; "Herkesin içindeki doğal iyileştirici güç, bütün yöntemlerden daha güçlü bir iyileştiricidir" sözü, bu gerçeği çok güzel açıklamaktadır.

Bugün çok sayıda tıp araştırmacısı ve uygulayıcısı, hastalıktan kurtulma, hastalıkla baş etme ve onları önlemede dini ve manevi bağlılığın olumlu etkisini onaylamaktadır. Modern tıbbın/doktorların asıl görevi, doğuştan gelen ve insanın içinde var olan, sağlığı koruyucu ve hastalıkları tedavi edici bu esas gücü harekete geçirmek ve ona yardım etmekten ibarettir.

Birçok hastalığın sebebi, sürdürülen hayat tarzıdır. Hayat tarzını düzeltmeden hastalığı tedavi edemezsiniz. İyileşme sistemlerimiz, zihin yapımız ve dünya görüşümüzle çok yakından ilgilidir. Bu sistemleri optimal düzeyde tutabilmek için, hayat şeklimizi değiştirmeli, mümkün mertebe doğal bir hayata dönmeliyiz. Mutlulukla haz arasındaki ayrımı bilerek yaşamalı, haz peşinde koştukça, bizden hazzın da, mutluluğun da, huzurun da kaçacağını bilmeliyiz. Günümüz insanının mutsuzluğunun temeli; almayı ve tüketmeyi, benseverliği ve bencilliği önde tutmasından kaynaklanmaktadır. Oysa mutluluk, tüketmekten değil, vermekten, paylaşmaktan, hizmet üretmekten beslenmektedir. Duygularımız olumluysa; vücut savunma sistemimiz olum-

lu etkilenmekte, en üst düzeyde aktif hâle gelmekte ve vücudu canla başla savunmaktadır. Terside geçerlidir. Yani, mutsuz ve depresif bir insan beyninin salgıladığı proteinler, vücut savunma hücrelerini baskılamakta ve böylece vücudu enfeksiyon ve kanser gibi olumsuzluklara karşı savunmasız hâle getirmektedir.

Hızlı yaşıyoruz, çok acelemiz var, biraz yavaşlayıp düşünmeye mecalimiz yok! Daima daha fazlaya, daha büyüğe, daha hızlıya! Fakat hız bizi uyuşturuyor. Aynı anda o kadar çok şey yapıyoruz ki insani ilişkilerimiz, gün içinde hallediliveren işlerden sadece biri hâline geliyor. Artık her yerde ve hiçbir yerdeyiz. Aslında bütün varlığımızla hiçbir yerde değiliz, parça parça orada ve buradayız. Hızlandıkça zaman kazanmıyor, sadece parçalanıyoruz. Bu koşuşturma içerisinde ruhumuzu nasıl hırpaladığımızın farkında bile değiliz. Kişi çok yük yüklendiğinde, kendini bile duyamayacak kadar hızlandığında, gereksiz bir gelecek kaygısıyla iş yükünü arttırdığında, yavaş yavaş fitratından da uzaklaşmaya başlıyor. Bu da ruhun devamlı alarm vermesine sebep oluyor. Ama günümüz insanı o kadar hızlı yaşıyor ki, ruhunun çılgınlıklarını duymayı bile başaramıyor. Ne yazık!

İçinde bulunduğumuz çağ, şimdiyi yaşamamıza fırsat vermiyor, her şey gelecek için yapılıyor. Gelecek kaygısı ve endişesi, bugünün insanının günlük doğal bir rutini oldu adeta. Hepimiz bir yerlere yetişme, bir şeyleri yakalama veya kaçırmama telaşıyla günlerimizi geçiriyoruz. Sayıya gelmez hedeflerin peşinde koşturulan, yığınla ihtiyacın ve hesabın önüne bırakılan gencecik insanlar, yetemedikleri ve yetişemedikleri bir hayatı yaşamakta zorlanıyorlar. Kendilerini hayata ilikleyecek, bağlayacak bir anlam bulamıyorlar. Hâlbuki insan, ancak anlamı bulunmuş bir hayatla teselli bulabilecektir.

"Her şey çok hızlı gerçekleştiğinde, kimse hiçbir şeyden emin olamaz, kendisinden bile" diye yazmıştı Kundera. Kendi-

mizi bulmak için, hayatın kendi ritmine geri dönmeye ihtiyacı-mız var. İşte bu yüzden, kendi kendimize "yavaşla" dememiz lazım! Çünkü yavaş güzeldir! Bu dünyadan bir kere geçeceğiz! Yavaşlamanın ilk adımı, kişinin ruhuna dönmesi ve iç sesini duyabilmesidir. Ruhunun ihtiyaçlarını, en az bedeninin ihtiyaçları kadar önemseyebilmesidir. Yavaşlamak, fıtrata dönmektir!

İnsan olmak sınırlı bir varlık olmak demektir ve insana bakım veren meslekler de mütevazı olmalı, insanın sınırlarını kabullenmesine kılavuzluk etmelidir. Hekim, tıbbi hizmetlerin tam ortasında; algılarıyla, inançlarıyla, değerleriyle, ruhsal ve sosyal gerçekleriyle insanın bulunduğunu hiçbir zaman aklından çıkarmamalıdır. İnsanlara değerli ve yeterli olduklarını hatırlatıp, özgüvenlerini kazanmalarına yardımcı olmalıdır. Çok kıymetli olan teknik donanımının yanında, psikoloji, sosyoloji ve antropoloji gibi alanlardan da destek almalıdır. Hastalarının tamamlayıcı ve alternatif tıp yöntemlerini kullanmalarını, yargılayıcı olmaktan uzak bir dille sorgulayabilmeli, eldeki deliller ışığında hastalarına adı geçen yöntemi kullanmalarını veya kaçınmalarını önerebilmelidir.

Geleneksel tıp, hastalanmış bir bünyenin onarılması ve mevcut patolojinin zararsız hâle getirilmesi konusunda eksikli. Bu bakımdan geleneksel tıbbın, modern tıptan öğreneceği çok şey var. İnsana saygı ve bedenin işlevselliği konusunda da, mevcut tıp anlayışının geleneksel tıptan öğreneceği çok şeyler var. Modern tıp, insanın sadece maddeden ibaret olmadığını itiraf etmeli, geleneksel veya alternatif tıbbı savunanlar da, insanın maneviyat yönü yanında, fiziki ve kimyevi temellerinin de bulunduğunu gözden uzak tutmamalıdır. Modern tıbbın sınır darlıklarının dikkate alınması ve bu sınırları aşmak için modern tıbbı, beden-ruh münasebetlerini dikkate alan ve güçlendiren yaklaşımların dâhil edilmesi gerekmektedir.

Günümüz tıp bilimi, biyolojik âlemin önümüze serdiği de-ğişik fırsatlara kulak tıkadıkça, hem bizler tedavi olmak için binlerce yan etkiye katlanmak, gittikçe direnci artan mikrorga-nizmalarla savaşmak ve kronik hastalıkların tedavisini unutup belirtileriyle uğraşmak gibi bir çıkmaza saplanıp kalıyoruz, hem de ortada fırsat kollayan bir çok iyileştirme şarlatanına, kapısı ardına kadar açık bir pazar bırakıyoruz. Modern tıbbın, insanı kişiliksizleştiren katı kalpli bakış tarzının, özellikle alternatif tıp şarlatanları tarafından çok iyi kullanıldığı unutulmamalıdır. Bu alandaki kafa karışıklığının en yoğun yaşandığı fitoterapiye, Sağlık Bakanlığı ve üniversiteler sahip çıkmalı ve acilen bir “Fi-toterapi Enstitüsü” kurulmalıdır.

Ne modern tıp geleneksel tıbbın, ne de geleneksel tıp veya onun alt dalları olan ve bugün alternatif tıp adı altında yapılan uygulamalar, birbirlerinin alternatiftir. Bunlar, birbirini tamam-layan, insanın hayatına kolaylıklar sağlayan çabalar olarak gö-rülmelidir. İnsan hayatıyla ilgili bu sahada, çatışma yerine işbir-liği ve yardımlaşma gerekmektedir. Bu yardımlaşmanın sağlıklı bir şekilde olması, modern tıbbın bu sahayı ihmal ederek yaptığı yanlışın tashih edilmesi ve alternatif tıp adına yapılan bazı şarla-tanlıkların engellenebilmesi için, bu işin acilen kurumsallaşması gerekiyor. Üniversitelerin tamamlayıcı tıp bölümleri açmaları, hastalar için iyi bir güvence, insanlık için ise doğru ve yararlı yaklaşımlardan biri olacaktır. Bu konuda bazı üniversitelerde başlatılan öncü çalışmalar umut vericidir.

Sağlığımıza zarar veren sebepleri düzeltmek için yeterince özgüvene, öz değere ve geniş bakış açısına sahip değiliz, sağlı-ğımız için umutsuzca çareler arıyoruz. Kaybettiğimizi yeniden kazanmak için emek harcamazsak, bu tembellikten, bu bilgi ve bilinç eksikliğinden birileri kazançlı çıkmaya devam edecek. İnsan ilmi, bütün öteki ilimlerden yararlanır. Yaşadığımız çağ-

dakı gelişmeleri; pratik düzeyle birlikte, teorik olarak metafizik, felsefi, dini ve ahlaki düzeylerde de tartışmamız gerekiyor. Olmakta olana şüpheyle yaklaşan, nereye gidiyoruz sorusunu kendisine ciddi bir şekilde soran düşünür ve bilim adamlarının her zaman var olması gerekiyor.

Biyoteknoloji; siyasi, toplumsal, iktisadi ve ahlaki pek çok boyutu olan birtakım uygulamalardan oluşmaktadır. İnsan hayatıyla ilgili olan hiçbir şey, sadece teknokratik ve teknolojik bir sürece emanet edilemez. Bu husus, hem siyasetin, hem felsefenin, hem dinin, hem de hukukun konusudur. Bildiklerimiz arttıkça bilmediklerimiz daha da çok artıyor. Şayet bilimi bu kadar yüceltiyorsak, onun yol açtığı sonuçlara ilişkin de yeni bir ahlak anlayışı, yeni bir kozmoloji, yeni bir varlık anlayışı geliştirmek zorundayız.

Hasta-hekim ilişkileri, biyomedikal araştırmalar, tıbbi uygulamalar, doğum kontrolü, tüp bebek, klonlama, genetik çalışmalar, kök hücre, aşılar, organ nakli, estetik, nanoteknoloji, ötenazi... konularında hergün yeni değişiklikler olmaktadır. Birkaç farklı ebeveynden embriyo üretmek, insan embriyolarını yedek parça deposu gibi kullanmak, çocukların karakterini ve cinsiyetini seçmek... bunlardan sadece birkaçı. Üremenin üretim hâline gelmesi, yani doğal bir sürecin, insan kontrolünde teknolojik bir sürece dönüşmesi pek çok toplumsal, kültürel, hukuki ve ahlaki probleme yol açacaktır ve açmaktadır. Bu sebeplerle, organ naklinden embriyonik kök hücre tedavisine, genetik müdahaleden beyin kimyasını değiştiren nörolojik tedavilere kadar pek çok konuyu, sadece pratik düzeyde değil, tam aksine ve özellikle teorik düzeyde, metafizik, felsefi, dini ve ahlaki düzeylerde tartışmamız gerekiyor. Bu konularda yeni felsefi yaklaşımların geliştirilmesi gerekiyor. Topluma güven verecek hususlardan biri de, doktorların kendi içlerinden bir etik hareket üretmeleridir.

Dolayısıyla, sivil toplumcu doktor hareketlerine, ideolojik anlamda sınır tanımayan doktor hareketlerine ihtiyaç var.

Cemiyeti etkileyen en büyük kurumun din olduğu kabul edilmektedir. Bu açıdan dinin, özellikle biyoteknoloji ve etik alanındaki tartışmalara dâhil olması gerekiyor. Müslümanlar olarak bu konuda söyleyebileceğimiz şeyler var. Ama bunun için de bir birikim ve donanım gerekiyor. Hamasi bir yaklaşım, birkaç kalıp cümle, tabii ki yeterli değil, anlamlı da değil! Bugün, modern tıbbın uygulamalarına şerh koyabilecek yegâne etkin güç, her hâlde dini otoriteler olmalı. Fakat İslam âlimlerinin çoğu, bilimsel gelişmelere hâlâ İslam topraklarının gerileme dönemindeki refleksler ile yaklaşıyor ve bugün doktorlar ve bilim insanları neye doğru derse, ona göre fetva veriyorlar. Tıbbi bir uygulamanın İslam'a ve dahi vicdana uygun olmadığını söyleyebilmek için, hem tıbbi konuları kavrayabilecek ilmi bir donanıma sahip olmak, hem de çağ dışı, gerici ve yobaz gibi ithamlara göğüs gerebilmek icap ediyor.

Türkiye ilahiyatı bir özgüven eksikliği yaşıyor. Neredeyse 200 yıldır, ilerlemeye karşı oldukları suçlamasıyla töhmet altında bırakıldılar. Onlar da bu darboğazdan kurtulmak için, pozitivist paradigmanın da etkisiyle, İslam teknoloji ile çelişmez düsturunu benimsediler. Bu alanda ümitsiz bir tablo çizilmesi de, belki hakim stratejinin gereği! Yapılabilecek hiçbir şey yok algısı, sonuç olarak mevcut sistemi besliyor.

Türkiye'de hekimler bir ikilem içerisinde. Birçoğu yaratılmaya inanıyor, fakat yaratılmayı kabul etmeyen bir insan anlayışıyla hastalara yardım etmeye çalışıyor. İslam tıbbının bütünleştirici bakışı çerçevesinde, modern tıbbın verilerini de kullanarak yeni bir tıp anlayışı geliştirmemiz gerekmektedir. Modern tıbbın sorgulandığı, alternatif tıp, geleneksel tıp, Doğu-Uzakdoğu tıbbı, holistik tıp, halk hekimliği, bitkisel tıp, sufi tıbbı gibi birçok

terimin piyasada bolca dolaştığı bir ortamda, kafalarımız oldukça karışık durumda.

Acilen, sistem ve karmaşıklık meselelerini anlamış, canlılık denen şeyin karmaşıklığının ve boyutlarının farkında ve karmaşıklığa saygılı bir hekim ve araştırmacı nesline ihtiyacımız var!

İslam toplumunun, ilkeleri tamamen kendisine ait olan ve yeniden inşa edilecek bir İslam tıbbı kavramı kesinlikle olmalıdır. Asırlarca önce bu konularda Batı Medeniyetine ışık tutan ve kaynaklık yapan müslüman ecdadımızın sahip olduğu sağlıklı din ve bilim anlayışına ve bunun sağladığı özgüvene bugün her zamankinden daha çok muhtacız.

Kur'an ve sünnet ışığında İslam tıbbının üzerine kurulması gereken ana unsurlardan bazıları şöylece sıralanabilir:

1. Günümüze kadar geçen süre içerisinde, tam anlamıyla İslam'a ait olan bir tıptan bahsedilmesi mümkün görünmemektedir.

2. Tıbb-ı Nebevi müktesebatının büyük kısmı Arapların folklorik tıbbıdır ve bu temel üzerine İslam tıbbını inşa etmek uygun değildir.

3. İslam tıbbının ana unsurları Kur'an ve sahih sünnetteki sağlıkla ilişkili değerler üzerine oturtulmalıdır.

4. İslam kültürüne ait olarak kaydedilmiş, ancak temel ilkelere uygun olmayan uygulamalar cesurca literatürümüzden temizlenmelidir.

5. Aksine kadim geleneklerden veya çağdaşımız olan medeniyetlerden devraldığımız ve İslam'a aykırı olmayan bütün sağlık uygulamaları ise bizim medeniyetimize dâhil edilmelidir. Unutulmamalıdır ki her iyi, doğru ve güzel, özde İslam'a aittir. Diğer bir deyişle, hikmet bizim yitik malımızdır.

6. İslam tıbbında insan sağlığı hiçbir koşul aranmaksızın

(renk, ırk, din gibi) en temel faktördür.

7. İnsan sağlığı devletler tarafından hiçbir şart olmadan garanti altına alınmalıdır.

8. Tıp eğitiminde ve tıp hizmetlerinde tıp ahlakı öne çıkarılmalı; aklı vahiy tarafından inşa edilmiş hekimler yetiştirilmelidir. Tıp, ancak bu şekilde yetişmiş hekimler tarafından yeniden sağlıklı bir şekilde yapılandırılacaktır.

9. Çağımızda sağlık alanının en büyük sorunlarından olan, tıp ve endüstri (tanı ve tedavi endüstrisi) ilişkisi konusunda dikkatli olunmalı; İslam tıbbı, Batı tıbbının aksine endüstri eksenli değil, insan eksenli olmalıdır.

10. Ürettiğimiz tüm bilgiler hızla ve hiçbir bedel olmadan insanlığın hizmetine sunulmalıdır.

11. Kadınlara İslam tıbbında layık oldukları yer verilmelidir. Tıp, özünde şefkat ve sevgi kaynaklı olmalıdır.

Geleceğin tıbbında hekim; insanı bir bütün olarak ele alacak, onun kendisini geliştirmesi için bedeni ve ruhi becerilerini arttıracak, içinde yaşadığı toplumun, bireyi hastalandıran olumsuzluklarıyla mücadele edecek bir eğitmen ve önder olacaktır.

Modern insan her gün yeniden tasarlanıyor. Yapması, görmesi, tatması gereken şeylerin listesi, her geçen gün farklılaşıyor, uzuyor. Tıp, bu modernliğin çocuğu olduğu ve modernlik algısı değişmediği sürece de hiçbir şey rayına oturmayacak. Sonuçta, hayatını lineer ve determinist reflekslerle yaşayan; sağlığı sadece boğazından geçen besinlerin kalori değerleri ve çeşitliliğinde aramaya alışmış, hayatının ruhsal yönüne yabancı insanların, alternatif tedavi yöntemlerinden fayda görme şansı da zayıf olacaktır. Zira, doğrusal yaşayan birine doğrusal olmayan yöntemler önermek ve uygulamak, olsa olsa “uyumsuzluk” yaratır, çare değil!

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz; tıbbı alan dışındaki diğıer bilgi, düşünce ve felsefe alanlarında da alternatif paradıgmalar ortaya çıkmadıķça, sadece sağlık alanında ortaya konulan alternatifler uzun süre yaşayamazlar. Yani, eğitimde, kúltürde, hukukta... vs. yeni anlayışlar ve alternatifler ortaya konulmadıķça, alternatif tıbbın da bir geleceği olmayacaktır! Yeni ve kapsamlı bir medeniyet tasavvuru geliştirmeye şiddetle ihtiyaımız var!

Modern toplumun doğmalarından hiıbbiri yıkılmaz bir güçte değildir. Ne dev fabrikalar, ne gökdelenlerdeki ofisler, ne devasa büyüklükteki şehirler, ne endüstri ahlakı, ne de üretim-tüketim çılgınlığı, ilerlememiz için vazgeçilmezdir. Başka bir medeniyet ve yaşayış tarzı pekâla mümkündür. Elinde yularını tuttuğu keıının, hayatını idame ettirmek için kendisine kâfi geldiğini söyleyen Nehru'yu hatırlayalım! Dünyanın, yetinme ahlakını ve kanaat duygusunu yeniden keşfetmesi gerekiyor.

İslam'ın gözettiği ana hedeflerin en önemlilerinden birisi, sağlıklı insanlardan oluşan mutlu bir toplum oluşturmaktır. Dolayısıyla, insan sağlığını tehdit eden her tehlikenin, gecikmesizin bertaraf edilmesi esastır. Kadim hikmet geleneğine uygun bir hayat tarzı öneren, öncelikle koruyucu sağlık tedbirlerine, temizliğe, yeme-iıme hususlarına, tedavi olmaya ve tıbbı etik kurallarına dikkat çeken İslami-Nebevi tıbbın da yeniden konumlandırılmasına şiddetle ihtiyaımız var. Kendisine yiyecek birşeyler getirilmesi talebine, ev sahibinin büyük bir mahcubiyetle, evinde kuru ekmek ve sirkeden başka bir şey olmadığını söylemesi üzerine, “sirkeden güzel katık mı olurmuş” diyerek iştahla yiyen Rasulullah'ın (A.S), bu davranışından çıkarılacak ve örnek alınacak asıl sünnet, acaba sirkenin tıbbı faydaları mı, yoksa O yüce gönüllü insanın, elindekini ikram eden muhatabını mahcup etmemek için gösterdiği alicenap tavrı mı?

TİBB-I NEBEVİ

*Kim ilim arama yolunda olursa,
Cennet de onu arama yolunda olur.*
(Hz. Ali)

Sağlığın korunması ve hastalıkların tedavisiyle ilgili olarak Peygamber Efendimizden nakledilen söz ve tatbikat Tıbb-ı Nebevi olarak adlandırılmıştır. Tıbb-ı Nebevi olarak bilinen birçok sağlık uygulamasının izlerine İslam öncesi dönemde, Arapların geleneksel tıbbında ve kadim medeniyetlerin tıp uygulamalarında rastlanmaktadır. Peygamber Efendimiz, bu uygulamaları İslami bir çerçeveye oturtmuştur. Peygamberimizin özellikle uyguladığı ve geleneksel Arap tıbbında fazla yer almayan ve üzerinde basa basa durduğu temel konu ise hijyendir.

Tıp insanın yaratılışı ile başlamıştır. İlk insandan itibaren, insan sağlığı ile ilgili vahiy, ilham, sezgi, içgüdü, doğal bilgi gibi tecrübeler birikiminin zamanla tıbbın temellerini oluşturduğu kabul edilmektedir. İdris peygamberin sağlık alanındaki temel bilgilerin ortaya koyucusu olduğu; tıbbın ilk temellerinin Mısır, Mezopotamya, Hint, İran, Yemen ve Eski Yunan topraklarında atıldığı söylenebilir. Mısır tıbbının İdris peygambere dayandığı düşünülmektedir. Yunan tıbbının ise Mısır ve Hint medeniyetlerinin etkisinde kalarak geliştiği; tıp bilgilerinin sistematize edilmesinde ve günümüze kadar aktarılmasında önemli bir yeri olduğu bilinmektedir.

İslam öncesi Arap yarımadasında kullanılan tıp, kendisinden önceki medeniyetlerin etkisi altında olup, ilaç yapımı, okuyup üfleme, muska ve sihir yapmak üzerine yapılmıştı. Özellikle Medine’de doğum hizmetleri, yara bakımı, savaş tıbbı, zehirli

ısırıkların tedavisi, psikolojik tedavi olarak kullanılan okuma-öfleme ve muskacılık, öncelikle kadınlar tarafından yürütülüyordu.

İslam tıbbı, Hz. Peygamber devrinde en yüksek noktasına ulaşmış bulunan ve İslam orduları İran'ı fethettiği zamanlarda en parlak devrini yaşayan Cündişapur Tıp Okulu'ndan etkilenmiştir. Bu ekol, miladi 5. asırda Bizans baskıları sebebiyle Yunan kültürünün etkisi altındaki Urfa'dan, İran'a sığınmak zorunda kalan Nesturi Hristiyanlar tarafından Yunan tıp geleneği üzerine kurulmuştur. Hadislerde adı geçen Haris b. Kelede'nin tıp eğitimini Cündişapur'da yaptığı bilinmektedir. Bal, kan alma ve dağlama gibi tedavi usulleri ile bazı bitkilerin ilaç olarak kullanılması tarzındaki bilgiler, Hz. Peygamber ve dört halife döneminde, daha çok Hipokrat ve Galen tıbbına dayanan bu Cündişapur/Süryani ekolüne göre hareket edildiğini göstermektedir.

Hastalıklardan korunma ve tedavi konusunda Hz. Peygamber'in tutum ve davranışları tamamen Kur'ani olduğu gibi, insan aklı ve tecrübesine de uygundur. Nebevi tıbbın ruhu; insanın sağlığını ve hayatını, vücudunun sağlamlığını, gücünü, yorulduğunda rahatlama, acıktığında doyma, hastalandığında tedavi olma hakkını korumaktır.

Antikçağ ve Ortaçağda insanın biyolojik, ahlaki ve psikolojik fonksiyonlarını etkilediği kabul edilen dört sıvı maddeye, İslam kültüründe ahlat-ı erbaa (dört ana sıvı) denilmiştir. Arito'nun evren üzerine kurguladığı anasır-ı erbaa (ateş-hava-su-toprak) teorisini, Hipokrat, insana uyarlamış ve sarı safra, kan, seveda (kara safra) ve balgam'dan oluşan dört ana sıvının insan sağlığının temellerini oluşturduğunu ileri sürmüştür. Mısırlı hekimlerin temellerini attığı ve Hipokrat'ın geliştirdiği ahlat teorisi (humoral teori) 19. yüzyıla kadar etkisini sürdürmüştür. Bu dört hıltın karışımı mizacı şekillendirir; sağlık, vücuttaki bu dört sıvı arasın-

daki denge halidir. Bu dört sıvıdan birinin niteliğinin bozulması ya da miktarının çoğalıp azalması, hıltlar arasında dengesizliğe ve sonuçta hastalığa sebep olur. Bu durumda, tedavi için fazla ya da bozulmuş olan hıltı vücuttan atmak, ya da kan ve balgam yapıcı diyetler yoluyla eksik sıvıyı çoğaltmak suretiyle bozulan dengeyi yeniden sağlamak gerekir. Hastalığa sebep olan zararlı hıltlar idrar söktürücü, müshil, kusturucu ve terletici etkilere sahip eczalarla boşaltılır; bozulduğu düşünülen kan unsuru ise hacamat ve sülük gibi yöntemlerle vücuttan atılır.

Tıbbı dair hadislerin büyük bir çoğunluğu koruyucu hekimliğe, bir bölümü genel tıp konularına, bir kısmı da tedaviye dairdir. Tedaviye dair hadislerin büyük bir kısmını; bitkiler, hayvansal ürünler, hacamat ve dağlama gibi uygulamalardan bahseden maddi tedavi şekilleri oluştururken, daha az bir kısmı ise dua ve manevi tedavi üzerinedir.

Tıbb-ı Nebevi hadisleri konusunda, tarih boyunca üç kanaat öne çıkmıştır:

1. Bu hadisler vahye dayanmaktadır, dolayısı ile bilimsel bulgu ve bilgilerle kıyaslanması veya yorumlanması mümkün değildir. Bilimsel bilgilerle çelişen ve açıklanamayan hadisler zaman içinde anlaşılacaktır.

2. Bu hadisler vahiy olmayıp, zamanın geçerli bilgi ve tecrübelerini yansıtmaktadır. Peygamber Efendimiz (s.a.v) de bu bilgileri kullanmış ve etrafına tavsiye etmiştir. Peygamberimizin Kur'an vahyine aykırı olmayan eski kültürel uygulamaları devam ettirmiş olması muhtemeldir. Bu doğal bir durumdur. Kur'an'da bir atıf olmadıkça, içinde bulunan kültürün kabul ve uygulamalarından, din devşirilemez, sevap umulamaz.

3. Bu hadislerin bir kısmı bilgi ve tecrübeye dayanıyor olsa da, önemli bir kısmı vahye müsteniddir. Bu iki grubun birbirinden ayrılması ve değerlendirilmenin ona göre yapılması gerekir.

Müslümanların İslam'ı doğru algılayıp yaşayabılmeleri, onu kendılerine tebliğ eden Hz. Peygamber'i, onun sünnet ve hadisini doğru anlayıp yorumlamaları oldukça önemlidir. Tıbb-ı Nebevi kavramı, ilgili kaynaklardaki bilgilerin ilk defa Hz. Peygamber tarafından ortaya konulmuş olan ilahi/kesin/doğru bilgiler olduğu algısı üzerine kurgulanmıştır ki bu doğru değıldir. Hadisleri anlama ve yorumlamada doğru bir usul kullanılmaması halinde hatalı, yanlış ve olumsuz sonuçlara ulaşılacaktır. Bunlardan biri de Hz. Peygamber hakkında olumsuz bir imaj oluşturmaktır.

Sünnette şekil ve biçimden çok, maksat ve muhteva önemlidir. O gün hacamat yoluyla vücuttan uzaklaştırılan kan, bugün çok daha modern ve steril yöntemlerle alınmakta, incelenmekte ve bir mahzuru olmadığı anlaşıldıktan sonra, başka bir insanın sağlığını korumakta kullanılmaktadır. O gün dağılama yoluyla sağlanan hemostaz (kanı durdurma) ve dezenfeksiyon (mikrop-ları öldürme) amacına, bugün koterizasyon ve lazer yöntemle-riyle çok daha sofistike bir şekilde ulaşılmaktadır. O gün misvak kullanılarak sağlanmaya çalışılan ağız ve diş temizliğı, bugün fırçalarla, macunlarla, diş ipleri ile çok daha kolay ve estetik bir şekilde sağlanabilmektedir. Cemaatin içinde, cebinden çı-kardığı misvakı dişlerine sürüp tekrar cebine koyarak insanların rahatsız bakışlarına muhatap olmak mı sünnete daha uygundur, yoksa abdest alırken lavaboda misvakla, fırçayla, macunla, iple, çalkalama suları ile bu temizliğı yapmak mı? Peygamberimizin bu kadar önem vermesine rağmen bugün diş çürüklerinin ve diş eti hastalıklarının en fazla halkı müslüman ülkelerde görölmesi, onun sünnetine ne ölçüde uyduğumuzun acı bir göstergesidir.

Maalesef, her alanda olduğu gibi, bu alanında da amaçlar göz-den kaçırılmış, araçlar ise neredeyde kutsallaştırılmış ve dondu-rulmuştur. Bu hatalı ve yanlış Tıbb-ı Nebevi anlayışı, bugün ma-

alesef çok geniş çaplı ve rahatsız edici boyutlarda bir istismar ve suistimal sahası açılmasına yol açmıştır. Ortalık, ayet ve hadisler eşliğinde bal satandan, çörek otu pazarlayandan, sülük satandan, hacamat yapandan, mühr-i şerif, nalin-i şerif, tılsımlı dua, kutsal taş, bitki ve diyet reklamlarından geçilmiyor. Sırf bu amaçlarla kurulmuş sayısız radyo ve televizyon istasyonu mevcut. Türkiye çapında 4.000 civarında hacamatçının var olduğunu söyleyelim de varın gerisini siz hesap edin! Diğer taraftan, istismarcılara kolaylıkla inanan, kanak ve bu alanda devasa bir pazarın oluşmasına zemin hazırlayan büyük bir kitlenin varlığı da ayrı bir realite ve hâl-i pür melalimizin acınası öbür yüzü!

Hedefler sabit, vesileler değişkendir. Vesileler, asırdan asıra, çevreden çevreye değişir ve hatta değişmesi gerekir. Dolayısıyla hadis, onlardan herhangi bir şeyi tayin etmişse, bu, onunla bizi bağlamak, onun yanında bizi dondurmak için değil; ancak o zaman ve mekânda olan vakıanın beyanı içindir. Tıbb-ı Nebevi kavramı, hicri üçüncü, miladi dokuzuncu yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Tıbb-ı Nebevi konusunda yaşadığımız sorunların arkasında, Peygamberimizin hayatına bir fotoğraf olarak bakılmasının ve aynen taklit edilmeye çalışılmasının, yani doğru olmayan bir sünnet anlayışının yattığı düşünülebilir. Peygamberimizin sünnet olarak telakki edilecek davranışlarına ait temellerin Kur'an'da aranması gerektiği gerçeğinin gözden kaçması, Tıbb-ı Nebevi konusundaki problemlerin de ana sebebidir. Hz. Peygamber döneminde uygulanan tüm folklorik tıp uygulamalarını Tıbb-ı Nebevi olarak değerlendirmenin ve İslam tıbbının yapılanmasında ana unsur olarak kullanmanın doğru olmadığını düşünmekteyiz.

Öncelikle bu müktesebat, Hz. Peygamberin sahih sünneti ve geleneksel tıba ait veriler olarak ayrılmalı ve folklorik veriler 6.000 yıllık tıp tarihi içinde arkeolojik ve kültürel veriler ola-

rak incelenmelidir. Yani, elimizdeki bilgiler ne kutsanmalı ne de çöp sepetine atılmalıdır. Şu an elimizde olan ve büyük bir kısmı kadim dünya medeniyetlerine ait olan Hz. Peygamber dönemi tıp mükteşebatının, Tıbb-ı Nebevi başlığı altında toplanmasının uygun olmadığı kanaatindeyiz.

Bugün geline nokta Tıbbı Nebevi'nin bir mucizeler harmanı olduğu algısı üzerinden yapılan araştırma inceleme, sempozyum, kongre vb. çalışmalar, Hz. Peygamber'e olağanüstü güçlerle donatılmış bir astronom, embriyolog, anatomist, biyolog, tabip vb. bilimsel bilginin hakikatine ulaşmış bir beşer imajı yüklemeye yönelmiş görünmektedir.

Kasten, ya da bilgisizlikle yapılan bu yanlış yorumlar neticesinde, Kur'an dışında da sürekli vahiy alan, dolayısıyla her söz ve davranışı mucize sayılan, insanüstü bilgilerle donatılan bir peygamber imajı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu, Kur'an'ın şiddetle reddettiği cahili algının ürettiği peygamber imajından çok ta farklı değildir.

Hz. Peygamber'e izafe edilen söz konusu rivayetlerin anlaşılması ve yorumlanması konusunda atılması gereken ilk adım bunların gerçekten ona ait olup olmadıklarının tespit edilmesi olmalıdır. Zira bunlardan bir bölümünün başka kültürlerden nakledildiği izlenimini oluşturan bilgiler bulunmaktadır. Ona aidiyetinde sorun olmadığı düşünülebilecek olan rivayetlerdeki bilgilerin de, vahiy ürünü olduklarını düşünmek yerine Hz. Peygamber'in kendi döneminin bilgilerinden yararlanmasının tabii bir sonucu olduğunu ifade etmek daha yerinde olacaktır.

İnsan ve çevresinin temizliğine ve sağlığına İslam tıbbında verilen önem, aslında doğrudan doğruya İslam öğretisinin bir sonucudur. Hz. Peygamber'in bu konudaki örneğinin, yöntem ve araç ihdasından ziyade, vakıya ve onun misyonuna daha uygun bulunan; tedavi olmaya ve hekime başvurmaya teşvik, tıbbi

etik, beslenme tavsiyeleri, hijyen ve koruyucu sağlık tedbirleri yönünden öne çıkarılmasının ve değerlendirilmesinin daha doğru olacağını düşünöyoruz.

SONUÇ

Şimdi ispatlanan her şey, bir zamanlar sadece hayal edilmişti.
(William Blake)

Üçüncü bin yılın dünyasında bilim, özellikle de tıp alanı, kapitalist tahakküm ilişkilerine eleştirel yaklaşabilme yeteneğini kaybetmiştir. Bu yetenek, bilime ve tıba felsefenin sunacağı sorularla ve vereceği cevaplarla yeniden kazanılabilir. Bir filozofun tanımladığı gibi, felsefe kişiye mal-mülk, para-pul, şan-şöhret kazandırmaz ama, dünyayı hakikatiyle anlama ihtiyacını tatmin edebilir.

Felsefe, kurduğu yapıya gerekli olan malzemeyi bilimden ödünç almalı, bilim de kendi sahasında daha ileri açılımlar yapmak için, felsefi düşüncüyü her zaman göz önünde bulundurmalıdır.

Uzunca bir süreden beri ruh sadece dinin, vücut da bilimin konusu olmuştur. Dini ruha, bilimi de vücuda benzetirsek, dinin bilimden ayrılması, ruhun vücuttan ayrılması gibi olmuş, din, hayallere ve rüyâlara daldırılmış ve problem çözmekten uzaklaştırılmıştır. Bilim ise kendisi dışındaki bilgi sahalarına hayat hakkı tanımayan bir kibrin temsilcisi haline gelmiştir. Din ve bilim arasında kurulabilecek bir işbirliği, her iki kesim için de çok olumlu sonuçlar verecektir. Çağımızın önemli fikir adamlarından Said-i Nursi, bu işbirliğini ne güzel özetlemiştir: Vicdanın ziyası ulûm-u diniyedir. Aklın nûru fûnûn-u medeniyedir. İkisinin imtizacıyla hakikat tecellî eder (Vicdanın ışığı dini ilimler, aklın yol göstericisi ise medeni fenlerdir. Bunların biraraya gelmesiyle hakikat tecelli eder!).

Günümüzde bilim ve teknolojinin geldiği düzey, sıradan insanların zihinlerinde bilimi, her şeye kadir bir faaliyet olarak, gereğinden çok yüce bir yerlere taşımıştır. Bilim adamlarının birçoğu ise, aslında bilimin henüz bilmediğı ve çözemediğı çok şey olduğunu bal gibi bilmelerine rağmen, bilimsel gelişmelerden bahsederken bu gerçeğı birdenbire unutuveriyorlar! Din ve bilim dengesi kurulursa, bu iki kurum da, insanlık onuruna uygun çözümler ve hizmetler üretir hâle gelecektir. Böylece din ve bilim arasındaki güven eksikliğinin giderilmesi, yeni ve müşterek ufukların açılması ve tabiatın dengelerini bozmadan gelişme imkânları doğacaktır.

İlahiyat uzmanları, kâinat kitabı uzmanlarının yardımı olmadan, ilgili kanunlara kolaylıkla ulaşamazlar. Bilimin desteğı olmadan ruhu anlamak mümkün olmadığından, din adamları ruhu gereğı gibi değerlendirememişlerdir. Dinden ayrı kalan bilim ise, insanı hayvandan ayırmakta zorlanmış, daha çok mal ve itibar kazanmanın aleti olmuştur. Bunun farkına varan insaf sahibi bilim adamları, dinden yararlanarak, Allah'ın indirdiğı kâinat ve insan kitaplarını test etme ve isabetli bir karara ulaşma fırsatını yakalayacaklardır.

Kapitalist sistemin ve çeşitli alanlardaki ürünlerinin tel tel döküldüğü çağımızda, modern tıp, yitirdiğı ruhsal alana açılmadan, kendi krizini aşamaz. Tıp, rüşünü ispatlamak ve köklerinden yeniden yararlanabilmek için, insanın fizik ötesi tabiatının hakkını teslim etmek zorundadır. Batı bilimi ve tıbbı gururundan vazgeçmeli, kâinata hakim olmaya çalışmak yerine, kainatla ve insanla uyum içinde yaşamayı kabul etmelidir. İnsan; bütüncül bir bakışla, hem tabii ve sosyal çevreye sahip bir birey, hem kültür, din ve ahlak gibi onu diğer canlılardan ayıran eylem, anlam ve değerler dünyasına ait üstün bir yaratık, hem de düşünen, duyulanan ve özgür iradeye sahip bir canlı olarak incelenmeli-

dir. Sevinç kadar acının, mutluluk kadar elem ve kederin, başarı kadar başarısızlığın da hayatın bir parçası olduğunu, yaşamı savunmak kadar, onu riske atmanın da insana yakışan bir davranış olduğunu kabul etmek gerekiyor.

Medeniyet, yaşamakla ortaya çıkan bir şeydir. Bir insan, o medeniyetin doğal bir ferdine şahsi olarak inkılab etmeden, o medeniyeti tahayyülünde bile canlandıramaz. Yeni bir medeniyet kurmak isteyen, bunun hayalini kuran herkes, özellikle bir sonraki nesli yetiştirme sorumluluğunu üzerinde hissedenler, bu temel sorunlar üzerinde ciddi olarak düşünülmelidir. Düşlenen hedef medeniyetin unsurları en azından hayal edilebilmeli ve bu unsurların günümüz dünyasında, sıradan bir insanın hayatında nasıl bir fark yaratabileceği, temel düzeyde de olsa öngörülebilmesi, hiç olmazsa tahayyül edilebilmelidir.

Bütün bu gerekliliklerin farkında olmak, otomatik olarak tedavide uzman olmayı getirmiyor. Bütün bu mes'elelerin çözümü; hayatın bütün boyutlarını birleştiren, bütün bilgi ve bilim dallarını kendi içinde uyumlu bir bütünlüğe kavuşturan, hem teorik hem de pratik özelliklere sahip, İslam hikmet geleneğinin kuşatıcı ve barışçı bütünlüğünde aranmalıdır. Dolayısıyla, hikmete dayalı olarak geliştirilecek bir tıp felsefesi; daha kapsayıcı, daha esnek, daha sosyal, daha insani ve daha yerli unsurlara dayanan yeni bir yaklaşım olmaya adaydır.

Bu düşüncelerin güzel ama boş bir hayal olduğunu söyleyenlere, William Blake'in "Şimdi ispatlanan her şey, bir zamanlar sadece hayal edilmişti" cümlesini hatırlatmaktan başka bir yol görünmüyor. İnsan fitratının saflığına ve iyiliğine inanmak durumundayız. İhtiyacımız olan; akıllara gelmeyenleri akıllara düşürebilecek, hür düşünceli ve cesur bir yüreğe sahip olmaya gayret etmektir belki de!

SONSÖZ

*Âvâzeyi bu âleme Dâvûd gibi sal
Bâkî kalan bu kubbede hoş bir sadâ imiş.*
(Bâkî)

Son olarak bazı dilek ve temennilerimi dile getirmek istiyorum. Çağımızın en büyük imtihanlarından birisi de, herkesin dehşetli bir tenkit hastalığına yakalanmış olmasıdır. Hiçbir iş yapmamak çok kolay iken, bir iş yapmak, bir şeyler üretmek ciddi bir emeği, yoğun bir çalışmayı ve makul bir biçimde sonuçlandırmayı gerektirmektedir. Toplumumuzda, iş yapan, söz söyleyen, bir şeyler üretmeye çalışanlara karşı acımasız bir tenkit kültürü hakimdir. Aynı şeyin, bu çalışmada zikredilen bazı kanaat ve fikirler sebebi ile benim de başıma gelebileceğinden endişe ediyorum. Bu küçük kitapçığı hazırlarken çok sayıda kaynaktan faydalandım, oluşan fikir ve kanaatleri yazıya dökmekten önce uzun uzun düşündüm, ince eleyip sık dokumaya çalıştım. Sonuç olarak satırlara dökülen bu metin, hata yapabilme ihtimalini hiçbir zaman göz ardı etmeyen samimi bir kalemin ürünüdür. Yapılacak tenkit ve değerlendirmelerin de, bu hususu dikkate alan bir nezaket ve yapıcılıkta olması en büyük arzumdur.

Tenkit/eleştiri, kusurlu bir şeye müdahale edip, doğrusunun ve hatasız olanının ortaya çıkması yönünde bir düzeltme çabasıdır. Tenkidin maksadı, doğrunun ve yanlıştın iyi niyetle ortaya konulması, hakikate ulaştıracak yolun ve imkânların gösterilmesidir. Kırıcı olmayan, hakaret ve küfür içermeyen, ciddi bir çalışma ve tefekkür mahsulü olan her türlü eleştiri, teklif ve değerlendirme başımızın tacı olacak, mutlaka dikkate alınacak, hatalı

olduğu anlaşılan bir hususta kesinlikle ısrar edilmeyecektir.

Öbür türlü, art niyetle yapılan, hakaretamız, insafsız, yeni bir söz olma özelliği taşımayan, kaba ve içeriksiz değlendirmeler ise hiçbir şekilde kaale alınmayacak, üzerlerinde durulmayacaktır. Çünkü içinde halis niyet ve samimiyet olmayan tenkit, ciddi bir ruhsal hastalık emaresidir.

Selam, hakikatin peşinde koşanlara olsun!

KAYNAKLAR

Açan, Ahmet, Modern Tıbbın Eleştirisinin Eleştirisi. <http://otekises.com/modern-tibbin-elestirisinin-elestirisi/>

Açan, Ahmet, Modern Tıp Neden İyileştirmez? <http://otekises.com/modern-tip-neden-iyilestirmez/>

Akpur, Hikmet. Tıbb-ı nebevî hadîsleri vahiy midir? www.academia.edu/7053647.

Akyüz, Ubeydullah, Modern Tıp Anlayışına Farklı Bir Bakış. <http://www.sizinti.com.tr/konular/ayrinti/modern-tip-anlayisina-farkli-bir-bakis.html>

Altunbaş, Yusuf, Kur'an'da İnsanın Yaratılışı ve Evrim Teorisi. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Sivas, 2006.

Atay, Hüseyin, Nefis. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/782/10041.pdf>

Atmaca, Veli, Tıbb-ı Nebevi. <http://www.islamtarihi.info/16> Mart 2016.

Bademli, Şule, Klasik ve Bütüncül Tıbbın Bağdaşması. <http://webnaturel.com/urunbilgi/id/1453/katid/38/ustkatid/4/klasik-ve-butuncul-tibbin-bagdasmasi.html>

Balanlı, Ahmet Murat, Tabip mi Doktor mu? O Hâlde Hekim Kim? <http://www.sdplatform.com/Dergi/584/Tabip-mi-doktor-mu-o-halde-hekim-kim.aspx>

Baş, Murat, İyileşmenin Felsefesi. <http://www.acikgazete.com/spor/2006/08/25/iyilesmenin-felsefesi.htm>

Baş, Murat, Alternatif Tıbbın Geleceği. <https://www.xing.com/communities/posts/alternatif-tibbin-gelecegi-1003773110>

Batak, Kemal, İslam Felsefesi. Sakarya Üniversitesi Ders Notları 2012;1-26.

Bayındır, Abdülaziz, Ruh ve Vücut Dengesi. <http://www.suleymaniyevakfi.org/fitrat-ve-tip-arastirmalari/ruh-ve-vucut-dengesi.html>

Bayraktar, Halil, Büyük Patlama. http://www.yaklasansaat.com/evren/buyuk_patlama/buyuk_patlama.asp

Bayraktar, Levent, Bergson'da Ruh-Beden İlişkisi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Tarihi Anabilim Dalı, 2003.

Canan, Sinan, Bitkisel Tedaviler Ne Zaman İşe Yarar? <http://www.sinancanan.net/bitkisel-tedaviler-ne-zaman-ise-yarar/>

Canan, Sinan, Canlılık Hakkında Ne Bilebiliriz? <http://www.sinancanan.net/canlilik-hakkinda-ne-bilebiliriz/>

Canan, Sinan, Tıp, Tıp Eğitimi ve Felsefe. <https://www.youtube.com/watch?v=Hks5mNIWO0Y>

Canan, Sinan, Yeni Bir Medeniyet. <http://www.sinancanan.net/yeni-bir-medeniyet/>

Canan, Sinan, Zihnimizin Yapısı. <http://www.gonuldergisi.com/zihnin-yapisi-ve-bilinc-doc-dr-sinan-canan.html>

Caydı, Selçuk Salih, Modern Tıp Bilim mi, Yoksa Bir Tür Din mi? <http://konstantiniye.blogspot.com.tr/2011/03/modern-tp-bilim-mi-yoksa-bir-tur-din-mi.html>

Cirhinlioğlu, Zafer, Post-modern Çözülüş ve Sağlık. <http://www.aku.edu.tr/aku/dosyayonetimi/sosyalbilens/dergi/V1/zcirhin.pdf>

Cündioğlu, Düçane, Zavallı Tıp, Bir Felsefesi Bile Yok! <http://www.yenisafak.com/yazarlar/ducanecundioglu/zavalli-tip-bir-felsefesi-bile-yok-11286>.

Cündioğlu, Düçane, Hz. İnsan. Kapı Yayınları, İstanbul, 2010.

Dalkılıç, Mehmet, "Ruh" Bir Gayb Problemi midir? http://isamveri.org/pdfdrg/D122301/2004/2004_Dalkilicim.pdf

Demirci, Senai, Modern Tıbbın Ötesi. İkinci Baskı, İnsan Yayınları, 2000.

Dizdar, Yavuz, Günümüz Tıbbına Samimi Bir Eleştirisi. Tıp bu Değil. İthaki Yayınları, 2012. Sh:261-274.

Dizdar, Yavuz, Metin Münir’e Yoğurt Tutturtan Düşünce, Wall Street’i İşgal Ettiren Gerekçe. <http://yavuzdizdar.com/metin-munire-yogurt-tutturtan-dusunce-wall-street-i-isgal-ettiren-gerekce/>

Dorman, Emre, Allah’a Öğretilen Din. [www.emredorman.com/wp-content/uploads/2016/03/Allaha Öğretilen Din, sh: 359.](http://www.emredorman.com/wp-content/uploads/2016/03/Allaha_Ogretilen_Din_sh_359.pdf)

Dorman, Emre, İnsanlar Uyurlar Ölünce Uyanırlar. İstanbul Yayınevi, İstanbul, 2011. <http://allah.web.tr/wp-content/uploads/2011/04/İnsanlar-Uyurlar-Ölünce-Uyanırlar.pdf>

Dorman, Emre, Modern Bilim: “Tanrı Var”. İstanbul Yayınevi, İstanbul, 2011. [http://allah.web.tr/wp-content/uploads/2011/07/Modern-Bilim-Tanrı-Var-Dr.-Emre-Dorman. pdf](http://allah.web.tr/wp-content/uploads/2011/07/Modern-Bilim-Tanrı-Var-Dr.-Emre-Dorman.pdf)

Efil, Şahin, Din-Sağlık İlişkisinin İmkânı Sorunu: Din Felsefesine Mütevazı Bir Katkı. Emin Yayınları, Bursa, 2016.

Efil, Şahin, Düşünce Tarihinde ve Modern Tıpta Ölümsüzlük Arayışı ve Eleştirisi. Beytulhikme 2016;6(1):265-86.

Elbek, Osman, Tıp ve Felsefe, Toraks Dergisi 2007;8(2):130-3.

Elbek, Osman, Hastalık ve Sağlık. Tıp bu Değil. İthaki Yayınları, 2012. Sh:186-217.

Erez, Emek, Modern Tıp İnsan İçin Bir Devrim mi? <http://blog.radikal.com.tr/felsefe/modern-tip-insan-icin-bir-devrim-mi-13002>

Görmüş, İbrahim, İslam’da Ruh ve Nefs. [www.diyantetrabzonegi-tim.gov.tr/3donemtez /ibrahimgormus.do](http://www.diyantetrabzonegi-tim.gov.tr/3donemtez/ibrahimgormus.do)

Güntöre, Sibel Öztürk, Tıp ve Felsefe. Nobel Kitabevi, Adana, 2005.

Hanoğlu, Lütfü, Kognitif Nörobilim, Felsefe ve İlmü’n-nefs. <http://>

www.sdplatform. com/Yazılar/Kose-Yazıları/201/Kognitif-norobilim-felsefe-ve-ilmun-nefs.aspx

Hopaç, Mustafa, İbni Sina Tıp Felsefesi. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 2014;7(32):382-9.

Hulusi, Ahmed, Ölüm Nedir? <http://www.ahmedhulusi.org/tr/yazi/olum-nedir#ixzz3zi7FiJ8f>

İslamoğlu, Mustafa, “İnsan”a Dair. <https://www.facebook.com/notes/tefsir-dersi-dinle/mustafa-islamoğlu-ile-insana-dair-söyleşi-bilge-adamlar-dergisi/498500433522981/>

İslamoğlu, Mustafa, Uyku İlahiyatı. [http://www.mustafaislamoglu.com/yazar_1022_32_uyku-ilahiyati-\(1\).html](http://www.mustafaislamoglu.com/yazar_1022_32_uyku-ilahiyati-(1).html)

Karadaş, Çağfer, İslam Düşüncesinde Ahiret Hayatı. <http://felsefe38.blogcu.com/islam-dusuncesinde-ahiret-hayatı/1837558>

Karaman, Hayrettin, İnsanın Yaratılışı, Ruh ve İslam Medeniyeti. <http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/hayat2/0003.htm>

Karasakal, Şaban, Kur’an’da Ruh Kavramı. The Journal of Academic Social Science Studies 2014; 28: 275-91.

Kaya, Mahmut, Felsefe ve Ölüm Ötesi. <http://eilahiyat.com/kitabiyyat/2208-felsefe-ve-ölüm-ötesi.html>.

Kaya, M. Cüneyt, Tabipler İçin Felsefe: İbn Hindû’nun Felsefe Tasavvuru ve Sözlüğü. İstanbul Üniversitesi Felsefe Arkivi Dergisi 2011;34:21-79.

Kılınç, Sümeyra Merve, Geleneksel Tıbbın Şefkatinden Modern Tıbbın Şiddetine. <http://www.lacivertdergi.com/dosya/2016/01/04/geleneksel-tibbin-sefkatinden-modern-tibbin-siddetine>.

Kılıloğlu, İsmail, Felsefe Tarihi. www.ilahiyatmeclisi.com.2015/08.

Korkmaz Arif. Tıp ve Din. Din Sosyolojisi El Kitabı, Ankara, 2012, sh: 307-66.

Marcum, James A, Philosophia of Medicine. <http://www.iep.utm>.

edu/medicine/

Merdin, Saadettin, Evrim Teorisinin Mesail-i Kelama İntibakı Üzerine. <http://www.saadettinmerdin.com/tez/209-209.html>

Merdin, Saadettin, İnsanın Ruh'u Var mıdır? <http://www.saadettinmerdin.com/genel/86-insanin-ruhu-var-midir.html>

Merdin, Saadettin, Rabbine Dönen Ruh mu Nefis mi? <https://meh-metselvi.wordpress.com/2014/02/06/rabbine-donen-ruh-mu-nefis-mi-saadettin-merdin/>

Nakajima, Şafak, Bütüncül Ruhsal Sağlık. <http://www.safaknakajima.com/yazidetay.aspx?Id=97>

Oruçhan, Osman, Yanlış Peygamber Algısından Olumsuz Peygamber İmajına: Hadisleri

Anlama ve Yorumlamada Bilimsel Verileri Kullanma Konusuna Eleştirel Bir Yaklaşım. *International Journal of Science Culture and Sport* 2015;4:19-36

Ovalı, Fahri, Dünya Yolculuğu Hayat Üzerine Düşünceler. <http://www.sdplatform.com/Yazilar/Kose-Yazilari/208/Dunya-yolculugu-Hayat-uzerine-dusunceler.aspx>

Öktem, Saadettin, Modern İnsan İhtiyarlamamak ve Ölümü Unutmak İstiyor. <http://www.sdplatform.com/Soylesiler/41/Modern-insan-ih-tiyarlamamak-ve-olumu-unutmak-istiyor.aspx>

Önal, Mehmet, İslam Hikmet Anlayışına Dayalı Bir Tıp Felsefesi Önerisi. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi* 2007;3:145-54.

Özcankaya, Ramazan, Ruhun Mâhiyet ve Sıfatları. <http://www.ihya.org/kavram/kavramlar-ansiklopedisi/dt-6160.html>

Özcankaya, Ramazan, Modern Psikiyatrinin Açmazları ve Ruhun Varlığı. <http://www.gonuldergisi.com/modern-psikiyatrinin-acmazlari-ve-ruhun-varligi-psikiyatrist-prof-dr-ramazan-ozcankaya.html>

Özemre, Ahmed Yüksel, Türkçe Kur'ân çevirilerinde "nefs-rûh", "resûl-nebî", "yakıyn-mevt" kelime çiftlerindeki kavram kargaşası. [http://ozemre.com/türkçe-kur'ân-çevirilerinde-"nefs-rûh"-resûl-nebî"-yakıyn-mevt"-kelime-çiftlerindeki-kavram-kargaşası](http://ozemre.com/türkçe-kur'ân-çevirilerinde-)

Pamak, Mehmet, İslam ve Batı Düşüncesinde İnsanın Tanımı. <http://www.ilkav.org/web/makale-106-islam-ve-bati-dusuncesinde-insanin-tanimi.html>

Rodopman, Ahmet, Tıp Etik ve Felsefe. dusundurensozler.blogspot.com.tr/2008/02.

Sarsılmaz, Arif, Alternatif Tıp ve Ahlak. <http://www.sizinti.com.tr/konular/ayrinti/alternatif-tip-ve-ahlak.html>

Sayar, Kemal, Fitrat. <http://www.serbestiyet.com/yazarlar/kemal-sayar/fitrat-647098>

Sayar, Kemal, Güzel Ölme Sanatı. <http://www.sdplatform.com/Dergi/893/Guzel-olme-sanati.aspx>

Sayar, Kemal, Küreselleşmenin Psikolojik Boyutları. Yeni Symposium 2001;39:79-94.

Sayar, Kemal, Modern Tıp ve Ölümün Sekülerizasyonu. <http://www.serbestiyet.com/Yazarlar/modern-tip-ve-olumun-sekularizasyonu-165763>.

Sayar, Kemal, Yavaşla. Timaş Yayınları, İstanbul, 2015

Schroeder, Gerald L, Tanrının Saklı Yüzü (Çev: Ergenç Ahmet). Birinci Baskı, Gelenek Yayıncılık, 2003.

Szasz, Thomas S, Hollander Marc H. A Contribution to the Philosophy of Medicine: The Basic Models of the Doctor-Patient Relationship. <http://conovers.org/ftp/The-Basic-Models-of-the-Doctor-Patient-Relationship.pdf>

Şahin, İdris, Kadim Tıp Geleneğinde Tıbb-ı Nebevi'nin Yeri. www.kuranihayat.com/kadim-tip-geleneginde-tibb-i-nebevinin-yeri_d87.html.

Şişman, Nazife, Yeni İnsan: Kaderle Tasarım Arasında. Timaş Yayınları, İstanbul, 2012.

Tan, Akif, İslam Coğrafyasında Evrim Teorisi. <http://www.sdplatform.com/Yazilar/Kose-Yazilari/233/Islam-cogrfyasinda-evrim-teorisi.aspx>

Tarhan, Nevzat, Elektromanyetik Enerji ve Ruh. <http://www.okyanusum.com/makale/elektromanyetik-enerji-ve-ruh>.

Tarhan, Nevzat, Beynin Ruhani Yanı. <http://www.e-psikiyatri.com/beynin-ruhani-yani-58816>

Tarhan, Nevzat, İnsan Öleceğini Bilen Tek Canlı. <http://www.nevzattarhan.com/insan-olecegini-bilen-tek-canli.html>

Tarhan, Nevzat, Yaşlılık ve İnanç. <http://www.rehberim.net/forum/felsefe-sosyoloji-psikoloji-374/121026-yaslilik-ve-inanc-prof-dr-nevzat-tarhan.html>

Taslaman, Caner, Beden Ruh Dualizmine Teolojik Agnostik Tavır. <http://www.canertaslaman.com/2011/09/beden-ruh-dualizmine-teolojik-agnostik-tavir/>

Tebet, Mehmet, Çevremizdeki Acıkmış Ruhları Doyuralım. <http://www.haber7.com/yazarlar/mehmet-teber/746221-cevremizdeki-acikmis-ruhlari-doyuralim>

Tosam, Mbih Jerome, The Role of Philosophy in Modern Medicine. Open Journal of Philosophy 2014;4(1):75-84.

Ünal, İsmail Hakkı, Hz. Muhammed ve Tıp. Diyanet İlmi Dergi. Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav). Özel Sayı. 2. Baskı, Ankara, 2003, sh: 181-190.

Weatherall, DJ, Philosophy for Medicine. Journal of Royal Society of Medicine 2004;97(8):403-5.

Yatkin, Kerim, Ruh ve Ölüm. <https://kevkebi.wordpress.com/2009/12/07/ruh-ve-olum/>

Yavuz, Yusuf Şevki, Berzah Aleml Ders Notu. [www.ti-entertainment.com /.../kelam_ders_notlari_ve_dia_maddeleri.do](http://www.ti-entertainment.com/.../kelam_ders_notlari_ve_dia_maddeleri.do)

Yavuzer, Haluk, Üçüncü Bahar: Yaşlılık, Bilgelik ve Ölüm. <http://www.sdplatform.com/Dergi/885/Ucuncu-bahar-Yaslilik-bilgelik-ve-olum.aspx>

